

Dansk Sociologi nr. 1/35. årg. 2024
ISSN 0905-5908
Copyright © Dansk Sociologiforening

Redaktion:

Chefkonsulent Bella Marckmann (ansvarshavende redaktør), lektor Morten Brænder, lektor Marianne Høyen, post.doc. Jakob Laage-Thomsen, lektor Anton Grau Larsen, lektor Poul Poder, adjunkt Anette Stenslund, lektor Hans-Peter Y. Qvist

Kontakt redaktionen:

<http://dansksociologi.dk/kontakt/>

Tidsskriftadministration, bestilling af abonnement:

Djøf Forlag,

Gothersgade 137, 1123 København K

Telefon: 39 13 55 00, e-mail: forlag@djoefforlag.dk

www.djoefforlag.dk

Abonnementpriser:

2023 (3 numre): 500 kr.

For institutioner: 2.990 kr.

Studerende: 300 kr.

Medlemmer af Dansk Sociologiforening modtager tidsskriftet elektronisk.

Manuskripter:

Manuskripter til artikler underkastes anonym refereebedømmelse. Se nærmere i øvrigt i

»Retningslinjer for manuskripter« bagerst i tidsskriftet.

DANSK SOCIOL LOGI

Indhold

REDAKTIONENS FORORD	5
ARTIKLER	9
Mathilde Lindh Jørgensen Mødre for og i en bydel	9
Tina Pedersen, Kristine Toftegaard Frandsen og Michael Hviid Jacobsen Jeg har ligesom gjort det permanent, at jeg gerne vil leve – et kvalitativt studie af semikolontatoveringers betydning i hverdagslivets interaktioner	33
Lise Winther Jensen, Thea Hove Jensen og Poul Poder Spændingsvenskaber – en undersøgelse af risikofyldte udfordringer og kollektiv begejstring	53
ESSAY	79
Bjørn Schiermer Alien og Ko: en sociologisk kærlighedserklæring til Roskildefestival	79
Jonathan Hermansen "I meget høj grad" – Om udviklingen og udbredelsen af tommelfingerregel til surveys	91
PH.D. -OMTALER	101
Morten Wendler Jørgesen Dietary Change Toward Less Meat Consumption A qualitative investigation of dietary change in everyday food practices	101
Andreas Michael Østerby-Jørgensen Social Retfærdighed med Kinesiske Kendetegn En Kvalitativ Udforskning af de Kulturelle Ressourcer i Kineseres Vurderinger af Social Retfærdighed	104

ANMELDELSER	109
Sine Plambech	
Global sex. Hvad sexarbejdere ved om kærlighed og kapitalisme	109
MINDEORD FOR JEFF SMIDT	113
TAK TIL BEDØMMERE I 2023	117
KUNSTNERPRÆSENTATION	118

Redaktionens forord

Velkommen til et nyt år og en ny årgang af Dansk Sociologi. Med dette nummer går tidsskriftet ind i en ny tilværelse som rent elektronisk tidsskrift. Det sker for at bruge færre penge på papir, trykssvæerte og porto og på sigt komme ud til en bredere skare af læsere.

Nummer 2024-1 er et åbent nummer, som indeholder tre artikler, to essays, en anmeldelse og to ph.d.-omtaler.

Alle tre artikler har et kvalitativt afsæt og rummer empiriske analyser, som giver indblik i forskellige aspekter af det danske samfund og viser, hvordan sociologiske teoridannelser kan nuancere og udvide vores forståelse af fænomener i samtiden.

Den første artikel er "Mødre for og i en bydel. En undersøgelse af Bydelsmødre mellem myndigheder og lokalområde" af Mathilde Lindh Jørgensen. Denne artikel tager udgangspunkt i fem måneders etnografisk feltarbejde i et socialt udsat boligområde i Danmark. Den undersøger med udgangspunkt i Norbert Elias' civiliseringsbegreb, hvordan en gruppe kvinder med etnisk minoritetsbaggrund praktiserer deres aktiviteter i en balancegang mellem myndigheder og lokale migrantfællesskaber. Analysen viser, at bydelsmødrene værdsætter rollen som '*mødre for*' deres bydel, samtidig med at de som mødre i deres bydel også oplever at blive genstand for myndighedernes civiliserende offensiv, når det gælder deres eget moderskab og fx normer for børneopdragelse.

De næste to artikler tager begge fat i en teoridannelse, som i de senere år har fået større opmærksomhed, nemlig Randall Collins' teori on interaktionsritualer. Artiklen "Jeg har ligesom gjort det permanent, at jeg gerne vil leve" af Tina Pedersen, Kristine Toftegaard Frandsen og Michael Hviid Jacobsen undersøger med afsæt i Collins fænomenet semikolontatoveringer, som hører til genren *mental health tattoos*, og som særligt bruges af mennesker, som tidligere har haft selvmordstanker eller forsøgt at begå selvmord. Artiklen undersøger, hvordan bærere af semikolontatoveringer interagerer med tatoveringen i deres hverdag, og hvordan de oplever, at tatoveringen bliver nøgle til et særligt fællesskab blandt dem, som ved, hvad den betyder.

Artiklen "Spændingsvenskaber – en undersøgelse af risikofyldte udfordringer og kollektiv begejstring" af Lise Winther Jensen, Thea Hove Jensen og Poul Poder undersøger, hvordan unge mennesker foretager rituelle risikohandlinger i særlige grupper, som artiklen benævner 'spændingsvenskaber'

som en udvidelse af Spencer og Pahls venskabstypologi. Venskaber får generelt mindre forskningsmæssig opmærksomhed end fx familierelationer og parforhold, om end man kan argumentere for, at venskaber er nok så vigtige for den enkelte, og artiklen er derfor et velkomment empirisk bidrag til det sociologiske billede af det danske samfund anno 2024.

I tillæg til de tre artikler rummer nummeret to essays, der tilsammen dækker så bredt et sociologisk spænd, som man næsten kan forestille sig, nemlig Bjørn Schiermers "Alien og Ko: en sociologisk kærlighedserklæring til Roskildefestival" og Jonathan Hermansens "'I meget høj grad' – Om udviklingen og udbredelsen af tommelfingerregler til surveys".

I dette nummer kan man også læse en anmeldelse af Sine Plambechs aktuelle bog: *Global sex. Hvad sexarbejdere ved om kærlighed og kapitalisme*.

Endvidere indeholder nummeret omtale af to ph.d.-afhandlinger, nemlig dels Morten Wendler Jørgensens *Dietary Change Toward Less Meat Consumption: A qualitative investigation of dietary change in everyday food practices* og dels Andreas Michael Østerby-Jørgensens *Social Retfærdighed med Kinesiske Kendetegn: En Kvalitativ Udforskning af de Kulturelle Ressourcer i Kineseres Vurderinger af Social Retfærdighed*.

Nummeret afsluttes med mindeord om Jeff Smidt, der døde i efteråret 2023 efter mange års virke som underviser ved Sociologisk Institut. Mindeordene er skrevet af Jeffs kolleger og tidligere studerende.

I dette nummer skal der også lyde en stor tak til Klaus Hüls Levinsen, som træder ud efter at have været med i redaktionen siden 2013. Klaus har lagt mange timers engagement i redaktionsarbejdet og har stillet sit store faglige overblik, sin sociologiske fantasi og generelt konstruktive indstilling til rådighed for tidsskriftet, som i allerhøjeste grad er blevet løftet af hans bidrag.

Redaktionen ønsker alle god læselyst!

Bella Marckmann

Mathilde Lindh Jørgensen

Mødre for og i en bydel. En undersøgelse af Bydelsmødre mellem myndigheder og lokalområde

Denne artikel tager udgangspunkt i fem måneders etnografisk feltarbejde i et socialt belastet boligområde i Danmark. Den undersøger, hvordan en gruppe kvinder med etnisk minoritetsbaggrund, positioneret som 'Bydelsmødre' der sigter mod at forbedre forholdene i deres bydel, praktiserer deres aktiviteter i en balancegang mellem myndigheder og lokale migrantfællesskaber. De empiriske fund fra deltagerobservation og interview bliver anskuet med udgangspunkt i Norbert Elias' civiliseringsbegreb. Historisk set har stater indgået gensidigt afhængige partnerskaber med mødre. Mødre er afhængige af statens ressourcer, mens staten er afhængig af kontrol med de kommende borgere. Aktuelt udfører den danske stat civiliserende offensiver overfor borgere med 'ikke-vestlig' oprindelse. I den forbindelse agerer Bydelsmødre civiliseringsagenter i deres egen bydel. Analysen viser, at Bydelsmødre værdsætter at være 'mødre for' deres bydel som myndighedsrepræsentanter. De risikerer dog at blive klemmt mellem normer i det lokalsamfund, de har en stærk tilknytning til, og normer udgående fra myndigheder. Desuden erfarer bydelsmødrene, at de også selv er objekter for de civiliserende offensiver som 'mødre i' deres bydel, især når det handler om børneopdragelse. Ikke desto mindre tilbyder moderpositionen kvinderne en fleksibel platform, som de kan tale fra i deres balancegang mellem at være politiske objekter og politiske aktører.

Keywords: Bydelsmødre, migrantkvinder, civiliseringsprocesser, civiliserende offensiver, politisk moderskab.

Indledning

I 2008 blev integrationsprojektet 'Bydelsmødre' startet i Danmark på initiativ af daværende integrationsminister Rikke Hvilshøj (V) efter inspiration fra 'Stadtteilmütter' i den socialt belastede bydel Neukölln i Berlin. I dag i 2024 er cirka 1000 kvinder aktive bydelsmødre fordelt i 54 grupper i 40 danske byer (socialtansvar.dk).

Deltagere i projektet Bydelsmødre er kvinder, der typisk har baggrund i mellemøstlige eller nordafrikanske lande. Med et systemstøttende sigte bliver kvinderne undervist i bl.a. medborgerskab, børneopdragelse, sundhed/sygdom og kvinders rettigheder. *Peer to peer* forventes de derefter at fungere som frivillige brobyggere mellem på den ene side andre minoritetsetniske kvinder og familier og på den anden side majoritetssamfundet og dets institutioner. Oppefra ned er bydelsmødre altså politisk positioneret som mødre, der skal medvirke til forandringer blandt andre familier i et lokalsamfund, hvor bydelsmødrene selv bor og er mødre til egne børn. Men hvordan praktiserer og opfatter etniske minoritetskvinder deres rolle og position som bydelsmødre?

Baseret på fem måneders etnografisk feltarbejde kaster denne artikel lys på, hvordan det fungerer, når 'Bydelsmødre' som projekt og som individer er udspændt mellem myndigheder og lokalsamfund og skal balancere herimellem.

Forfatteren bekendt har der ikke tidligere været dykket nærmere ned i 'Bydelsmødres' praksisser i et lokalområde gennem månedlang deltagerobservation. Den tilgængelige nationale viden om 'Bydelsmødre' har fokuseret på effektmålinger og finder gennem kvantitative og kvalitative data, at deltagelse i projekter som Bydelsmødre gør en forskel for kvinderne. Blandt andet i form af øget viden om samfundsforhold, styrket selvtillid og mod på at løse egne problemer samt styrket engagement i de respektive lokalområder (Deloitte 2015). Det anslås, at fem kvinder kommer i lønnet arbejde om året som følge af at være blevet bydelsmor (Økonomer uden grænser 2016). Et tysk studie af effekten af 'Stadtteilmütter' (Stolzenberg et al. 2012) bekræfter de positive danske fund, men både Deloitte (danske forhold) og Stolzenberg et al. (tyske forhold) pointerer, at der er udfordringer med at nå alle typer af familier, og dette menes bl.a. at bero på 'sladder' og mistillid til 'Bydelsmødre,' uden at der dog er set nærmere herpå. Andre studier af 'Stadtteilmütter' i Tyskland tager afsæt i Foucault-inspirerede analyser af myndigheders *governmentality* overfor minoritetsgrupper (Marquadt & Schreiber 2015; Soederberg 2016). I Holland har samfundsforskere gennem observation og interviews set på beslægtede fænomener som kvindegrupperinger og forældrekurser for etniske minoriteter i socialt udsatte boligområder og problematiseret myndigheders forsøg på at emancipere kvinder gennem moderskab (Kirk & Suvarierol 2014; Roggeband 2010; Van den Berg & Duyvendak 2012).

Mathilde Lindh Jørgensen

Tilknyttet
Aarhus Universitets
Hospital

Jordemoder, MSA,
Cand.pæd. i pædagogisk
antropologi

Mathjoer@rm.dk

Indeværende artikel undersøger 'Bydelsmødres' balancegange mellem myndigheder og lokalsamfund og tager teoretisk afsæt i Norbert Elias' civiliseringsbegreb (1939) og hans analyse af dynamikker mellem 'etablerede' og 'outsidere' (Elias & Scotson 1965). Hvis man følger Elias, positionerer mennesker sig mere, end de passivt underlægger sig dominerende tankegange (Elias 1978:74; Krieken 2002:93-94). En 'Elias-tilgang' efterlader dermed plads til at inddrage aktørernes handlemuligheder og perspektiver i højere grad end ovennævnte tilgange til at studere 'Bydelsmødre' og beslægtede fænomener. Elias' begrebspar 'etablerede og outsiders' giver mulighed for analyse på flere plan aktørerne imellem, når man kigger på bydelsmødrenes balancegange, og på hvem der opfatter hvem som 'civiliseret'. Som supplement til Elias' meget overordnede ideer om civiliseringsprocesser historisk set er begrebet civiliseringsoffensiv anvendeligt. Civiliseringsoffensiver er særlige faser af den overordnede civiliseringsproces, hvor gruppekonflikter og kontroverser mellem 'etablerede' og 'outsidere' er intensiverede og tydeligt mærkbare (van Ginckel 1996 i Powell 2013). Altså fx det danske majoritetssamfunds udpegning af særligt problematiske bydele ('ghettolisten') og deraf følgende indsatser. 'Bydelsmødre' kan som organisation og politisk initieret oppefra-ned integrationsprojekt ansues som en civiliseringsoffensiv og de enkelte bydelsmødre som 'civiliseringsagenter' i deres lokalområde, eftersom de er sat i verden for at skabe 'systemstøttende forandringer' i deres socialt belastede bydel og blandt familier. Artiklens fokus giver indsigt i, hvad der mere konkret foregår 'mellem skåltalerne,' når bydelsmødre som brobyggere går ud og praktiserer deres indsatser. Derved bringer artiklen inspiration til at medtænke de kompleksiteter, der kan være forbundet for både de involverede bydelsmødre og lignende 'civiliseringsagenter', og for de myndighedsaktører, som står bag indsatserne, når myndigheder vælger at civilisere *gennem* andre.

Artiklen lægger ud med baggrundsinformation om 'Bydelsmødre' og den bydel, hvor feltarbejdet fandt sted, efterfulgt af et metodeafsnit, der redegør

for deltagerobservation og interview. Analysedelen er delt op i tre, hvor første del placerer 'Bydelsmødre' i en historisk kontekst relateret til samarbejde mellem stat og mødre samt et moderne ideal om emancipation af kvinder. Anden del viser, hvordan Bydelsmødre agerer mødre *for* deres bydel som myndighedsrepræsentanter. Dette dog i en konstant vekselvirkning med selv at være objekter for myndighedernes civiliseringsoffensiv som mødre *i* deres bydel, hvilket står i centrum for tredje del.

Alle egennavne i artiklen er fiktive. Bydelsmødre med stort 'B' henviser til projektet og 'bydelsmødre' til kvinderne, som er bydelsmødre.

Bydelsmødre og bydel

'Landsorganisationen Bydelsmødre' er hovedorganisation for de 54 grupper af Bydelsmødre i Danmark. Landsorganisationen er organiseret under den almennyttige Fonden for Socialt Ansvar, som er støttet af virksomheder og statslige myndigheder. Det er landsorganisationen, som har udstukket såvel de overordnede formål – at bygge bro mellem isolerede kvinder og samfund og at arbejde systemstøttende – som linjerne for kurset til at blive bydelsmor. De enkelte Bydelsmødre-grupper skal selv finde finansiering, kan nedsætte lokale bestyrelser og detailplanlægge indsatser såsom supplerende kurser og sociale aktiviteter (socialtansvar.dk).

'Bydelsmødre' i boligområdet Lyshøj udgør den empiriske baggrund for denne artikel. På tidspunktet for feltarbejdet havde projektet eksisteret i 10 år og fra 2018-2026 fundet finansiering gennem de boligsociale helhedsplaner (1). Af helhedsplanen fremgår, at Bydelsmødre i Lyshøj i 2018-22 skulle fokusere på indsatsområdet "Forebyggelse og forældreansvar" med henblik på at øge børns trivsel og styrke samarbejdet mellem forældre og pædagogiske institutioner. I 2022-2026-planen er Bydelsmødres medansvar for andre kvinder, medborgerskabsaktiviteter og det boligsociale forældresamarbejde om sprog og skolegang, fremhævet. Det økonomiske fundament for Bydelsmødre i Lyshøj er, at udsatte boligområder i samarbejde med Landsbyggefonden laver deres boligsociale helhedsplaner, hvoraf det lokale boligselskab og kommunen medfinansierer 25 %. I alt er ca. 90 kvinder i et eller andet omfang aktive som bydelsmødre i Lyshøj. Mindst 70 % af bydelsmødrene har somalisk baggrund, næstflest palæstinensisk, enkelte er fra Marokko, og en har dansk baggrund. Kvinderne er kommet til Danmark som store piger eller unge kvinder, flygtet fra krig i Somalia eller Libanon, eller familiesammenført. Aldersmæssigt er de fra midt i 30'erne til starten af 50'erne, og hovedparten har fire til fem børn. Kvindernes stil er varierende, hvad angår farver, smykker og make up, men på nær enkelte bærer de alle hijab eller jilbab og er dermed synlige som kvinder, der tilhører et fællesskab af muslimer.

Mange af bydelsmødrene med somalisk baggrund er skilt (2), hvilket de fortæller åbent om og af og til laver sjov med. Nogle af kvinderne har uddannelse og/eller jobs indenfor social og sundhed eller pædagogik, andre arbejder ufaglært med rengøring, en som 'murerarbejdsmand', og en har taget buskørekort. Mere end halvdelen af bydelsmødre, der indgår i materialet, er enten ledige, sygemeldte, i jobpraktik eller har et job under særlige vilkår.

Der bliver uddannet et-to hold nye bydelsmødre om året. I løbet af fire-fem måneder mødes de en gang om ugen til to timers undervisning. Underviserne er lokale fagfolk, fx sundhedsplejerske, diætist og skolelærere. Efter endt uddannelse modtager de nye bydelsmødre et kursusbevis overrakt dem af en centralt placeret byrådspolitiker, ved en formel festligholdelse på rådhuset. Hver fredag er der 'kvindecafé' – også for udefrakommende – hvor mellem 15-30 kvinder lytter til en oplægsholder om et selvvalgt emne. Som sådan er det en dynamisk felt med nye personer ind og ud af gruppen, men dog til stadighed med en fast kerne af 15-20 bydelsmødre.

En af de fremtrædende bydelsmødre er Rima. Hun er ansat som koordinerende bydelsmor, og hendes løn finansieres via den boligsociale helhedsplan. Hun har somalisk baggrund og indtager i høj grad en rolle som matriark i gruppen. Sammen med konsulenten Anne står hun for planlægning, opslag til sociale medier, rekruttering m.m. Annes løn dækkes både af de boligsociale indsatspuljer og af Borgmesterens Afdeling i kommunen. Både Rima og Anne har et stort netværk, Anne ikke mindst til lokalpolitikere, embeds- og foreningsfolk, hvorved der bliver skabt kontakt til disse aktører. Bydelsmødre har en demokratisk valgt lokal bestyrelse, som udgøres af ni bydelsmødre. Sammen med Anne og Rima lægger de strategi for gruppens indsatser.

Lyshøj er en bydel klassificeret omdannelsesområde (tidligere 'hård ghetto') domineret af en række almene boligblokke fra 1960'erne, som huser ca. 6000 mennesker. Folk med palæstinensisk eller somalisk oprindelse udgør hovedparten, men ca. 80 nationaliteter er repræsenterede. Der bor dobbelt så mange børn mellem 11-17 år i forhold til resten af byen. 1/3 af beboerne mellem 18-64 år er på en sundhedsrelateret ydelse, og 2/3 af voksne over 30 år på kontanthjælp udgøres af kvinder. Et ukendt antal kvinder forsørges af deres ægtefæller (oplysninger fra lokalplan). Kvinder i området lader til at leve vidt forskellige liv. Malak på 28 år, som har palæstinensiske rødder, fortæller:

Der findes piger, der lever normalt. Ligesom danske piger. Nogle må alt (...), det kommer helt an på dine forældre. Mine kusiner måtte ikke gå ud hjemmefra uden deres bror eller far. Min onkels kone heller ikke (3).

Her er endvidere mange foreninger, aktiviteter og frivillige ildsjæle. Et af de frivillige tiltag er et civilt beredskab, som i samarbejde med politi og andre

myndigheder hjælper til med at holde ro i området, der for det meste er fredeligt, men også er udfordret af problemer med børn og unge, der er havnet i kriminalitet. Kendetegnende er fællesskaber med stærke sociale bånd og loyalitet, hvilket i sammenlignelige områder genfindes af Johansen (2019) og Hjelth (2020). Ifølge en lokalplan har de største etniske grupper i bydelen en tendens til at "lukke sig om sig selv".

Bydelsmødrenes forhold til bydelen er karakteriseret ved ambivalens – de fortæller, at de elsker at mærke, at de og deres børn har et tilhørsforhold. Samtidig er de som mødre nervøse for deres børns fremtid – de taler om stigmaet ved at have adresse her og om frygt for, at deres sønner vil blive blandet ind i kriminalitet.

Deltagerobservation og interviews

Det empiriske materiale er fremkommet gennem godt fem måneders feltarbejde i forbindelse med specialeproces i pædagogisk antropologi ved DPU, Aarhus Universitet. Feltarbejdet tog sin start juni 2021, med pause i højsommeren, og fortsat igen fra august-december 2021.

Feltarbejdet bestod i, at jeg var deltagerobservant blandt bydelsmødrene primært som en 'follow the people' -strategi inspireret af George Marcus' metode artikel om 'multisited ethnography' (1995). Ved at tage plads som deltagerobservant i fremmede rum for en tid (Hastrup & Ramløv 1988) gav det mulighed for nuanceret at få indblik i og mærke, hvad bydelsmødrene gjorde, og hvordan de forhandlede og oplevede deres position og balancegange. Nedenstående viser en oversigt over de aktiviteter, jeg deltog i, i løbet af feltarbejdet.

Aktiviteter med Bydelsmødre	Aktiviteter i Lyshøj
• Kursus til at blive bydelsmor 14 x 2 t • Kvinde-café 20 x 2 t • Netværks- og planlægningsmøder x 6 • Valgkursus 6 x 2 t. • Opfordre til at stemme v. at banke på døre i opgange • Vælgermøde • Valgtilforordnet som bydelsmor • Diplomoverrækkelse på Rådhuset x 2 • Dagsudflugt med børn • Weekendtur m. fælles overnatning i Kbh. • Afholde 'Lyserød Lørdag' mod brystkræft • Sociale aktiviteter ugentligt: Fx Gåture, café/restaurant, teatertur, private besøg	• Forfatteren boede halvdelen af feltarbejdet i Lyshøj på et værelse i en lejlighed hos en af borgerne • Sommerfest for hele bydelen • Fællessang • Fællesløb for hele bydelen • Bankospil og spisning x 2 • 'Konference' (én eftermiddag), v. Hizb ut-Tahrir-Danmark om "Social kontrol?" • Social drive out cafeer 1 x ugen • Orienteringsmøder faciliteret af boligselskab x 2

Feltnoter blev taget løbende, og idet flere af aktiviteterne var undervisning eller møder, var det nemt at få fyldige situationsbeskrivelser og ordrette citater. De 15 bydelsmødre, som blev 'the people I followed', valgte jeg, undertiden planlagt, og andre gange opstod muligheden mere tilfældigt. Nogle af bydelsmødrene valgte mig – de ville snakke, eller vi gav hinanden et kram, da vores fælles sprog ikke rakte. Naturligvis var jeg afhængig af kontakt til bydelsmødre, som kunne dansk på et vist niveau, idet jeg ikke taler hverken arabisk eller somalisk. Fællessproget, når bydelsmødrene mødtes, var dansk, som hovedparten mestrede, men af og til slog de over i deres respektive modersmål, når de sad i små grupper. Dette har begrænset mine muligheder for at tale med en mindre del af bydelsmødrene og mine indsigter i deres interne fællesskaber. Når det skete, at bydelsmødrene begyndte at tale arabisk eller somalisk, opstod et af tre scenarier: En af bydelsmødrene selv opfordrede til, at der blev talt dansk, hvorefter sproget skiftede til dansk. Eller jeg spurgte dem, hvad de talte om, hvorefter jeg fik et svar, som kunne være enten detaljeret eller mere overordnet. Eller ingen blandede sig, og bydelsmødrenes snak på deres modersmål forblev uforstyrret. At tale modersmål var en ekstra gatekeeperkontrol, som kvinderne kunne vælge at gøre brug af. I feltarbejdet gik jeg bevidst efter at komme i kontakt med bydelsmødre med forskellig oprindelse og varierende erfaringer som bydelsmor. Undervejs blev jeg selv 'uddannet' bydelsmor ved at deltage i kurset dertil sammen med ca. 10 andre kvinder.

Eftersom jeg i halvdelen af mit feltarbejde boede i en lejlighed hos en borger i Lyshøj, fik jeg en fornemmelse af hverdagen i området og deltog i sociale aktiviteter udenfor Bydelsmødre-regi i gennemsnit hver anden uge. Herigenem skabte jeg mig et lille netværk og begyndte at genkende folk og selv blive genkendt i hverdagens gøremål. I feltarbejdet var jeg optaget af forbindelsen til andre beboere, af samarbejder med forskellige aktører og bydelsmødrenes reaktioner, hvis et samarbejde viste sig besværligt. Jeg var også opmærksom på, hvilke emner der særligt fangede bydelsmødrenes interesse og vækkede forskellige reaktioner i dem, for derigennem at blive pejlet i retning af, hvad der optog dem.

Med henblik på at supplere deltagerobservationen og for bedre at kunne forstå positioner og forhandlinger foretog jeg 21 semistrukturerede interviews. De blev – på nær et – optaget og transskriberet. Herefter har jeg initialt læst interviewudskrifterne igennem og forholdt mig så åbent som muligt til materialet for dernæst at bevæge mig over i en fokuseret kodningsproces, inspireret af eksisterende viden og mit teoretiske fokus (se Emerson et al. 2011). Igennem denne proces, som foregik manuelt, fremkom de analytiske tematikker. Interviewene varede mellem 30-70 minutter og var baseret på en overordnet interviewguide. Jeg var inspireret af Spradleys eksempler på deskriptive spørgsmål (1979) og forsøgte gennem interviewene at få belyst, hvordan bydelsmødrene oplevede at udføre aktiviteter, hvordan de opfattede andre

foreninger i området, hvordan de hjalp kvinder, og hvorledes de forstod positionen som 'mor'. Informanterne var ni bydelsmødre, Anne, Rima, den boligsociale leder og en konsulent fra landsorganisationen. Derudover otte kvinder og mænd, der enten boede i bydelen, var aktive i boligsociale aktiviteter eller i bydelens civile beredskab.

Det felt, jeg har undersøgt, er vældig politiseret. Også blandt fagfolk indenfor minoritets- og migrationsforskning har der været stridigheder og debatter om, hvorvidt det er *comme il faut* at drøfte majoritetssamfundets måder at marginalisere minoriteter på, eller om det også er en oplagt forskningsopgave at undersøge problematiske sider af de minoritetsetniske borgeres liv, værdier og praksisser. Disse forskningsdiskussioner er siden blevet inddraget i politiske dagsordener, hvilket gør det svært at adskille de to typer diskussioner fra hinanden (se fx Baggersgaard 2020; Villemoes 2021). Denne uro har påvirket min ageren under feltarbejdet og var en del af projektets kontekst, min felt og af interaktionerne mellem mig og kvinderne, som er bevidste om deres marginaliserede position. Metodisk har det betydet, at jeg, med min majoritetsbaggrund, indimellem har været mindre tilbøjelig til at spørge ind til nogle af de udfordringer, bydelsmødrene oplevede, fordi jeg var bange for, at de ville opfatte det stigmatiserende.

Stat, mødre og emanciperede kvinder

Mange af de emner, som bydelsmødre bliver undervist i og skal formidle viden om i lokalområdet, har deres historiske udspring i udviklingen af viden om hygiejnes sygdomsforebyggende betydning, en ændring i synet på barnet som et væsen, der skal beskyttes fysisk og psykisk, samt nationalstaternes fokus på at sikre sig sunde og produktive borgere (Chakravarty & Mortensen 2021; Laneth 2014). I Danmark tog dette parløb mellem stat og mødre for alvor fart for ca. 100 år siden, bl.a. med et fremvoksende ideal om kvinden som husmor, der skulle sørge for orden i hjemmet og holde både børn og manden i familien væk fra gadens liv. Igennem morens orden i hjemmet håbede man at skabe orden i verden (Schmidt & Kristensen 1986).

I mellemkrigstiden blev det særligt vigtigt at sikre børns overlevelse. Fødselstallene var faldende overalt i Europa i starten af 1930'erne, og også den danske stat var bekymret. Den daværende regering nedsatte derfor i 1935 'Befolkningskommissionen' til at udvikle løsninger til at sikre stigende fødselstal samt bedre og sundere livsvilkår – og dermed overlevelse. Moderskab skulle udøves i statens interesse og blev et velfærdspolitisk anliggende, og befolkningskommissionens arbejde kan ses som en vigtig del af velfærdssamfundets udbygning. Velfærdsstaten voksede dog ikke værdifrit frem, men byggede på bestemte forståelser af det gode (middelklasse)liv. Den voksende velfærdsstat stillede krav til sine borgere, ikke mindst mødre, om at tilpasse

sigt statens normer for at få del i goder og rettigheder (Brøndum 2012). En gensidig afhængighed mellem stat/ydelser og mødre/adfærd ses her, ligesom der ses en kobling mellem 'den gode mor' og 'den gode borger.' Når bydelsmødrene bliver undervist i sundhed, hygiejne, børneopdragelse osv., er det altså alt andet end tilfældigt.

Bydelsmødre er således en bevægelse, der er rundet af historiske processer, hvor stat og mødre har samarbejdet, og den dag i dag går moderskab og socialpolitik stadig hånd i hånd. Opdragelse af og omsorg for børn, fremtidens borgere, er et alt for vigtigt punkt at overlade til privatsfæren (Brøndum 2012). Ikke mindst i boligområder defineret som omdannelsesområder er der et *ekstra* vågent øje med børns og unges trivsel, adfærd og opdragelsen af dem (Johansen 2019). I sådanne figurationer, det vil sige menneskelige netværk af gensidigt afhængige, men potentielt konkurrerende grupper, indgår magtkampe (jf. Elias 1978:131). Mødrene er magtfulde, fordi de er uundværlige for staten. Staten har den formelle magt og besidder ressourcer, som mødre gerne vil have del i, og reguleringsredskaber, som mødre kan frygte. Der var dog andre undervisningstemaer og diskussioner end sundhed og børns skolegang, som tog fylde i regi af Bydelsmødre. Disse temaer omhandlede kvindefrigørelse og -rettigheder, kvindeøkonomi, adgang til arbejdsmarkedet, interkulturelle ægteskaber og (æresrelateret) vold og kontrol i nære relationer.

I europæisk sammenhæng er der de senere år kommet et tiltagende fokus på, at nye borgere fra andre dele af verden skal være kulturelt loyale (de Leeuw & van Wichelen 2012). I forhold til kønsligestilling er minoritetsetniske kvinder blevet skabt som en kategori og et indsatsområde for sig. I kvindernes oprindelseslande (MENAPT) (4) favoriserer lovgivningen på flere områder mænd, og familiemønstre er patriarkalsk rodfæstede (Joseph 1996; UN Women 2017). Arabiske og nordafrikanske lande figurerer i bunden af World Economic Forums globale ligestillingsrapport (Weforum 2022). Kvinders vilkår globalt set er altså noget, der måles på og ranglistes efter som en civilisations markør. Da en dansk medborgerskabsundersøgelse i 2021 viste, at hver anden borger i alderen 30 år og derover med baggrund i 'MENAPT-landene', ikke synes, deres datter bør have sex før ægteskabet, medførte det hurtigt en reaktion fra daværende udlændinge- og integrationsordfører M. Tesfaye (S). Han fremhævede, at unge kvinders rettigheder i Danmark har kostet blod, sved og tårer, hvorfor vi ikke skal acceptere, at "retten til egen krop og kærlighed rulles tilbage" (Udenrigs- og Integrationsministeriet 2021). Den af regeringen i 2022 nedsatte – og omdiskuterede – 'Kommissionen for den glemte kvindekamp' skal naturligvis også ses i dette skær.

Seksuel frihed, job og egne penge har op gennem tiden vist sig at være hovedingredienser i kvindefrigørelsesprocesser i USA og Europa (Wouters 2004) og er da også repræsenteret i skoling af bydelsmødrene. Egne penge i indsatser for få bydelsmødrene i job og ved at undervise dem i økonomi. Seksuel frihed noget indirekte i form af information om rettigheder ved ægteskab

og skilsmisse, æresrelateret social kontrol samt diskussioner om børns frie valg af partner. Sidstnævnte var bydelsmødrene uenige om. Mens nogle af dem gav udtryk for, at deres børn selv måtte vælge partner, bedyrede andre, at de om nødvendigt ville blande sig for at sikre, at deres børn i fremtidige giftermål ville forblive i deres nuværende etniske og religiøse gruppe.

Det er velbeskrevet, at kvinder i positionen som mødre har skaffet sig legitim adgang til samfundslivet og det offentlige rum, også i tider og egne, hvor kvinder traditionelt blev og bliver forventet primært at opholde sig i hjemmet (Mhajne & Whetstone 2018; Stavranios 2015; Zaatari 2006). Bydelsmødre er et eksempel på, at man fra politisk side positionerer etniske minoritetskvinder som mødre for at få dem *ud* af hjemmet. Herved fremstår kvinderne som en slags 'civilisations symboler' for myndigheders emancipatoriske projekt på den ene side. På den anden side fastholdes det traditionelle, at kvinder skal tage sig af andre, også et lokalområde, som de forventes at være 'mødre for' gennem frivilligt, ulønnet arbejde. Dette er en på nogle punkter paradoksalt dobbelthed, som jeg genfinder i mit materiale. Fx siger den daværende bologisociale leder sådan her:

Jeg bruger Bydelsmødre instrumentelt (...). Det er paradoksalt, at for at de kan have tid til at rende og udføre alle de ting, vi gerne vil have dem til, har de nærmest ikke tid til at have et arbejde (5).

Bydelsmødrene reagerer på paradokset, da – endnu – en ansat i kommunen møder op for at spørge bydelsmødrene, hvordan hun bedst kan bruge dem i forhold til indsatser for ældre med etniske minoritetsbaggrund, og en bydelsmor symptomatisk svarer "Kan du ansætte en af os?" (6). I det hele taget virker nogle bydelsmødre vagtsomme overfor at blive udnyttet som frivillige. Laila er meget skuffet over ikke at være blevet tilbudt en ansættelse som såkaldt coronaguide efter "i flere dage at have stået og frosset mig halvt ihjel i al slags vejr" [som frivillig coronaguide] (7).

Særligt konsulenten Anne er opmærksom på, at Bydelsmødre som organisation yder en håndsækning til at kvalificere sig til arbejdsmarkedet, fx ved at udbyde kurser at skrive på sit CV, gennem netværk og ved at minde bydelsmødre om at huske at komme til tiden. Aktiv deltagelse på arbejdsmarkedet anses, især i de skandinaviske lande, som afgørende for at blive anset som et ligeværdigt, fuldgældigt medlem af samfundet (Breidahl 2017). Ovenstående eksempler kan ses som disse bydelsmødres skærpede opmærksomhed på at det at være frivillig omsorgsgivende 'mor' er en position, der giver en vis agtelse, men ikke i en grad, så det fører til hverken selvforsørgelse eller en, fra majoritetens synspunkt, mere civiliseret form for medborgerskab qua et lønnet job.

Mødre for en bydel

Flere gange iagttager jeg under feltarbejdet, at bydelsmødrene henter legitimitet og status fra de anbefalinger, der kommer fra myndighederne, fx når underviseren den første kursusdag på uddannelsen som bydelsmor fastslår: "Vi arbejder systemstøttende". Dette gælder særligt under coronapandemien, hvor de initiativer, bydelsmødrene tager initiativ til, bliver bemærket i den lokale presse og af byrådsmedlemmer og siden belønnet ved en officiel reception. Ved som såkaldte coronaguides at blive undervist i viden om vacciner og smitteveje giver bydelsmødrene den viden videre i Lyshøj, der som andre udsatte boligområder er plaget af høje smittetal. Som coronaguide kan bydelsmødrene blive associeret med samfundssind og forsøge at beskytte deres bydel, både mod smitte og mod et dårligt renommé i majoritetssamfundet grundet de høje smittetal. Andre gange går bydelsmødrene rundt og opfordrer til medborgerskab ved at ringe på dørene i kvarteret og anbefale borgerne at stemme, fx i forbindelse med kommunal- og regionsrådsvalget i november 2021. At agere systemstøttende 'mor' for bydelen virker overordnet uden de store spændinger, når det vedrører emner om sundhed og medborgerskab, og bydelsmødrene bliver generelt taget godt imod samt spurgt til råds af andre beboere.

Bydelsmødre værdsætter samarbejdet og den legitimitet, de henter fra myndighedsinstanser, og de sætter stor pris på fejringerne, opmærksomheden og kransekagen på rådhuset. Når det sker, møder de talstærkt op på rådhuset i fint tøj, tager billeder af deres aktiviteter, som de deler på private sociale medier, og iklæder sig de officielle bydelsmor-veste med ranke rygge. Omvendt får myndighederne via Bydelsmødre adgang til lokal insiderviden og beboernes modersmål og dermed en rækkevidde ind i bydelen, som de ellers ikke ville have. Bydelsmødrene bliver anvendt som 'etablerede outsiders' og allierede. Der er flere eksempler på, at civiliserende offensiver kan skabe de-civiliserende modkulturer, såfremt offensiven er for tydelig og dermed ekskluderer de eksponerede fra 'det gode selskab', hvis standarder de måske ikke kan leve op til (for eksempler på modkulturer se fx Gilliam 2018; Kalkan 2021; Willis 1978). Det er derfor en umiddelbar forståelig strategi fra myndigheders side at gøre brug af lokale bydelsmødre.

Kampe om civilberedskabet

I Lyshøj er der kamp om de prestigefyldte og værdige positioner, og Bydelsmødre har udfordringer med at finde fodfæste i det lokale civilberedskab, der samarbejder med politi og andre myndighedsaktører om at holde ro og orden. Beredskabet er domineret af mænd med palæstinensisk baggrund. Blandt de etniske minoritetsgrupper har palæstinenserne boet længst i området og er dermed, ifølge Elias (1965/1994), de i sociologisk forstand etablerede, gamle familier. Gamle familier har fordele som stærk sammenhængs-

kraft, solidaritet og fælles normsæt, der bliver opretholdt ved brug af 'praise gossip' og 'blame gossip', og har ofte taget monopol på en række nøglepositioner i lokale institutioner (Elias & Scotson 1965/1994:150-155, 93) Som Aya, bydelsmor med somalisk baggrund, fortæller: "Hver gang der er et ledigt job i [sports]klubben, giver de [palæstinensiske mænd] det til en af deres egne" (8).

Feltarbejdet viser mange eksempler på, at der på den ene side i Lyshøj er en oplevelse af et stærkt fællesskab og på den anden side en oplevelse af etnisk segregering. Laila, bydelsmor med palæstinensisk baggrund, siger fx:

Man er meget bevidst om, hvem man hører sammen med herude (...).
Jeg har det jo ikke sådan, men der er desværre nogle, som synes, at det er klamt at være sammen med somaliere (7).

Så hvor beboerne på den ene side deler visse fælles vilkår i deres sociale figuration som outsiders, og som naboer er afhængige af hinanden for at få hverdagen i lokalområdet til at fungere, så foregår der på den anden side kampe om pladserne som 'de etablerede' i bydelen efter parametre som bl.a. køn og etnisk tilhørsforhold. Når bydelsmødrene ifølge dem selv bliver behandlet dårligt og ikke budt velkommen af mændene i beredskabet, kan dette forklares med, at Bydelsmødre er domineret af kvinder med somalisk baggrund, som de 'palæstinensiske mænd' ikke ønsker at afgive magt til. Der har ifølge nogle af bydelsmødrene været både diskussioner og skænderier mellem mænd med palæstinensisk baggrund og kvinder med somalisk baggrund. Anne, bydelsmor-konsulent i Lyshøj i 10 år, er stærkt irriteret over mændenes respons. Hun tolker den som både en kønskamp og udtryk for den racisme, hun såvel løbende som i et interview giver udtryk for at se de etniske minoritetsgrupper imellem, især rettet mod beboere med somalisk oprindelse. Selvom mænd med palæstinensisk oprindelse som de etablerede i Lyshøj foreløbig har haft held med at holde positionen i beredskabet for sig selv, kommer de med denne adfærd i andre figurationer, fx Anne, som er 'gammel rødstrømpe', og hendes netværk med Borgmesterens Afdeling, til at virke uciviliserede i deres behandling af bydelsmødrene. Anne fortæller mig da også, at hun har intentioner om at involvere Borgmesterens Afdeling i at få brudt med de palæstinensiske mænds forrang i civilberedskabet. Det er således et broget og dynamisk landskab af etablerede og outsiders i Lyshøj, som Bydelsmødre skal agere i, af og til slår sig på og ikke altid har mulighed for at tilkæmpe sig den ønskede plads i. Deraf følger fx, at de ikke kan praktisere deres politisk etablerede position som civiliseringsagenter i det meget synlige civile beredskab i Lyshøj.

Mellem gruppeloyalitet og udlændingeminister

Andre udfordringer møder Bydelsmødre, når de bevæger sig længere ind i de private sfærer med henblik på at opfylde deres funktion som brobyggere til udsatte kvinder. Det kan handle om rådgivning til kvinder om familieliv eller om vold i hjemmet. I de mere intime familiemæssige kontekster viser sig forskellige opfattelser af, hvordan man som 'civiliseret' kvinde og mor bør agere. Sahar, for eksempel, fortæller i et interview, at hun elsker at være bydelsmor og de muligheder, hun får derigennem. Men at det også kan være rigtig svært at balancere mellem flere kulturer:

Selvom vi gerne vil være en del af begge kulturer, har vi alligevel nogle ting, vi er nødt til at overholde. Sådan noget med tørklæde – nu siger jeg nødt til – men igen, det er en kulturel ting det her med udseendet, og at mine børn ikke må have kærester uden at have en bestemt alder, eller faktisk uden at være gift. Dem kan jeg ikke rigtig give slip på (9).

Sahar fortæller, at hun af andre, der som hende har palæstinensisk oprindelse, ofte er blevet bebrejdet, at hun er "for stærk en kvinde", og at hun lader sin datter få drengevenner på besøg for at lave lektier, selvom hun ikke lader de unge være alene sammen. Der er altså normer relateret til at være kvinde og mor til en datter, som hænger sammen med social accept og tilhørsforhold til et lokalt 'vi', og de standarder for 'civiliseret' adfærd for og mellem køn, der gør sig gældende. Uciviliseret adfærd i form af overtrædelser af internaliserede normer kan fremkalde skamfølelse og forlegenhed (Elias 1994:xxxix-xliii) og frygt for social udstødelse. Således svarer Sahar på spørgsmålet om, hvad der ville ske, hvis hun tog sit tørklæde af:

Alle ville sige de første 1000 millioner gange "Hvordan kan det være du har taget dit tørklæde af?" Og så vil der blive set ned på dig, og du vil blive set ned på af den arabiske verden og faktisk bortvist fra den arabiske verden. Selvom man er araber. Jeg har selv på et tidspunkt overvejet at tage mit tørklæde af, og min mand sagde "Det bestemmer du selv." Men jeg kunne ikke. Jeg havde det bedst med at beholde det på. Så føler jeg alligevel, at jeg overholder noget af mit. Og hvorfor skal jeg være 100 % dansk? Jeg ville alligevel ikke blive accepteret. Det er et meget dømmende samfund, både derude og her [i bydelen] (9).

Set i forhold til, at man fra statens side ønsker at sikre det enkelte menneske "retten til egen krop og kærlighed" (Udenrigs- og Integrationsministeriet 2021), bliver Sahar nødt til at navigere i, forhandle om og træde varsomt i sin rådgivning om sådanne emner, som 'en slags' myndighedsrepræsentant bosiddende i og socialt afhængig af lokale figurationer, der kan være nabokvinden henne om hjørnet. Sahar beretter senere i interviewet, at hun

aldrig siger til de kvinder, hun rådgiver, hvad hun selv ville gøre, og at hun sommetider har oplevet, at kvinder er blevet sure på hende, eller er blevet op-søgt af en rasende ægtefælle til en kvinde, hun havde prøvet at hjælpe. Hun har brugt lang tid på at udvikle sin rolle som bydelsmor og er af den opfattelse, at bydelsmødrene er forskellige som rådgivere – relateret til, hvor religiøs den enkelte bydelsmor er, eller hvor meget vedkommende i sin rådgivning tager udgangspunkt i sine egne familieforhold.

Hamida beretter, at mange kvinder opsøger hende. Ikke sjældent er det samtaler om tunge problemer:

Måske kommer de [kvinderne] for at spørge mig om noget helt andet. Noget om en læge eller uddannelsesstøtte. Når vi er færdige med det, kommer de andre ting. Jeg tænker, at de ikke vil, at jeg skal hjælpe eller kontakte myndighederne eller sådan ... men de skal bare aflastes.

På opfordring til at beskrive problematikkerne nærmere svarer Hamida:

Mange dårlige emner, seksuelle overgreb. Konen kan blive voldtaget. De slår ikke, men de manipulerer (...) Det er ægtemanden, altid ægtemanden. (...) Det er meget hårdt. Fordi de siger til mig, at jeg *ikke* skal sige til det nogen. Selvfølgelig vil jeg ikke sige det til nogen. Jeg siger til dem "jeg er ligesom en grav (...) Hvis man begraver døde, kommer de ikke op, og hvad du fortæller, er på den måde. Det kommer ikke op. Det er mellem os." Jeg har også tavshedspligt. Hvis de gerne vil have, at jeg gør noget, skal jeg fortælle det til myndighederne. Det vil de ikke have. Jeg tror ikke, de er klar. Derfor kalder jeg det, at de aflaster (10).

Hamidas handlemuligheder låses i situationen med voldsudsatte kvinder, idet hun har deres tillid, men sagerne bliver 'lagt i graven' af den tavshed, som er forudsætningen for tilliden. Dette er en af svaghederne ved Bydel-smødre. Trods mange forsøg under mit feltarbejde fra konsulenten Anne og koordinerende bydelsmor Rima på at få bydelsmødrene til at registrere deres rådgivning overfor andre kvinder, forbliver den i usynlige rum (11). Således er det både hårdt for den enkelte bydelsmor at stå med andres familiedramaer mellem hænderne, og samtidig holdes det udenfor officielt kendskab, hvad rådgivningen egentlig består af, og hermed hvilken viden og hvilke værdier der gives videre. Fordelen ved Bydelsmødre er omvendt, at havde Hamida været officiel myndighedsrepræsentant, ville kvinden måske slet ikke betro sig til hende. Nu kan Hamida så et frø og måske på sigt hjælpe kvinden videre.

At være med-opdrager af andres børn og lægge ører til kvinder udsat for vold i nære relationer er komplekse opgaver og problemstillinger. Dertil kommer lokale figurationer/netværk med egne normer. Når dette kobles med

bydelsmødrenes position som lokale myndighedsrepræsentanter, bliver 'Bydelsmor' et ståsted, som er flydende. Positionen som 'mor' giver både stærke forpligtelser i forhold til myndigheder og disses civiliserende offensiver overfor mødre, kvinder og område gennem Bydelsmødre, og den giver stærke forpligtelser overfor lokale netværk, rødder og kulturel baggrund, som man kan være bange for at miste. En tværkulturel mor-position står dermed stærkt i centrum og er samtidig sårbart vakkelvorn, hvor den enkelte bydelsmor skal balancere, hvis interesser hun varetager og hvordan, i en dynamik af sociale muligheder og sociale risici.

Mødre i en bydel

Idet kvinder som mødre bliver anset som kulturbærere, bliver der holdt øje med dem, deres adfærd, normer, og hvad de giver videre til næste generation. Både af lokale fællesskaber og af myndigheder. På tværs af tid og kulturer tildeles mødre en afgørende funktion i forhold til at få næste generation til at lykkes, reproduktivt biologisk og sociokulturelt (Mhajne & Whetstone 2018; Van den Berg & Duyvendak 2012). Dermed er hele samfundet på spil. De 'gode mødre' bliver i det dominerende samfunds øjne dem, som forstår at lære og tilpasse sig de fra myndighederne udgående normer for børneopdragelse og formår at samarbejde med statens aktører.

For bydelsmødrene fylder det at være mødre for deres fire-fem børn ikke overraskende meget i både hverdagsliv og identitet. Oplæg for bydelsmødre om samarbejde mellem forældre og skole/børneinstitutioner er hyppige. En dag observerer jeg syv majoritetsrepræsentanter fra den kommunale børn og ungeafdeling på besøg i kvindecaféen. "Anja fra underretningsenheden", som hun præsenterer sig, fortæller på dette møde de fremmødte, at forældre med anden etnisk baggrund virker mere bange og er sværere at komme i dialog med om deres barn end 'danske' forældre. Det følgende er en dialog i plenum mellem bydelsmødre og Anja:

Tahiira: Mange af os, vi er rigtig bange for systemet. Vi er ved at tisse i bukserne, hvis en treårig ser skævt til os.

Anja: Ja og derfor er det så vigtigt, at vi snakker om, hvad en underretning er, og at I fortæller det til andre.

Majida: Min søn fik en flænge under en cykeltur. Jeg var bange for, hvad vagtlægen ville tænke.

Anja: Hundredvis af børn siger, de bliver slået. Vi tager det med vold meget alvorligt, så vi tager altid en snak med barnet. Hvis man kan

være ærlig, kan vi nå langt i, hvad der er brug for. Det er lovbestemt at underrette, hvis et barn siger, at det er blevet slået. Hele systemet går i gang, og så bliver folk [forældrene] chokerede.

Majida: Slå og skældud er to forskellige ting. Forskellige historier kører rundt: Du må ikke råbe, du må ikke skælde ud.

Anja: At sætte grænser og sige nej er også vigtigt, der hvor det bliver et problem er, når det bliver for voldsomt for barnet, og barnet bliver bange. Det er *så* skadeligt for et barn at blive slået.

Tahiira: Folk er ikke informerede. Vi er bange for jer.

Anja: Det ved vi godt, derfor er det så godt at vi er her og taler med jer, og jeres opgave som brobyggere er rigtig, rigtig vigtig (12).

I et Elias-perspektiv spiller monopoliseringen af vold en stor rolle i civiliseringsprocesser (1939/2000:169-170), hvilket ses afspejlet i ovenstående budskaber fra Anja til bydelsmødrene: Vold mod børn er fuldstændig uacceptabelt, hvorfor "hele systemet går i gang", og hvor det er barnets stemme, myndighederne ønsker at høre først. At agere autoritære forældre er ildeset og bliver, efter 1960ernes antiautoritære oprør i Vesten, anskuet som udemokratisk (Van den Berg & Duyvendak, 2012:562-63). Grænser for børn skal sættes, men på den rette 'civiliserede' måde.

Reelt skal der flere underretninger til, før et barn af forældre med etnisk minoritetsbaggrund bliver anbragt, sammenlignet med børn af forældre med dansk baggrund (Schneider 2021). Fokus blandt de fremmødte bydelsmødre/kvinder er dog et andet, som man kan sammenfatte til:

- Bydelsmødrene mærker, at også de som konkrete mødre bliver holdt ekstra øje med, grundet deres boligområde og oprindelse i lande, hvor autoritære opdragelsesmetoder kan være mere almindelige. Det ses af deres udsagn, at de ikke alene er rådgivere af andre kvinder, men selv kan rammes af nervøsitet for kommunen.
- Grundlæggende opstår der tvivl om, hvem der 'ejer' børnene – kommunen eller forældrene.

Kommunen/systemet bliver dermed en aktør, som ikke alene er en allieret samarbejdspartner, der inviterer til reception i forbindelse med fejring af vellykkede projekter, I stedet er kommunen her en potentiel om ikke fjende, så i hvert fald trickster-figur, man ikke helt kan vide, hvor man har, og som både forældre og børn lader til at bruge mod hinanden i privatsfæren: Bydelsmødrene nævner eksempler på, at børn truer deres forældre med, at børnene

vil gå til læreren eller klage over forældrene til socialrådgiveren, og Tahira fortæller, at hun har sagt til sin datter på fire-fem år, at hvis datteren sladrer om hende, så bliver datteren taget af myndighederne: "Vil du det?" (12). At forældre og børn bruger de kommunale myndigheder mod hinanden på disse måder, viser dybtliggende ambivalenser i dynamikker mellem familier og myndigheder.

Politiske mødre

Selvom asymmetrien i forhandlingerne om børnene hælder til myndighedernes side, hvis beføjelse i yderste, sjældne konsekvens kan tvangsfjerne et barn, ligger det i figurationer, at der også er et magtpres den anden vej, nedefra og op (Elias 1978:74). Forældre kan i et vist omfang vælge at gøre modstand og forhandle samt forvalte deres forældreskab anderledes, end hvad myndighedsaktører ønsker. Antropolog Marie-Louise Johansen har lavet feltarbejde blandt palæstinensiske forældre med kriminelle sønner i et udsat boligområde i Danmark. Hun giver eksempler på, hvordan forældrene gav sig til at overvåge myndighederne og ikke ville eller kunne rette sig efter den rådgivning, skolen gav dem, på grund af *double-binds*. Det vil sige, at forældrene oplevede, at der blev stillet krav, som var i konflikt med hinanden. Opfyldte de skolens krav, ville de ikke leve op til egen gruppes krav og normer og vice versa (2019). Udsagnet fra Tahira "Vi er bange for jer" kan således vendes om. Selvom magtasymmetrien er i myndighedernes favør, skal man ikke tage fejl af, at hele den civiliserende offensiv er sat i værk, fordi myndighederne også er bange. Bange for at miste kontrollen med de områder, de allerede har kategoriseret som udenfor det etablerede samfund, og som skal forsøges integreret tilbage. De er bange for den situation, hvor voksende spændinger og magtkampe kammer over i et omfang, der betyder, at en større del af befolkningen bliver ligeglade med de stabiliserende fælles interesser. De svenske myndigheder har i et par år måttet forsvare sig mod rygter om, at den svenske stat kidnapper muslimske børn og tvinger dem til at indtage alkohol og svinekød. Disse rygter har medført demonstrationer samt trusler mod staten (Styrishave & Uldall 2022). Sådanne tilfælde kan ses som eksempler på, at staten er ved at miste kontrol og monopol, og at de-civilisering bryder ud, fordi modsætningerne i figurationen tager over (se Elias 1939/2000:318-319). I så fald risikerer civiliserede omgangsformer at krakelere, da deres forudsætning er individers anerkendelse og efterlevelse af disse former (Gilliam & Gulløv 2012:91).

Samtidig med at bydelsmødrene som mødre i deres bydel mærker, hvordan de gøres til objekter for civiliserende indsatser, benytter de også aktivt den allerede tildelte opmærksomhed til at få en position at tale fra. Anvendelse af moderskab som en platform, hvorfra kvinder bevæger sig fra det hjemlige for at markere sig i samfundet, kaldes af flere forskere 'politisk moderskab' (Mhajne & Whetstone 2018; Stavranios 2015; Zaatari 2006). Hos Bydelsmødre

i Lyshøj kan man især se denne form for agens, da de arrangerer valgmøder under kommunalvalget i 2021. Kritisk stiller de spørgsmål til lokalpolitikkerne og kaster lys på stigmatisering af bydelen, besværligt med at finde uddannelsespraktikpladser for deres unge og det forhold, at deres børn ikke frit kan vælge skole og skal sprogscreens. Bydelsmødrene rejser dog ikke blot emner, som viser deres fokus på børn og dermed cementerer dem i en omsorgsfuld, traditionel rolle. Også spørgsmål med fokus på bydelsmødrene som kvinder i egen ret, især forbundet med muligheden for at blive selvforsørgende og at undgå ørkesløse arbejdsløshedspraktikker og diskrimination på arbejdsmarkedet, bliver rejst. Idealerne – og offentlige krav – om lønarbejde (13) og emancipation via lønnede job slår igennem her.

Kvindernes organisering som (bydels)mødre bevirker, at de af og til kan vende oppefra-ned-preset til en nedefra-op-modreaktion, under legitime og civiliserede former. Derfor er de heller ikke på samme måde som forældrene i Johansens materiale uløseligt fanget i *double-binds*. De har faktisk en platform at tale fra og muligheder at gribe. Men de navigerer i rørte vande, hvor mange har meninger om, hvordan man opfører sig 'civiliseret', for at forblive inkluderet i de lokale fællesskaber, og hvor de samtidig mærker de civiliserende offensivers objektgørelse og marginaliseringen fra det etablerede majoritets-samfund som en underliggende strøm.

Konklusion

Denne artikel har, med udgangspunkt i fem måneders feltarbejde blandt en gruppe bydelsmødre i en socialt belastet dansk bydel set på, hvordan kvinderne i praksis balancerer deres aktiviteter og deres oppefra-ned positionerede rolle som bydelsmødre og civiliseringsagenter i det område, hvor de selv bor.

Bydelsmødre bygger på tankegods om 'gode mødre' og emanciperede kvinder, der både modsiger og fletter sig ind i hinanden gennem skiftende og – afhængigt af den sociale kontekst – blandede idealer konnoteret til 'mor'. 'Mor' skal tage sig godt af andre ikke blot hjemme, også frivilligt i bydelen. 'Mor' skal også helst emancipere sig og finde et lønnet arbejde. Man kan sætte spørgsmålstegn ved, om kvinder bliver emanciperede ved at sætte dem til at være mødre for en bydel. Svaret vil – foruden standarderne for emancipation – bero på, hvad kvinder kan opnå ved denne mor-positionering. Får det kvinder ud af hjemmene, giver dem en platform at tale fra, og gavner det deres chancer for en plads på arbejdsmarkedet, eller er det mest af alt med til at fastholde kvinder i urentable omsorgsroller?

Bydelsmødrene selv er glade for at være med i et fællesskab, som de oplever giver dem muligheder for gunstig positionering og andel i visse ressourcer. De værdsætter deres roller som myndighedsrepræsentanter i det offent-

lige rum i forhold til demokrati og sygdomsbekæmpelse. I private og mere usynlige sfærer som rådgivere om familieliv. Det er dog ikke uden risiko. Hele tiden skal de forhandle deres tilhørsforhold som 'etablerede outsiders' og afveje deres adfærd i forhold til, hvad der opfattes som det civiliserede i de respektive figurationer (menneskelige netværk), hvor de bevæger sig, og hvor der er konkurrence om ressourcerne. De skal balancere, hvor langt de kan gå uden at blive socialt ekskluderede af (dele af) lokalområdet. Det betyder formentlig også, at myndigheder ikke kan forvente hurtige civiliserende resultater ved at bruge Bydelsmødre som civiliseringsagenter. Særligt tydelig fremstår den tvetydige position, når det handler om normer knyttet til familieliv og seksualitet, og her foregår Bydelsmødres interventioner desuden primært i det private og det skjulte.

Parallelt med gensidig værdsættelse er der ambivalenser og grader af mistillid mellem myndigheder og bydelsmødre, som mødre i en bydel. De mærker deres konkrete moderskab overvåget, hvilket er tilfældet, idet staten er afhængig af kommende civiliserede borgere og har målrettet civiliserende offensiver mod familier i Lyshøj. Ved at anvende deres overvågede moderskab som en scene at tale fra vender bydelsmødrene objektiveringen til agens som både mødre for deres børn, boligområde og som kvinder i egen ret.

Disse spændinger og paradokser er hele tiden latent til stede, og artiklen viser nogle af de kompleksiteter, der knytter sig til at ville civilisere gennem andre i et projekt, der involverer niveauer fra den demokratiske medborger og 'sygdomsbekæmpere' til indsatser, der intervenserer i familiære intimsfærer. Bydelsmødrene risikerer især noget, når deres indsatser berører værdimæssige spørgsmål som forhold mellem kønnene og børneopdragelse. Derfor gør myndighedsinstanser også klogt i, foruden kransekage, at stille status og reelle muligheder i udsigt ved at være bydelsmor, hvis de vil opnå og bevare stærke alliancer med deres civiliseringsagenter.

Noter

1. Af anonymitetshensyn figurerer de boligsociale planer ikke på referencelisten.
2. Hvilket er hyppigt forekommende blandt kvinder med somalisk oprindelse (Liversage & Petersen 2020). Måske pga. sammenbrud i familieprincipper og forhold mellem køn som følge af mænds fravær/død grundet krig, samt somalisk diaspora i lande med fokus på empowerment af kvinder (Abdi 2018).
3. Interview med Malak, borger i Lyshøj, 10.10.2021.
4. MENAPT er en betegnelse for lande i Mellemøsten, Nordafrika, Pakistan og Tyrkiet. Følgende lande og områder indgår: Syrien, Kuwait, Libyen, Saudi-Arabien, Libanon, Somalia, Irak, Qatar, Sudan, Bahrain, Djibouti, Jordan, Algeriet, Forenede Arabiske Emirater, Tunesien, Egypten, Marokko, Iran, Yemen, Mauretanien, Oman, Afghanistan, Palæstina, Gaza, Vestbredden, Østjerusalem, Pakistan og Tyrkiet (integrationsbarometer.dk).
5. Interview med den boligsociale leder i Lyshøj 3.11.2021.

6. Feltnoter fra kvindecafé august 2021.
7. Interview med bydelsmor Laila 11.11.2021.
8. Interview med bydelsmor Aya 20.6.2021.
9. Interview med bydelsmor Sahar 12.11.2021.
10. Interview med bydelsmor Hamida 8.9.2021.
11. Bydelsmødre er if. konsulenten Anne informerede om underretningspligt, men i praksis ser hun det ikke blive anvendt.
12. Feltnoter fra kvindecafé september 2021.
13. Det var under feltarbejdet, at lovforslag om arbejdspligt for borgere på kontanthjælp og lignende ydelser blev stillet første gang. Flere bydelsmødre gav udtryk for stor frustration over at blive udpegede som problemgruppe, samtidig med at de ønskede og ofte kæmpede for at finde et lønnet job.

Referencer

- Abdi, C. M. 2018: "Somalia." In: Joseph, S. (ed.), *Arab Family Studies. Critical Reviews*, 96-110. Syracuse: Syracuse University Press.
- Baggersgaard, C. 2020: "Professor tager sig til hovedet over S forhold til forskningsfrihed." *DM Akademikerbladet*, 17. sept.
- Breidal, K. N. 2017: "Scandinavian exceptionalism? Civic integration and labour market activation for newly arrived immigrants". *Comparative Migration Studies* 2017: 5:2.
- Brøndum, N. 2012: "Det gode moderskab – et biopolitisk perspektiv på dansk moderskab i 1930'erne." *Kvinder, Køn og Forskning*, 4:30-38.
- Chakravarty, D. & Mortensen, H. 2021: *De danske kvinders historie*. 2. udg. Systime.
- Deloitte 2015: *Evaluering af Bydelsmødrene*. Evalueringsrapport.
- Elias, N. 1939/2000: *The Civilizing Process. Sociogenetic and Psychogenetic Investigations*. Blackwell Publishing.
- Elias, N. 1978: *What is Sociology?* London: Hutchinson.
- Elias, N. 1994: "Introduction: A theoretical essay on established and outsider relations". In: N. Elias & J.L. Scotson. *The Established and the Outsiders: A Sociological Inquiry into Community Problems*. Pp.xv-liv. London: Sage.
- Elias, N & Scotson, J.L. 1965/1994: *The Established and the Outsiders: A Sociological Inquiry into Community Problems*. London: Sage.
- Emerson, R.M., Fretz, R.I. & Shaw, L. 2011: *Writing Ethnographic Fieldnotes*. Chicago: University of Chicago Press.
- Gilliam, L. & Gulløv, E. 2012: *Civiliserende institutioner. Om idealer og distinktioner i opdragelse*. Aarhus Universitetsforlag.
- Gilliam, L. 2018: *Minoritetsdanske drenge i skolen. Modvilje og forskelsbehandling*. Aarhus Universitetsforlag.
- Hastrup, K. & Ramløv, K. 1988: *Feltarbejde: oplevelse og metode i etnografien*. Akademisk Forlag.

- Hjelth, M.J. 2020: *The Radical Milieu: A Socio-Ecological Analysis of Salafist Radicalization in Aarhus, 2007-2017*. PhD dissertation. Forlaget Politica. Institut for Statskundskab. Aarhus Universitet.
- Integrationsbarometer.dk/om-integrationsbarometeret/statistiske-definitioner: u.å. *Statistiske definitioner*.
- Johansen, M-L. 2019: "Fraught parenting: Immigrant parents' chronic double-bind in Denmark." *Ethnography*, 0,0:1-20. Special Issue Article.
- Joseph, S. 1996: "Patriarchy and Development in the Arab World." *Gender and development*, 4,2: 14-19.
- Kalkan, H. 2021: *Veje til respekt. Om gadens liv på Nørrebro*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kirk, K. M. & Suvarierol, S. 2014: "Emancipating migrant women? Gendered civic integration in the Netherlands". *Social Politics* 21 (2): 241-260.
- Krieken, R.van. 2002: *Norbert Elias*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Laneth, P.F. 2014: *Moderskab og Mødrehjælp. Otte portrætter og 100 års historie*. Kristeligt Dagblads Forlag.
- Leeuw M. de & Wichelen, S. van 2012: "Civilizing migrants: Integration, culture and citizenship." *European Journal of Cultural Studies*, 15,2:195-210.
- Liversage, A. & Petersen, J. 2020: *Etniske minoritetskvinder og skilsmisse – med fokus på muslimske praksisser*. VIVE – Viden til velfærd. Det nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Marcus, G.E. 1995: "Ethnography in/off the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography." *Annu. Rev. Anthropol.*, 24: 95-117.
- Marquardt, N. & Schreiber, V. 2015: "Mothering urban space, governing migrant women: the construction of intersectional positions in area-based interventions in Berlin." *Urban Geography*, 36:1: 44-63.
- Mhajne, A. & Whetstone, C. 2018: "The use of political motherhood in Egypt's Arab Spring uprising and aftermath." *International Feminist Journal of Politics*, 20, 1: 54-68.
- Powell, R. 2013: "The Theoretical Concept of the 'Civilising Offensive' (Beschavingsoffensief): Notes on its Origins and Uses." *Human Figurations*, 2,2.
- Roggeband, C. 2010: "The Victim-Agent Dilemma: How Migrant Women's Organizations in the Netherlands Deal with a Contradictory Policy Frame. Signs". *Journal of Women in Culture and Society* Vol. 35, No.4, s.943-967.
- Schmidt, L-H. & Kristensen, J.E. 1986/2004: *Lys, luft og renlighed. Den moderne socialhygiejnes fødsel*. Akademisk Forlag.
- Schneider, J. 2021: "Der skal 34 underretninger til, før ét barn med mellemstlig baggrund bliver anbragt: "Det her er alvorligt." "Berlingske, 27. jan.
- Socialtansvar.dk/indsats/bydelsmoedre/: u.å. *Om Bydelsmødrene*.
- Soederberg, S. 2016: "Governing stigmatized space: the case of the 'slums' of Berlin-Neukölln". *New Political Economy* 22 (5):1-18.
- Spradley, J.P. 1979: *The Ethnographic Interview*. Wadsworth Group/Thomson Learning.
- Stavranios, C. 2015: *The Political Uses of Motherhood in America*. New York: Routledge.
- Stolzenberg, R., Berg, G., Maschewsky-Schneider, U. 2012: "Healthy upbringing of children through the empowerment of women in a disadvantaged neighbourhood: evaluation of a peer group project". *J Public Health*, 20:181-192.

- Styrishave, N. & Uldall, R. 2022: "Smædekampagne beskylder svenske myndigheder for at kidnappe muslimske børn i sager om tvangsfjernelse." *DR Nyheder*, 9. feb.
- Udenrigs- og Integrationsministeriet. 2021: *Nye tal: Døtre bør ikke have sex før ægteskab, mener høj andel med indvandrerbaggrund*, 8. dec.
- UN Women. 2017: *Understanding masculinities. Results from the images in the Middle East and North Africa*.
- Van den Berg, M. & Duyvendak, J. W. 2012: "Paternalizing mothers: feminist repertoires in contemporary Dutch civilizing offensives". *Critical Social Policy*, 32,4:556-576.
- Villemoes, S. 2021: "Hvidensproduktion." *Weekendavisen*, 17. okt.
- Weforum. 2021: Global gender gap report 2021.
- Willis, P. 1978/2016: *Learning to Labour. How working class kids get working class jobs*. New York: Routledge.
- Wouters, C. 2004: *Sex and Manners: Female Emancipation in the West 1890-2000*. Sage.
- Zaatari, Z. 2006: "The Culture of Motherhood: An Avenue for Women's Civil Participation in South Lebanon." *Journal of Middle East Women's Studies*, 2,1: 33-64.
- Økonomer uden grænser 2016: *Samfundsøkonomisk analyse af bydelismødrene*.

Abstract

Mothers for and within a neighborhood. An investigation of “neighborhood mothers” between the authorities and the local community

Throughout history, states have formed partnerships with mothers. Mothers depending on resources from the state, states depending on control of future citizens. The Danish state is making ‘civilising offensives’ towards citizens coming from non-Western countries. In this context, community mothers behave as civilising agents in their neighborhood. This article is based upon five months of fieldwork in a Danish socially deprived neighborhood. It explores how a group of ethnic minority women, framed as ‘neighborhood mothers,’ attempt to improve their local area while balancing their activities being between authorities and local immigrant communities. The empirical findings derived from participant observation and interviews are analysed through the lens of Norbert Elias’ concept of civilising processes. The analysis shows that ‘neighborhood mothers’ find pleasure as ‘mothers for’ their immigrant neighborhood, acting as authority representatives. They risk, however, being caught between norms attached to their local communities, to which they feel a strong sense of belonging, and norms of authorities. Moreover, neighborhood mothers find themselves being objects of the civilising overture as ‘mothers in’ the neighborhood, especially regarding raising their children. Nevertheless, the maternal position offers them a flexible platform from which they can raise their voice, balancing being political objects and political agents.

Key words: Neighbourhood mothers, Migrant women, Civilising offensives, Civilising processes, Political motherhood.

Tina Pedersen, Kristine Toftegaard Frandsen
og Michael Hviid Jacobsen

Jeg har ligesom gjort det permanent, at jeg gerne vil leve

- et kvalitativt studie af semikolontatoveringers betydning i hverdagslivets interaktioner

Hvordan kan tatoveringer medvirke til at hjælpe mennesker, som tidligere har haft selvmordstanker eller forsøgt selvmord, og hvordan interagerer de med tatoveringen i deres hverdag? Netop disse spørgsmål er centrale for denne artikel, der med et interaktionistisk og emotionssociologisk perspektiv på tatoveringer og symboler belyser, hvordan en helt særlig tatovering af et semikolon bliver meningsfuld for mennesker, der enten har forsøgt selvmord eller har haft selvmordstanker. På baggrund af to fokusgruppeinterviews og otte individuelle interviews med mennesker, der alle har fået en semikolontatovering, præsenterer artiklen en kvalitativ analyse af semikolontatoveringers subjektive betydning for informanternes interaktioner i hverdagslivet. Artiklen viser, hvordan mennesker med semikolontatoveringer på forskellig vis interagerer med tatoveringen i deres hverdag. Derudover viser artiklen, hvordan der opstår en form for fællesskab blandt de mennesker, der har en semikolontatovering. Alt dette tydeliggør vigtigheden af også at undersøge tatoveringer (og semikolontatoveringer) som et værktøj eller en følelsesmæssig støtte, der kan hjælpe mennesker gennem svære perioder i deres liv, og hvordan der for professionelle i sundhedssektoren kan være megen information at hente om menneskers liv, følelser og oplevelser i disse tatoveringer.

Keywords: Kvalitativ metode, semikolontatovering, emotionel energi, mental health tattoos, mental sundhed, selvmordstanker.

Tatoveringer. Et velkendt og udbredt socialt fænomen, hvis popularitet stadig vokser. En kropslig udsmykning, en identitetsmarkør, et symbol for fællesskaber og en trend, der skyller ind over særligt den yngre del af befolkningen. Én af nutidens mange tatoveringstrends går under navnet *mental health tattoos* og giver mennesker mulighed for at tatovere deres krop med symboler for deres psykiske lidelse(r) eller mentale helbred. Betegnelsen er et paraplybegreb, der både rummer diagnosespecifikke tatoveringsdesigns, som eksempelvis en puslespilsbrik, der henviser til autisme, men også tatoveringer, som i mere generel forstand symboliserer mentale udfordringer og/eller rejser. Denne artikel ser på en specifik tatoveringstrend inden for genren *mental health tattoos* kaldet *semikolontatoveringer* og undersøger, hvordan de kan være med til at hjælpe mennesker, som tidligere har haft selvmordstanker eller forsøgt selvmord. Ud fra et emotionssociologisk og interaktionistisk perspektiv præsenterer vi en kvalitativ analyse af semikolontatoveringen som socialt fænomen med det formål at gennemføre en sociologisk analyse af, hvordan semikolontatoveringen anvendes i hverdagslivet. Vi afgrænser os fra at belyse semikolontatoveringer i et subkulturelt perspektiv, da vi mener, at tatoveringer også er relevante at undersøge i et hverdagslivsperspektiv, fordi tatoveringer er en permanent del af individets kroppe og derfor har betydning for hverdagslivets interaktioner. Med empirisk afsæt i to fokusgruppeinterviews og otte individuelle interviews med mennesker, der alle har en semikolontatovering, undersøger vi, hvordan mennesker med semikolontatoveringer interagerer med tatoveringen i deres hverdag. Artiklen viser, hvordan de oplever, at tatoveringen giver dem styrke og minder dem om, hvad de har været igennem, samtidig med at der opstår en særlig form for fællesskab, som både bliver central for oplevelsen af ikke at føle sig alene og for at åbne for svære samtaler. Alt dette peger på betydningen af også at undersøge tatoveringer som en form for følelsesmæssig støtte og socialt værktøj, der kan hjælpe mennesker gennem svære perioder i deres liv.

Indledningsvist beskrives semikolontatoveringer som et socialt fænomen. Dernæst følger et afsnit om eksisterende forskning inden for *mental health tattoos*, der sætter scenen for den teoretiske ramme. Efterfølgende præsenteres et metodisk afsnit og derefter den kvalitative analyse. Analysens fund diskuteres og opsamles derefter i en konklusion.

Ja, den [semikolontatoveringen] har bare givet, på en mærkelig måde tror jeg, den har givet mig mere lyst til at leve [...] Det er det, jeg skal blive ved med at kæmpe for. Jeg har ligesom gjort det permanent, at jeg gerne vil leve. Jeg skal ikke give op (Anne, bærer af semikolontatovering).

Tina Pedersen

Sociolog og forsknings-
assistent ved REHPA,
Videncenter for
Rehabilitering
og Palliation

tinapedersen95@hot-
mail.com

Kristine Toftegaard
Frandsen

Sociolog og
frivilligkoordinator
ved Husrum,
Silkeborg

kristinetf@gmail.com

Michael Hviid
Jacobsen

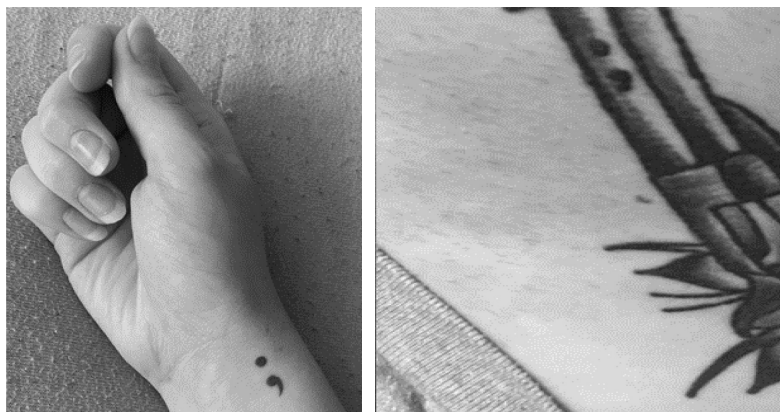
Professor i sociologi ved
Institut for Sociologi og
Socialt Arbejde,
Aalborg Universitet

mhj@socsci.aau.dk

Semikolontatoveringer – et socialt fænomen

Semikolontatoveringen opstod i 2013 med organisationen Project Semicolon, hvis vision er at aftabuisere og fremme mental sundhed blandt mennesker, der har haft selvmordstanker eller forsøgt selvmord (Wolfgang & Kwon 2019). Grundlæggeren, Amy Bleuel, startede Project Semicolon efter at have mistet sin far til selvmord. Bleuel ønskede at bygge et fællesskab og give håb for mennesker, der stod i lignende situationer. I 2017 begik grundlæggeren selv selvmord, men det til trods så fortsætter organisationen og bevægelsen omkring Project Semicolon med at vokse på verdensplan. På den globale scene indskrives semikolontatoveringen sig ved at anvende hashtagene #projectsemicolon og #semikolontattoo, som samlet er blevet anvendt på mere end 194.100 opslag på Instagram. Ifølge Project Semicolon symboliserer semikolontatoveringen følgende: "A semicolon is used when an author could've chosen to end their sentence, but chose not to. The author is you and the sentence is your life" (Project Semicolon 2021). På den måde repræsenterer punktummet i semikolonet, at livet kunne være afsluttet, mens kommaet repræsenterer et aktivt valg om at fortsætte med at leve. Semikolonet får dermed semiotisk betydning, da det bliver et symbol for de mennesker, der har haft selvmord tæt inde på livet, enten fordi de selv har kæmpet med selvmordstanker, forsøgt selvmord, eller fordi de er pårørende. To forskellige eksempler på semikolontatoveringer kan ses på billederne herunder.

Eksisterende forskning

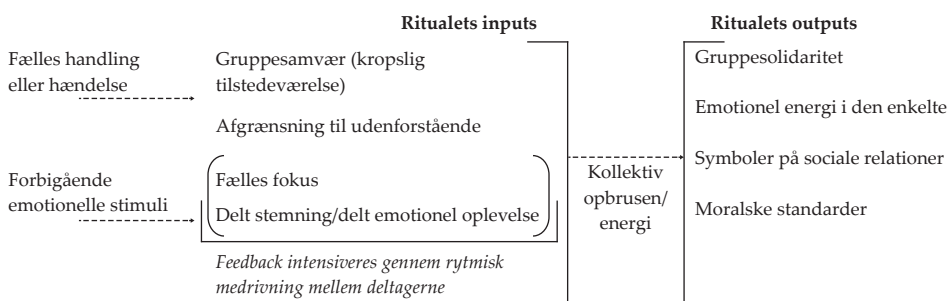
På baggrund af et *scoping review*, som blev gennemført i forbindelse med forfatterens speciale, inddeler den eksisterende forskning om *mental health tattoos* sig i forskellige tematikker (Pedersen & Frandsen, 2022). Eksempelvis i relation til bearbejdelsen af sorg (Buckle & Corbin 2021; Buss & Hodges 2017; Davidson 2017; Gentry & Alderman 2007), angst og depression (Erdelyi 2019), selvskade (Erdelyi 2019) eller i forbindelse med forskellige traumer (Agar 2017; Crompton et al. 2021; Painter 2017; Sarnecki 2001). Formålet med at få lavet en tatovering i relation til ovenstående oplevelser kan være et ønske om at åbne for dialog om det, der er svært (Atkinson 2004; Alter-Muri 2020; Cortez 2014; McCarty & Popejoy 2021; Sarnecki 2001; Shekhar, 2018). Den eksisterende forskning har fokus på, hvordan tatoveringer kan markere vendepunkter i livet, ses som symboler på livsfortællinger og/eller være et værktøj i en helingsproces. Specialets empiriske grundlag rummer, på samme måde som den eksisterende forskning, eksempler på semikolonet som en måde at fortælle et bestemt narrativ og en markering af vendepunkter. Som et nyt bidrag søger denne artikel imidlertid at belyse, hvordan semikolontatoveringen som symbol faciliterer forskellige meningsfulde interaktioner i hverdagslivet.

Den teoretiske ramme

I specialet undersøgte vi semikolontatoveringens betydning for hverdagslivet, hvor vi hentede inspiration fra forskellige teoretiske bidrag: Norman K. Denzins (2009) begreb om *epifanier*, Anselm L. Strauss' (1959) teori om *vendepunkter*, Arthur W. Franks (1995) *sygdomsnarrativer* samt Randall Collins' (2004) *interaktionsritual*. Det teoretiske afsæt for nærværende artikel vil dog kun tage udgangspunkt i sidstnævnte, da vi mener, at Collins' teori om inter-

aktionsritualer kan belyse nye interessante fund i relation til den eksisterende forskning på området. Teoretisk henter Collins (2004) inspiration fra mikrosociologiske teoretikere som Erving Goffman og Émile Durkheim. Ifølge Collins (2004) kan det sociale liv og sociale fænomener forstås ved at studere sociale situationer. Collins (2004:32) mener, at sociale fænomener skabes under særlige rituelle omstændigheder, som kan tilføre individer handlekraft. Disse karakteriseres som *interaktionsritualer*, der ses som en proces, hvor deltagerne retter deres opmærksomhed og følelser mod hinanden, hvilket resulterer i dannelsen af en fælles virkelighed. Denne fælles virkelighed manifesterer sig gennem elementer som gruppefølelse og symboler, der signalerer tilhørsforhold til en specifik gruppe (Collins 2004:32). Interaktionsritualet består af forskellige *inputs* og *outputs* og illustreres i følgende model:

Model: Interaktionsritualet (baseret på Randall Collins' (2004:48) model).

De fire *inputs* er: 1) Tilstedeværelsen af mindst to personer, hvis kroppe følelsesmæssigt påvirker hinanden indbyrdes. 2) Der sker en afgrænsning til udenforstående, fordi deltagerne fornemmer, hvem der deltager i interaktionen, og hvem der ikke gør. 3) Der opstår fælles fokus, fordi deltagerne fokuserer på samme aktivitet. 4) Deltagerne deler en fælles emotionel oplevelse (Collins 2004:48). De fire *inputs* i interaktionsritualet kan resultere i fire *outputs*: 1) Gruppesolidaritet. 2) Emotionel energi i den enkelte deltager, der opleves som en opladning af handlekraft, selvtillid, entusiasme og initiativ. 3) Der opstår hellige objekter eller symboler, som deltagerne definerer sig selv ved, som kan fremkaldes, når deltagerne ikke er samlet fysisk. 4) Der opstår moralske standarder og værdier, som deltagerne føler sig knyttet til (Collins 2004:48-49). Jo flere *inputs* der er til stede i interaktionen, jo stærkere vil *outputtet* være – og omvendt. Individer, der møder hinanden i en interaktion, vil på forhånd være opladet med følelser fra andre foregående interaktionsritualer. Selvom Collins (2004) privilegerer fysisk tilstedeværelse, erkender han også, at individer sommetider handler alene, men at dette altid vil være et produkt af forrige interaktioner. I en senmoderne digital virkelighed medi-

eres interaktionsritualer eksempelvis gennem sociale medier. En konsekvens af dette er, at interaktionsritualerne bliver svagere, fordi interaktionerne mister det kropslige *input* (Collins 2011; Zeeuw et al. 2017). Ifølge Collins (2011) kan det påvirke interaktionsritualet på mindst tre måder: 1) Der opstår nye former for interaktionsritualer. 2) Interaktionsritualerne fejler, og *outputtene* af interaktionsritualerne forsvinder. 3) Interaktionsritualer fortsætter trods medieringen, men effekten af interaktionsritualet og den kollektive energi, solidaritet og tilhørsforhold til symbolet eksisterer stadig, men i en svækket grad. Collins skriver:

If people are deprived of embodied interactions, it is a likely hypothesis that they will be more depressed, less energetic, feel less solidarity with other people, become more anxious, distrustful, and perhaps hostile (Collins 2020).

I analysen anvender vi Collins' teori om interaktionsritualer med særligt fokus på, hvordan interaktionsritualer med semikolontatoveringen som et objekt kan være meningsfulde under forskellige omstændigheder i informanternes hverdagsliv, eksempelvis når de har det svært og ikke kan finde ro. Vores fokus er derfor at belyse, hvilken betydning interaktionsritualerne har for informanterne, og hvilke outputs de afføder i form af fx emotionel energi. Hertil har artiklen fokus på enkeltstående interaktioner, som adresseres i empirien, hvorfor analysen ikke vil undersøge effekten af, hvordan fortidige interaktionsritualer påvirker nutidige interaktionsritualer.

Data og metode

Artiklens empiri består af to fokusgruppeinterviews og individuelle interviews med otte unge, der har en semikolontatovering, enten fordi de har haft selvmordstanker eller har forsøgt at begå selvmord. Eftersom *mental health tattoos* er et nyt sociologisk fænomen for os, valgte vi at afholde to fokusgruppeinterviews for at få et blik for, hvad der særligt fylder for informanterne, når de taler, sammenligner og diskuterer deres oplevelser. Således fungerer de to fokusgruppeinterviews som en eksplorativ dataindsamling, der danner grundlag for udarbejdelsen af interviewguiden til de otte semistrukturerede interviews. For at erfare, hvordan semikolontatoveringens betydning drøftes og italesættes på gruppeniveau, er interviewguiden i fokusgruppeinterviewene løst struktureret med åbne spørgsmål (Halkier 2015:142). De individuelle interviews har, modsat fokusgruppeinterviewene, til formål at give informanterne mulighed for at dele mere detaljerede, personlige og sårbare oplevelser og fortællinger om deres semikolontatovering. Interviewene omhandler informanternes hverdagsliv, livsfortællinger, og hvordan semi-

kolontatoveringer kan være symbol på særlige livsomstændigheder eller forandringer og en mulig påmindelse om, hvorfor livet er værd at leve. Af fortællingerne fremgår det, hvordan semikolontatoveringen faciliterer forskellige former for interaktion, som er omdrejningspunktet for artiklens analyse. For at gennemføre et solidt og etisk forsvarligt studie har det været et krav, at informanterne er over 18 år, samt at de ikke længere har tanker om selvmord eller udøver selvskadende adfærd, fordi vi ikke vil risikere at påvirke informanterne negativt (Jacobsen, Jørgensen & Svendsen-Tune 2005:240). Alle interviews, på nær et enkelt, blev efter informanternes eget ønske gennemført virtuelt.

Analyse

Analysen er opdelt ud fra tre analytisk identificerede interaktionsformer: 1) Ansigt-til-ansigt-interaktioner, 2) de medierede virtuelle interaktioner, og 3) objekt-relationer. De analytiske fund diskuteres i en efterfølgende perspektiverende diskussion.

Ansigt-til-ansigt-interaktioner

Med ansigt-til-ansigt-interaktioner forstår vi en ikkemedieret interaktion, hvor informanterne giver udtryk for, at de har mødt nogen, der på forskellig vis har fået øje på deres semikolontatovering. Den fysiske tilstedeværelse muliggør en direkte indbyrdes påvirkning af kroppene. Interaktionsritualerne i ansigt-til-ansigt-interaktionerne består af: 1) Fysisk kropslig tilstedeværelse. 2) Afgrænsning til udenforstående, der ikke kender til semikolontatoveringen betydning. 3) Fælles fokus på semikolontatoveringen. 4) Delt stemning/emotionel oplevelse om det, som semikolontatoveringen symboliserer/repræsenterer. Det kan resultere i følgende *outputs*: 1) Gruppesolidaritet. 2) Emotionel energi i form af handlekraft. 3) Symboler på sociale relationer (Collins 2004:48). På tværs af informanternes fortællinger fremstår det, hvordan de alle trækker på en særlig 'forfattermetafor', der stammer fra semikolonets symbolik (jf. citat i afsnittet Semikolontatoveringer – et socialt fænomen). Eksempelvis fortæller Martin, hvordan fortiden med selvmordstanker er en del af ham, og at semikolontatoveringen er med til at markere starten på noget nyt:

Men at man ligesom kan sætte et punktum derefter, og så starte et nyt kapitel op. Og ligesom sige, at det er en del af mig, og det har det altid været, men det er ikke dét jeg ønsker længere. Så jeg skriver mit liv, men med en ny start og et nyt kapitel (Martin).

I citatet trækker Martin på semikolonets symbolik, hvor punktummet i semikolonet repræsenterer et punktum for selvmordstanker, og kommaet symboliserer starten på noget nyt. Dette bliver endnu tydeligere, når Martin udtrykker, at han "skriver sit liv". Sara beskriver også, hvordan det at trække på forfattermetaforen ikke blot tilbyder en meningsfuld fortælling for hende, men også er en fortælling, der er forståelig for andre, der ikke kender til betydningen bag semikolontatoveringen. I de empiriske eksempler på ansigt-til-ansigt-interaktioner er det en forudsætning, at semikolontatoveringen er synlig for de andre, der deltager i interaktionsritualet, og det er udgangspunktet for, at interaktionsritualerne påbegyndes. Fie fortæller om en oplevelse i en lufthavn:

[...] ham der security-manden skulle tjekke min bagage. Og han så min tatovering, og så smilte han til mig og kiggede ned, og jeg vidste bare, at han ved, hvad den der, den betyder. Han vidste noget, og det var sådan en følelse af samhørighed (Fie).

Citatet henviser til, at den fysiske tilstedeværelse ikke nødvendigvis behøver at rumme verbal kommunikation – hvilket Collins (2004) også understreger. I stedet ses det, hvordan den nonverbale interaktion igangsætter et interaktionsritual, hvor Fie og securityvagten kropsligt afgrænser sig til udenforstående, opnår et fælles fokus på semikolontatoveringen og deler en fælles emotionel oplevelse (Collins 2004:48). Som resultat af interaktionsritualet oplever Fie solidaritetsfølelser og positiv emotionel energi i form af følelser af samhørighed. Samtidig er interaktionsritualet forudsat af, at semikolontatoveringen som objekt og symbol i sig selv er tilskrevet en bestemt delt betydning. I en Simmelsk (1906:473-474) forstand kan det nærmest forstås som et *hemmeligt selskab*, fordi deltagerne i interaktionen deler en forståelse eller viden, som ikke nødvendigvis er tilgængelig for alle. Semikolontatoveringen er derfor både et konkret objekt, informanterne kan interagere med, samtidig med at det også er et symbol for en gruppe af mennesker, der har kæmpet med selvmordstanker eller selvmordsforsøg. I det følgende fortæller Maja om en ansigt-til-ansigt-interaktion, hvor hun møder en pige, der også har et semikolon tatoveret:

[...] jeg skulle have et armbånd på af den her kvinde, og så kigger hun på mig, og så siger hun: "jeg har også den der tatovering der". Man fik ligesom sådan et moment, hvor man ligesom kiggede på hinanden og var sådan, "hold kæft, hvor er vi egentligt seje", og så gav vi hinanden en krammer, og så kom vi videre i livet, ikke (Maja).

Maja giver et eksempel på et interaktionsritual, hvor et blik på semikolontatoveringen fører til en samtale, der fører til et kram mellem to personer,

der ikke har en tæt social relation, men bindes sammen af et fælles symbol. Selve interaktionsritualet er forudsat af Majas synlige placering af semikolonet. Dette gør, at Maja og den fremmede afgrænser sig til udenforstående, opnår et fælles fokus på deres semikolontatoveringer og deler en emotionel oplevelse (Collins 2004:48). Vi tolker *outputtet* af interaktionsritualet som, at Maja oplever gruppefølelser og solidaritet og emotionel energi i form af anerkendelse af den handlekraft, der ligger til grund for, at de begge er i live i dag. På den måde kan en tatoveringstrend blive meningsfuld for det enkelte individ, når den bliver mainstream, fordi det medfører, at andre kan forstå ens historie ved at aflæse semikolonet som et symbol med en delt og afhængig mening. Semikolonet bliver derfor en konkret ting, der har en bogstavelig betydning med et punktum og et komma, men også en billedelig betydning, hvor det er symbol for et socialt fænomen, der repræsenteres af en gruppe af mennesker, der har kæmpet med selvmordstanker. Selvom empirien rummer mange eksempler på succesfulde interaktionsritualer, er der også eksempler på frygten for negativ respons. Eksempelvis fortæller Jacob, hvordan han har valgt at få tatoveret sit semikolon i et andet tatoveringsdesign, fordi han ønsker at styre 'adgangen' til semikolonet. Dette valg begrundes Jacob med, at han ønsker at undgå andres spørgsmål til tatoveringen, men at han også selv ønsker at undgå at blive mindet om sin fortid, når han har det godt. I interviewet spørger vi Jacob ind til, om placeringen hænger sammen med en frygt for at fortryde tatoveringen, eller om det i højere grad er, fordi tatoveringen er til ham selv. Jacob svarer:

Jeg tror, det er en blanding. Jeg tror, jeg kunne fortryde det i forhold til at få følelsen af at blive stemplet. Hvis man nu så den hele tiden, så ville man måske tænke: "han er bare et vrag, og han kommer ikke videre". Men det er også det her med, at jeg kan have den for mig selv, og derfor selv bestemme, hvem der skal se den (Jacob).

Den skjulte placering af semikolontatoveringen gør derfor, at andre ikke umiddelbart kan se Jacobs tatovering. Jacob er ikke den eneste af informanterne, der frygter, hvad andre tænker. Anne fortæller, hvordan der er mange "fordomme, der kan være med til at ødelægge en", og derfor er det meningsfuldt at kunne skjule semikolonet i et andet tatoveringsdesign, selvom tatoveringen stadig er placeret et synligt sted på kroppen. På den måde er ansigt-til-ansigt-interaktionerne også forudsat af, at semikolonet er placeret synligt på kroppen. Uanset om kommunikationen i ansigt-til-ansigt-interaktionerne er verbal eller nonverbal, er de succesfulde, hvilket i sig selv er interessant, da selve placeringen og synligheden af tatoveringen bliver central. Vi har ikke eksempler på fejlslagne interaktionsritualer, men forestiller os, at de informanter, der har valgt en synlig placering, har lyst til at fortælle andre om deres historie, hvor dem, der vælger en mere skjult placering, i højere grad

ønsker tatoveringen for sig selv. I det følgende dykker vi ned i eksempler på interaktionsritualer, der ikke på samme måde er forudsat af kropslig tilstedeværelse og en synlig placering af semikolonet.

Medierede virtuelle interaktioner

For de medierede virtuelle interaktioner er det identificeret, at individet ikke behøver at være kropsligt til stede på samme fysiske sted. I stedet er denne interaktionsform medieret gennem eksempelvis digitale medier. I de medierede interaktionsritualer skal vi se, hvordan effekten ikke nødvendigvis svækkes, hvilket Collins (2011) ellers forudser som en konsekvens af mediationen. Med inspiration fra Collins (2004:48) består interaktionsritualerne i det medierede virtuelle interaktionsritual af følgende *inputs*: 1) Medieret kropslig tilstedeværelse, hvor flere kroppe ikke er til stede fysisk, men mentalt. 2) Tankemæssigt fokus, som medieres af de sociale medier. 3) Medieret emotionel stemning. Dette kan resultere i følgende *outputs*: 1) Gruppefølelser og solidaritet. 2) Emotionel energi oplevet som handlekraft. 3) Symboler på sociale relationer, som kan fremkaldes, når deltagerne ikke er samlet fysisk. De medierede virtuelle interaktioner er forudsat af, at informanterne enten opsøger historier om eller billeder af semikolontatoveringen, eller at de eksponeres for andres billeder af tatoveringen. I det følgende fortæller Liv, hvordan hun sommetider deler billeder af sin semikolontatovering på Facebook:

Jeg ved, der har været nogle af de der Facebookgrupper, hvor folk har spurgt ind til psykisk sygdom og sådan nogle ting, og der har jeg nogle gange smidt et billede op [...] Det er meget for at styrke fællesskaber, og så er det fedt nok, at andre sidder og tænker, "fedt nok" eller "nice gået" (Liv).

Her er der en medieret kropslig tilstedeværelse, der medfører et medieret tankemæssigt fokus på et forestillet fællesskab, der giver en emotionel stemning. Som resultat af interaktionsritualet ses det, hvordan Liv oplever gruppefølelser ved at forestille sig, at de andre deltagere anerkender hende. Til trods for at interaktionsritualet er medieret, opstår der alligevel positiv emotionel energi for Liv, fordi hun beskriver delingen af billedet som en positiv oplevelse og som én, der styrker gruppesolidariteten. Ifølge Collins indeholder de medierede interaktioner netop de samme kropslige energier og samme former for solidaritet som de fysiske interaktioner. Der er blot mindre af dem (Collins 2011). At der er mindre af dem, kan forstås sådan, at informanterne ikke udtrykker samme begejstring som ved ansigt-til-ansigt-interaktionerne. Det kan muligvis forklares med, at antallet af deltagere er større end i ansigt-til-ansigt-interaktioner, samtidig med at kroppene er længere væk fra hinanden,

hvorfor energien kan opleves som mindre intens (Collins 2011). Men selvom kroppene er længere væk fra hinanden grundet den digitale dimension, oplever informanterne stadig, at den kollektive energi er til stede, fordi de forestiller sig et stort fællesskab. Oplevelsen af den kollektive energi og solidaritet beskriver Anne som en følelse af at være en del af et større fællesskab:

Jeg ved, at jeg er en del af, altså det er ikke fordi man oplever det så meget, man går jo stadig med sine egne ting selv [...] Man ved, at der er andre med nogenlunde samme historie som mig, så jeg er jo ikke alene om det her. Jeg er bare nødt til at kæmpe min egen del af det alene (Anne).

Anne forestiller sig, at der er andre, der har gået igennem de samme ting, som hun har, og det hjælper hende til at kæmpe videre, når hun har det svært. Her er den medierede virtuelle interaktion en form for mellemstadiet mellem interaktionsritualet og en situation, hvor semikolontatoveringen som objekt alene forbinder Anne med fællesskabet. Samtidig forstår vi det som, at solidaritetsfølelserne giver Anne emotionel energi i form af handlekraft, der gør hende i stand til at kæmpe, når hun har det svært (Collins 2004). Størstedelen af informanterne ser deres semikolontatovering som en kropslig påmindelse om, hvor meget styrke og handlekraft de egentlig besidder. Martin beskriver den som et værktøj i den "mental nødhjælpkasse", han kan gøre brug af, når han har brug for en opladning af styrke og handlekraft, når negative tanker overtager opmærksomheden. På den måde tillægges semikolontatoveringen både en individuel betydning, fordi den kobles til den enkelte informants egen livshistorie, og en kollektiv, fordi den repræsenterer en gruppe med lignende livshistorier.

Objekt-relation

Flere af informanterne retter selv deres opmærksomhed mod semikolontatoveringen, hvor andre ikke nødvendigvis er involveret i interaktionen. Denne type af interaktionsritual har vi valgt at begrebsliggøre som en objekt-relation, der forekommer, når informanterne retter et fokus på deres semikolontatovering og/eller interagerer med deres tatovering gennem eksempelvis kropslig berøring. Trods det har objekt-relationen stadig 'sociale lag', idet semikolontatovering som objekt er kollektivt og det, der forbinder den enkelte med fællesskabet. I analysen af objekt-relationerne ses det, hvordan informanterne stadig oplever gruppesolidaritet og oplades med emotionel energi, selvom den kropslige tilstedeværelse af andre mennesker er anderledes end i ansigt-til-ansigt-interaktioner og medierede virtuelle interaktioner. I objekt-relationerne består interaktionsritualerne af følgende *inputs*: 1) Kropslig berø-

ring eller tanke. 2) Individuelt tankemæssigt fokus på semikolontatoveringen. 3) Emotionel stemning. Dette kan resultere i følgende *outputs*: 1) Gruppefølelser og solidaritet. 2) Emotionel energi i form af handlekraft og selvtillid. I det følgende fortæller Anne, hvordan hun aktivt kan bruge sin semikolontatovering til at flytte fokus, hvis hun er stresset eller ked af det, ved at berøre sin hud:

Men der kører [med fingeren] jeg også bare henover, og det er også bare nok. Fordi det er lidt mere følsom hud begge steder. Så det er nok til, at jeg kan slappe af i stressede situationer (Anne).

Citatet viser, hvordan Anne kropsligt berører sin semikolontatovering, hvilket medfører et skærpet fokus på tatoveringen og en bestemt stemning. Ved at røre ved semikolontatoveringen oplever Anne, at hun kan slappe af. I Annes eksempel ses det, hvordan hun går ind i interaktionen og er stresset, men gennem interaktionen med objektet er hun i stand til at forlade interaktionen opladet og afslappet (Collins 2004). Der er forskellige måder at indgå i objektrelationen med semikolontatoveringen. Maja fortæller, hvordan hun enten berører den eller kigger på den:

Jeg kan jo godt finde på at æ den og kigge på den i stressede eller deprimerede perioder. Jeg kan også nogle gange, hvis jeg er meget glad, så kigge på den og give mig selv lov til at rose mig selv og sige "det er fandme godt klart" (Maja).

Citatet henviser til to forskellige situationer, hvor Maja kan gøre brug af semikolontatoveringen. For det første kan hun bruge den, hvis hun er stresset eller deprimeret, og på den måde opnå handlekraft (Collins 2004:48). For det andet bruger hun semikolontatoveringen, når hun er glad, hvor interaktionsritualet fører til emotionel energi, der oplader Maja med en selvtillid, idet hun anerkender sig selv for den rejse, hun har gennemlevet (Collins 2004). Ifølge Collins (2011) vil interaktioner være svagere, når de mangler et kropsligt input. Her ser vi dog, hvordan objektrelationerne stadig indeholder kropslig energi fra den enkelte informants berøring af tatoveringen, hvilket også afleder følelsen af at høre til et større fællesskab. Vi kan imidlertid ikke sige noget om, hvorvidt objektrelationerne indeholder mere eller mindre energi, vi kan blot konstatere, at det tyder på, at outputtet af objektrelationen er nok til at oplade informanterne med den energi, de har brug for. Selvom det kollektive bånd og fællesskabsfølelserne er til stede i informanternes intime relation med semikolontatoveringen som objekt, udelukker det ikke, at den enkelte også skaber en individuel relation til objektet. At objektet både har en kollektiv og individuel betydning, styrker blot betydningen af semikolontatoveringen som objekt. Det kan anskues sådan, at den individuelle relation

til semikolontatoveringen forstærkes af den sociale betydning – og omvendt. Det særlige ved objekt-relationen er, at semikolontatoveringen kan ses som et emotionelt batteri, der kan genoplade informanterne med emotionel energi, når de har behov for det. På den måde bliver kroppen og det permanente ved semikolontatoveringen en vigtig ressource for informanterne, fordi kroppen er udgangspunktet for en følelsesmæssig erfaring og opladning, der altid er lige ved hånden. Opladningen kan også ske gennem medieret virtuel interaktion og objekt-relationer. Til trods for at tatoveringer kan bidrage til en emotionel genopladning, er der for nogle af informanterne en yderligere agenda ved at få lavet tatoveringer. Flere af informanterne fortæller, hvordan de nyder smerten ved at få lavet tatoveringer og nærmest bruger tatoveringer som en ny form for selvskade. Eksempelvis fortæller Liv: "Jeg oplever det terapeutisk, for man får den smerte, man gerne vil have fra selvskaden, og alt det dårlige kommer ud sammen med smerten fra nålen". På den måde kan interaktionsritualerne godt være succesfulde for informanterne, samtidig med at de har underliggende toner af et forsøg på at opnå en ny form for selvskade.

En perspektiverende diskussion

I denne artikel har vi udfoldet Collins' (2004) teori om interaktionsritualer til at belyse, hvordan semikolontatoveringer kan være meningsfulde symboler for tidligere selvmordstruede. Gennem analysen har vi givet eksempler på, hvordan interaktionsritualer kan være medierede i en senmoderne og digital verden. Collins (2011) er selv opmærksom på, at digitale medier har betydning for interaktionsritualerne. Som præsenteret tidligere forudser Collins (2011) tre mulige konsekvenser af, at interaktionsritualer mister det kropslige *input*. I nærværende artikel har vi argumenteret for, at medierede virtuelle interaktionsritualer og objekt-relationer fortsat kan være succesfulde og resultere i gruppesolidaritet, emotionel energi og tilhørsforhold til semikolonet som symbol. Vores intention har ikke været at vurdere, hvorvidt informanterne får mere eller mindre emotionel energi ud af de forskellige interaktionsformer, men i stedet at vise, at de får den *nødvendige* emotionelle energi til at overkomme udfordringer i hverdagslivet. Vigtigheden af dette bidrag kan ses i lyset af, at sociale medier og kroppen altid er tilgængelige, hvorfor informanterne ikke behøver at være fysisk sammen med ligesindede for at oplades med emotionel energi. Vi viser således, at andre interaktionsformer også kan forstås som interaktionsritualer, til trods for at interaktionerne ikke nødvendigvis indeholder fysisk og kropslig tilstedeværelse af flere mennesker. Ifølge Collins (2004) er symbolers emotionelle spænding afhængig af at blive genopladt, hvilket sker, når mennesker mødes fysisk og genoplever symbolets betydning. I denne artikel finder vi empirisk belæg for, at semikolonet som symbol også kan oplades gennem andre former for interaktion end der, hvor interaktionen er

forudsat af fysisk tilstedeværelse. En af de væsentligste forskelle mellem de tre identificerede interaktionsformer er i relation til semikolonets placering og design. Ansigt-til-ansigt-interaktionerne er forudsat af en synlig placering af semikolonet, hvor de medierede virtuelle interaktioner udelukkende er forudsat af deling af billeder af semikolontatoveringen, og objekt-relationerne er mulige uanset design og placering af semikolontatoveringen. Dette hænger også sammen med, at de informanter, der gerne vil fortælle åbent om deres fortid, har valgt en synlig placering og et rent design, hvor semikolonet ikke er en del af en anden tatovering. Derfor bidrager designet og placeringen til, at semikolontatoveringen kan facilitere ansigt-til-ansigt-interaktion, hvor informanterne, der gerne vil tale om deres fortid, får mulighed for dette. Derimod har de informanter, der er bekymret for stigmatisering eller er bange for andres reaktioner på deres fortid, oftere semikolonet placeret mere diskret og integreret i et andet design. Disse informanter er også dem, der i højere grad indgår i medieret virtuel interaktion eller objekt-relation, hvis de har brug for en energiopladning. På den måde kan designet og placeringen af semikolontatoveringen være medvirkende til, at vi i vores empiri ikke har eksempler på fejlslagne interaktionsritualer, fordi det tyder på, at informanterne nøje har overvejet designet forud for at få lavet tatoveringen.

For informanterne er forfattermetaforen central, fordi den markerer et aktivt valg om at sætte et punktum for selvmordstanker, selvmordsforsøg og/eller selvskade og starte på et nyt kapitel. Her bliver semikolontatoveringen central, fordi den altid er tilgængelig på kroppen og beskrives som en mental nødhjælpsskabe, der kan tages i brug, når det er nødvendigt. Dog viser empirien også, at det at få lavet tatoveringer kan være et udtryk for en ny form for selvskade, hvor informanterne har mulighed for at fortsætte den selvskadende adfærd, uden at det er synligt for andre, fordi det resulterer i en kropslig udsmykning i stedet for ar. Det er dog uklart, om punktummet i semikolonet faktisk markerer en afslutning på selvskadende adfærd hos de informanter, der udtrykker, at de er ophørt med selvskade, samtidig med at de nyder smerten ved at få lavet nye tatoveringer.

Konklusion

I denne artikel har vi analyseret den betydningen, en helt særlig type tatoveringer, som tilhører betegnelsen *mental health tattoos*, har for mennesker, der tidligere har haft selvmordstanker eller forsøgt at begå selvmord. Tatoveringen har i sig selv en symbolsk betydning, der vidner om et permanent løfte om at vælge livet til. Dette gør, at den bliver allestedsnærværende for, hvad informanterne gør, både i måden, de tænker, taler og handler. Artiklen har vist, hvordan netop dette udspiller sig og bliver værdifuldt, når informanterne interagerer med deres semikolontatovering. Gennem tre forskellige former

for interaktionsritualer har vi empirisk vist, hvordan informanterne opnår solidaritetsfølelser og emotionel energi, der omsættes til handlekraft og selvtilid, når hverdagslivet udfordrer. Netop det, at semikolontatoveringen i nogle tilfælde er synlig for andre, skaber et udgangspunkt for, at de i tilstedeværelsen med andre, der genkender symbolet, er i stand til at skærpe et fokus, åbne for samtaler, lytte og fortælle deres historier. Gennem semikolontatoveringen kan fortidige hændelser genopleves i interaktionen med andre, hvilket fremkalder følelsen af ikke at være alene, at blive anerkendt og at tilhøre et særligt fællesskab, der knytter sig til semikolonet.

Analysen bidrager med et blik for, hvordan værdifulde interaktioner ikke kun foregår i den fysiske tilstedeværelse af ansigt-til-ansigt-interaktioner, men at interaktionsritualers proces også kan identificeres i medierede virtuelle interaktioner og objekt-relationer. Netop dette sætter scenen for at semikolontatoveringen, hvad enten den berøres af den tatoverede selv, spottes af andre tatoverede eller blot iagttages på Instagram eller på Facebook, er i stand til at fremkalde bestemte gruppefølelser og emotionelle energier. At lade sig tatovere med et semikolon åbner således for en let tilgængelig adgang til et fællesskab samt adgangen til at genkalde særlige følelser af styrke, selvtilid og handlekraft, der kan være meningsfulde i bearbejdelsen af psykiske udfordringer.

Opsamlende har artiklen vist, hvordan det sociale fænomen om semikolontatoveringer ikke bare må anskues som et punktum og et komma, men at symbolikken og styrken af det tatoverede symbol rækker langt ud over det enkelte individ og ind i menneskers hverdagsliv og måden, hvorpå de bearbejder og mestrer tidligere psykiske vanskeligheder. Udbredelsen af digitale medier og virtuelle muligheder har ikke kun betydning for, hvordan mennesker interagerer. Breder vi blikket ud, lever vi i et samfund, hvor digitale teknologier gennemsyrrer hverdagslivet, og selvom nogle mennesker stopper op og stiller spørgsmålstejn ved, om det overhovedet er sundt at være *online*, er der andre, der blot følger strømmen. Vi har givet et eksempel på, hvordan mediering kan være positiv, men samtidig er vi ikke blinde for, at den digitale verden også har en bagside af medaljen.

Med denne artikel søger vi også at bidrage med en mere nuanceret forskning om tatoveringers mange anvendelsesmuligheder. Ofte gemmer tatoveringer på særlige budskaber og personlige historier, som bæreren gerne vil bringe frem i lyset. Semikolontatoveringer er blot en af mange typer af *mental health tattoos*, og de strømninger, der ses inden for genren, åbner for en ny og anderledes forståelse af fællesskaber knyttet til psykiske udfordringer og sårbarhed. Der ligger om muligt et skjult potentiale i tatoveringer som selvterapeutiske værktøjer, som samfundsvidenskaben endnu ikke har afdækket. Derudover ønsker vi at slå et slag for, at fagpersoner såvel som frivillige med fordel kan bruge den viden, vi har frembragt, i deres arbejde, hvis de har at gøre med patienter eller borgere med en semikolontatovering. Vi håber der-

for, at denne viden kan øge opmærksomheden på den symbolik og mening, tatoveringer kan indeholde, og at formålet med nogle tatoveringer netop er at åbne for samtaler, og dermed kan være en vigtig indgangsvinkel for fagpersoner såvel som enkeltindivider, der ønsker at komme hinanden nærmere.

Referencer

- Agar, K. 2017: "The experience of obtaining a tattoo in relation to the emotional healing process for cancer survivors". *Massachusetts School of Professional Psychology*.
- Alter-Muri, Simone 2020: "The body as canvas: Motivations, meanings, and therapeutic implications of tattoos". *Journal of the American Art Therapy Association*, Nr. 37, 2020: 139-146. doi:10.1080/07421656.2019.1679545
- Atkinson, Michael 2004: *Tattooed: The Sociogenesis of a Body Art*. Toronto: University of Toronto Press.
- Buckle, Jennifer L. & Dreyer, Sonya C. 2021: "Embodied meaning making: Memorial tattoos as a visual expression of grief". *Death Studies*. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34632966/>
- Buckle, J. L., & Corbin Dwyer, S. (2023). Embodied meaning making: Memorial tattoos as a visual expression of grief. *Death Studies*, 47(1), 1–9. <https://doi.org/10.1080/07481187.2021.1983889>
- Buss, Laura & Hodges, Karen 2017: "Marked: Tattoo as an expression of the psyche". *Psychological Perspectives*, Nr 60, 2017: 4-38.
- Collins, Randall 2004: *Interaction Ritual Chains*. Princeton NJ: Princeton University Press.
- Collins, Randall 2011: "Interaction Rituals and the new Electronic Media". *The Sociological Eye*. The Sociological Eye: INTERACTION RITUALS AND THE NEW ELECTRONIC MEDIA (sociological-eye.blogspot.com)
- Collins, Randall 2020: "Sociology of Masks and Social Distancing" *Sociology of Masks and Social Distancing* — Dr. Randall Collins (drrandallcollins.com).
- Cortez, Carisa Prieto 2014: "Survivors ink: Self-transformation, self-creation and healing through tattoo". *Sociological Abstracts*. phd afhandling <https://alexandria.ucsb.edu/lib/ark:/48907/f3f769nr>
- Crompton, Laura, Amrami, Galia Plotkin, Tsur, Noga & Solomon, Zahava 2021: "Tattoos in the wake of trauma: Transforming personal stories of suffering into public stories of coping". *Deviant Behavior*, Nr 42, 2021: 1242-1255.
- Davidson, Deborah 2017: "Art embodied: Tattoos as memorials". *Bereavement Care*. Nr 36, 2017: 33-40. doi: 10.1080/02682621.2017.1305055
- Denzin, Norman K. 2009. "Interpretive interactionism: A postmodern approach to everyday life", in Jacobsen, Michael Hviid (Ed.), *Encountering the everyday. an introduction to the sociologies of the unnoticed* (pp. 397-422). New York: Palgrave MacMillian.
- Erdelyi, Karina Margit 2019: "Mental health tattoos: Body art that tells a story in permanent ink". *Psycom.net*

- Frank, Artur W. 1995. *The wounded storyteller – Body, Illness and Ethics* (2nd ed.) The University of Chicago Press and London.
- Gentry, Glenn & Alderman, Derek H. 2007: "Trauma written in the flesh: Tattoos as memorials and stories", in Hidalgo, D. A. et al. (eds.): *Narrating the storm: Sociological stories of hurricane Katrina*. Cambridge Scholars Publishing.
- Halkier, Bente 2015. "Fokusgrupper", i Brinkmann, Svend & Tanggaard, Lene (red.), *Kvalitative metoder - en grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Jacobsen, Michael Hviid, Jørgensen, Anja & Svendsen-Tune, Stine 2005. "Sensitiv sociologi: Undersøgelser af udsatte og udsatte mennesker", i Jacobsen, Michael Hviid, Kristiansen, Søren & Prieur, Annick (red.), *Liv, fortælling og tekst - strejftog i kvalitativ sociologi*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- McCarty, Danny L. & Popejoy, Erin K. 2021: "Social interest and the purposive nature of tattoos". *The Journal of Individual Psychology*, Nr 77, 2021: 461-476.
- Painter, Everett W. 2017: "Therapeutic aspects of tattoo acquisition: A phenomenological inquiry into the connection between psychological trauma and the writing of stories into flesh", PhD: University of Tennessee.
- Pedersen, Tina & Frandsen, Kristine Toftegaard 2022: "Jeg har ligesom gjort det permanent, at jeg gerne vil leve". *Projektbiblioteket*. Aalborg: Aalborg Universitet.
- Project Semicolon 2021: "Front page", <http://projectsemicolon.com>
- Sarnecki, Judith Holland: "Trauma and tattoo". *Anthropology of Consciousness*, Nr 12, 2008: 35-42.
- Shekhar, Divya. 2018: "When words fail: How body art is helping people to narrate stories on mental health issues". *The Economic Times*. <https://economictimes.indiatimes.com/magazines/panache/when-words-fail-how-body-art-is-helping-people-to-narrate-stories-on-mental-health-issues/articleshow/64643091.cms?from=mdr>
- Simmel, Georg 1906: "The Sociology of Secrecy and of Secret Societies." *American Journal of Sociology*, Vol. 11, Nr. 4, 1906, pp. 441-98.
- Strauss, A. L. (1959). *Mirrors and masks: The search for identity*. New Jersey: Transaction Publishers.
- Wolfgang, Aron & Kwon, Omin 2019: "The semicolon tattoo". *The American Journal of Psychiatry Residents' Journal*, Nr 3.
- Zeeuw, Alex van der, Keesman, Laura, Weenink, Don 2018: "Sociologizing with Randall Collins: An interview about emotions, violence, attention space and sociology". *European Journal of Social Theory*. Nr 21.

Abstract

How can tattoos help people who have had suicidal thoughts or tried to commit suicide, and how do these people interact with the tattoo in their everyday lives? These are the central questions in this article, which seeks to understand the symbolic meaning of tattoos—specifically semicolon tattoos—and how these become meaningful for formerly suicidal people. The article employs

an interactionist and emotional perspective. The study is based on two focus groups and eight individual qualitative interviews with people who have a semicolon tattoo due to a past involving suicide attempts or thoughts. The analysis sheds light on the semicolon tattoo's impact on the informants' interactions in everyday life. The analysis indicates how the informants interact with their semicolon tattoo in their everyday life, and how the semicolon tattoo is embedded into a larger community. The study underlines the importance of investigating these tattoos as a tool or emotional support, which can help people through difficult times in their life, and how healthcare professionals can obtain knowledge about a person's feelings and life by asking about the symbolic meaning of a tattoo.

Keywords: Qualitative method, semicolon tattoo, emotional energy, mental health tattoo, mental health, suicidal thoughts.

Lise Winther Jensen, Thea Hove Jensen
& Poul Poder

Spændingsvenskaber

*– en undersøgelse af risikofyldte udfordringer og
kollektiv begejstring*

Risikoadfærd er på mange måder blevet en rutinemæssig del af danske unges hverdagsliv (Bengtsson & Ravn 2018). Risikoadfærd er blevet undersøgt ud fra psykologiske og sundhedsmæssige perspektiver, og i denne artikel undersøger vi ud fra et sociologisk perspektiv, hvordan unge mænd sammen, i det, vi beskriver som spændingsvenskaber, foretager risikable handlinger, som f.eks. at affyre fyrværkeri fra ballerne, for udfordringens og spændingens skyld. Vi undersøger, hvordan en prank- og challenge-kultur ikke blot er skærmunderholdning, men en praktisk del af de unge mænds venskaber. Artiklen baseres på fem fokusgruppeinterviews med vennegrupper bestående af 18-25-årige mænd bosat i forskellige dele af Danmark. Den undersøger, hvordan udfordrende aktiviteter har en særlig konstitutiv rolle i mændenes venskaber. Vi viser, hvordan risikobetonede aktiviteter i venskabsgrupper bidrager til at skabe en kollektiv effervescent, ved at analysere de sociale processer, som skaber sus og rus. Desuden udfolder vi, hvordan gruppemedlemmers valg eller fravalg af en spændingsaktivitet må forstås dynamisk i lyset af interne statusforhold, der har en betydning for, hvorvidt den enkelte har status nok til at sige fra over for en bestemt udfordring. Der er således ikke tale om et gruppepres, der præger alle medlemmer lige meget. Afslutningsvis diskuterer vi, hvordan begrebet om spændingsvenskab udvider Spencer og Pahls (2018) empirisk baserede typologi om venskabsformer, samt hvordan de undersøgte spændingsvenskaber kan forstås som et alternativ til unges kendte former for jagt på rus i bylivets offentlige arenaer.

Keywords: Risiko, venkab, ritual, status, kollektiv effervescent.

Indledning

Overvejelser om risici er blevet en betydningsfuld del af livet i det moderne risikosamfund (Beck 2004). Skal jeg droppe fløde i kaffen for at undgå risiko for overvægt? Sådanne udramatiske kalkuler kendetegner menneskers hverdagsliv på den ene eller anden måde. Mere dramatisk er det dog for visse unge mennesker, som opsøger vilde risici ved f.eks. at køre bilræs i fuldskab (Fynbo 2014), sætte ild til benzinoverhældte bål eller affyre fyrværkeri fra baljerne. I artiklen forklarer vi, hvordan de foretager risikable handlinger for udfordringens og spændingens skyld som noget, de dyrker i særlige spændingsvenskaber. På baggrund af den empiriske analyse udvikles begrebet om en særlig form for 'spændingsvenskab', som kan udvide den etablerede typologi inden for moderne venskabssociologi (Spencer & Pahl 2018). Analysen giver en dybere forståelse af erfaringsmæssige facetter, såsom intense følelser af forbundethed og revitalisering, hvilket forklarer, hvordan og hvorfor disse spændingsvenskaber er så attraktive at deltage i. Analysen baseres på fokusgruppeinterviews med fem vennegrupper bestående af 18-25-årige mænd, som blev udført i forbindelse med udarbejdelsen af specialet "Loyale venner leger med ilden – Et kvalitativt studie af risikoadfærd i vennegrupper bestående af unge mænd" (Jensen & Jensen 2022). Vi undersøger et eksempel på ukonventionelle venskabs- og fritidsformer i danske unges liv, som ikke er nemt tilgængelige for analytisk udforskning, da disse venskabsgrupper bryder med samfundets almindelige normative forventninger.

For vennegrupperne gælder det, at medlemmerne har kendt hinanden i flere år, og selvom flere af medlemmerne er flyttet eller startet i nye uddannelsesforløb, ser de unge mænd stadig hinanden som deres primære venner. Vi antager derfor, at medlemmerne finder det sjovt og givende at være en del af denne udfordringskultur, hvor de sammen overskrider almindelige normer for, hvordan man forventes at opføre sig. De unge mænd har alle haft muligheden for at etablere nye venskaber og derved droppe eller nedprioritere denne vennegruppe.

Baggrund

For at kontekstualisere analysens teoriramme og forskningsmæssige bidrag redegør vi først for teoretiske forståelser af frivillig risikoadfærd i vennegrupper. Vennegruppen faciliterer frivillig risikotagning på to måder. Dels ved at udgøre en trygheds- og tillidsbase og dels ved at udøve et pres. Forskning viser, at unge, der er mere tilbøjelige til at tage risikofyldte valg, ofte fokuserer på de mulige gevinster frem for negative konsekvenser, samt at unge er mere risikovillige i en gruppesammenhæng, end hvis de var alene (Gardner &

Lise Winther Jensen

Cand.scient.soc. ved
Københavns Universitet.

Fuldmægtig i Sektionen
for Styring i Københavns
Politi

lillo.winther@gmail.com

Thea Hove Jensen

Cand.scient.soc. ved
Københavns Universitet

Konsulent i Sekretariatet
for Børn og Kultur i
Brønderslev Kommune.

thea-hove-jensen@hotmail.com

Poul Poder

Lektor,
Sociologisk Institut,
Københavns Universitet

pp@soc.ku.dk

Steinberg 2005). Flere undersøgelser har beskæftiget sig med, hvordan unge bliver påvirket af andre jævnaldrende og venner til at udføre risikofyldte aktiviteter som hasarderet kørsel i forbindelse med massivt druk (Dumas et al. 2015; Møller & Haustein 2014; Hopthrow et al. 2014; Fynbo 2014; McGhie et al. 2012; Green et al. 2000; Seddig 2020). Møller og Haustein (2014) finder i deres studie af unge mænds hasarderet kørsel, at især mænd er modtagelige over for et passivt gruppepres.

En tredje forklaringsfaktor handler om øget status i gruppen. Nogle studier finder et mønster mellem mængden af social kapital og status og den unges alkoholindtagelse (Demant & Järvinen 2011; Dumas et al. 2015; Veeck et al. 2018). Unge kan, hvis de behersker det, øge deres status ved at have et højt alkoholindtag og niveau af beruselse (Demant & Järvinen 2011; Fry 2011; Veeck et al. 2018). Unges ønske om at tilhøre en social gruppe kan resultere i, at de vælger at udføre risikable eller farlige handlinger (Green et al. 2000). Studier viser, at personer, som stræber efter popularitet, er mere tilbøjelige til at interagere i afvigende adfærd (Allen et al. 2005; Dumas et al. 2019), og at risikoadfærd kan være en måde, hvorpå unge øger deres popularitet (Engels & Bogt 2001; Pearson et al. 2006). Ifølge Allen et al. (2005) er dette dog kun muligt, hvis de risikofyldte aktiviteter anses som socialt acceptable blandt den unges venner. Et andet studie viser ligeledes, at tilstedeværelsen af andre unge kan øge unges risikoadfærd, især hvis de observerende går ind for risikofyldt adfærd (Powers et al. 2022). Enkelte studier finder, at det opfattes som

tilhørs- og statusgivende, når man sammen udfører risikofyldte aktiviteter (Morrissey 2008; Scott & Austin 2016). Statusmotivet kan ligeledes drives af et ønske om at have gode historier at fortælle i andre sammenhænge. Sociologerne Tutenges og Sandberg (2013) peger på, at unges ønske om at skabe vilde drukhistorier kan være et motiv for overdrevet druk. Dertil, at nogle er villige til at presse grænserne for en god historie, hvorefter de grænseoverskridende handlinger kan deles med stolthed (Tutenges & Sandberg 2013). En fjerde, mere eksistentiel forklaringsfaktor for frivillig risikoadfærd er 'edgework', hvor udøverne lykkes i at kontrollere risikofyldte situationer, hvilket giver dem en følelse af udødelighed (Lyng 1990). Lyng argumenterer for, at edgework forekommer hyppigst blandt unge mænd (Lyng 1990:872). At unge mænd er mere tilbøjelige til at tage risici, betyder ikke, at kvinder ikke udfører risikofyldte aktiviteter. Ifølge Bengtsson og Ravn (2018) er risikoadfærd blevet en rutinemæssig del af danske unges – på tværs af køn – hverdagsliv. Denne artikels fokus er på spændingsvenskabet som en særlig venskabsform, der er kendetegnet ved venners fælles søgen efter rus og grænseoverskridende oplevelser. Vi går derfor ikke nærmere ind i spørgsmålet om, hvorvidt der er særlige kønsmæssige dimensioner eller implikationer, da vi teoretisk forudsætter, at spændingsvenskaber som fænomen kan appellere til mennesker på tværs af køn og alder, da søgen efter overskridelse og rus er en fællesmenneskelig tilbøjelighed (Tutenges 2023).

Ud over ovenfor angivne sociologiske og socialpsykologiske tilgange til at forstå, hvorfor man tager risici, er risikoadfærd ligeledes blevet undersøgt ud fra psykologiske og neurologiske perspektiver, som forstår 'sensation' og 'risk seeking behaviour' som et individuelt (frem for et socialt) båret fænomen (Vind 2008; Steinberg 2004; Steinberg 2007; Steinberg et al. 2008; Zuckerman 2007). Derudover findes der sundhedsmæssige perspektiver, der er optaget af, hvad risikoadfærd betyder i forhold til sundhed, trivsel og mistrivsel (Balkmar & Joelsson 2014; Vind 2008). Artiklens afsæt er dog, at det er vigtigt at forfølge de sociologiske forklaringsrammer, når vi skal forstå, hvorfor frygten for at få et dårligt ry eller gå glip af noget ofte fylder mere for danske unge end den helbreds-mæssige risiko, som kan være forbundet med udførelsen af risikofyldte aktiviteter (Bengtsson & Ravn 2018:55). Derfor prioriterer vi en sociologisk tilgang, som begrebsliggør menneskers almene drift mod kollektiv rus (effervescens), som indebærer, at man overskrider hverdagens almindelige rutinemæssige begrænsninger (Tutenges 2023). Tilbøjeligheden til overskridelse ses ikke blot hos unge, men på tværs af alle aldersgrupper. For hvor sjovt og livgivende er det altid at forblive sig selv, eller som Tutenges (2023) formulerer det: "Why confine yourself to a single persona when you feel intimately connected with and emboldened by a multitude of others? Why be your own all-too-familiar self when you can be someone else who has prodigious skills, exotic manners, and a fascinating story to tell?" (Tutenges 2023:87-88). I analysen anvender vi denne tilgang til at udfolde og forstå at-

traktionen bag de unge mænds vilde venskabsaktiviteter. Vores forståelse af det at gøre skøre ting (craziness) adskiller sig fra et andet nyere studie, som definerer craziness ved træk som ligegyldighed og hensynsløshed, herunder evnen til (eller at synes) at være iskold, uforudsigelig og i stand til at forårsage kaos (Kalkan 2023:2). Kalkan undersøger, hvordan det at handle crazy kan give status- og dominansfordele i gadekulturens arena, som er en særlig offentlig byrumsarena sammenlignet med de mere private arenaer, som venskabsgrupperne befinder sig i.

En ritualteoretisk forståelse af gruppernes sus og rus

Før vi redegør for vores ritualteoretiske tilgang, må vi afklare, hvad vi forstår ved venskab, og hvilke former for venskaber vi sætter spændingsvenskabet i relief til. Modsat familie er venskaber et tilvalg af mennesker (Spencer & Pahl 2018:59). Ud over de generelle grundtræk ved et venskab som selvvalgt og baseret på gensidig respekt praktiseres venskaber i forskelligartede former. Spencer og Pahl (2018) har udviklet en typologi på baggrund af omfattende empirisk udforskning af venskabet i det moderne samfund. Moderne venskaber strækker sig fra enkle til komplekse venskaber. Enkle venskaber er ofte centreret omkring én ting, hvor personer associerer sig med hinanden på baggrund af én fælles interesse som f.eks. en hobby (associerede) eller det at have det sjovt sammen (sjove venner). Mere enkle venskaber kan ligeledes involvere venner, som drager nytte af hinandens netværk (nyttige kontakter), eller som gør hinanden tjenester (tjeneste-venner) (ibid.:61). De komplekse venskaber kan overordnet inddeles i fire typer: a) hjælpende venner, der betragtes som solide og pålidelige, hvor venskabet bygger på en gensidig lyst til at hjælpe hinanden med praktiske ting, b) trøstende venner, der giver emotionel støtte (Spencer & Pahl 2018:65ff), c) fortrolige venner, som man kan dele mere personlige ting med, og hvis selskab man nyder og kan have det sjovt i, og d) soulmates, der indebærer alle ovenstående værdier samt en følelse af at være ligestillet og kende hinandens indre. Det er venner, som føler sig forpligtet i venskabet, og som deler en følelsesmæssig forbundethed (Spencer & Pahl 2018:69).

I analysen anvendes disse distinktioner som et redskab til at bestemme den nærmere karakter af de unge mænds venskaber. Hertil, hvordan vi kan forstå spændingsvenskabet i lyset af typologiens venskabstyper, samt hvordan spændingsvenskabet må forstås som mere komplekst end enkle venskaber. Til at belyse kompleksiteten af spændingsvenskabet inddrager vi ligeledes ritualteoretiske perspektiver, som kan give os en indsigt i meningen med og lysten til at deltage i risikofyldte aktiviteter som vennegruppe. Den basale teoretiske præmis er Durkheims ritualteoretiske grundindsigt, som består i at iagttage, hvordan mennesker i særlige omstændigheder etablerer og erfarer

kollektiv effervescens. Denne kollektive rus og opbrusning skal forstås som en oplevelse af at blive løftet ud af ens vanlige erfaring af sig selv for derimod at føle sig som en del af en gruppe (Tutenges 2023:4). For at begrebsliggøre, hvordan sådanne erfaringer opstår, inddrages Randall Collins' (2004) ritualteori, som teoretisk specificerer interaktionelle processer, som leder til kollektiv effervescens. Kollektiv effervescens kan opstå, når social interaktion forløber som fokuserende interaktionsritualer, hvilket forudsætter, at deltagerne har et fælles fokus, er fysisk til stede sammen og er afgrænset som en fokuseret gruppe. Når disse forhold er til stede, etableres en gruppefølelse, som forstærkes, jo mere fokuseret og opslugende interaktionen er (Collins 2004:48f). Desuden argumenterer Tutenges for, at kollektiv rus lettere opstår, når folk er forberedte herpå, har en fornemmelse af tryghed og er villige til at give slip på forestillinger, som holder dem på plads i vante handlingsmønstre (Tutenges 2023:27). Desuden understreger han, at musik, alkohol og andre fysiologiske stimulanser ofte bruges til at facilitere jagten på rusen, og at disse ofte kendetegner unges jagt på rus i nattelivet. Disse forhold genkendes i vores case om spændingsvenskaber. Venkaberne danner base for en klar insiderkontekst, hvor deltagerne er forberedte på, at der kommer til at ske noget vildt. De unge mænd er kropsligt tætte, føler tryghed ved hinanden og søger aktivt at give slip på sig selv.

Når vi skal forstå, hvorfor kollektiv effervescens er attraktiv for mændene i vennegrupperne, skal vi betragte fem basale erfaringsselementer knyttet til kollektiv effervescens:

1. Enhed: Oplevelsen af at være en enhed og føle sig forbundet med andre mennesker. Denne følelse af enhed er et afgørende træk ved den kollektive rus, som er meningsfuld i sig selv og giver deltagerne en indre glæde.
2. Intensitet: I berusende kollektive sammenhænge opleves ens følelser mere intense sammenlignet med almindelige rutineinteraktioner.
3. Overskridelse: Det at overskride vante grænser hiver deltagerne ud over deres vante måder at tænke, føle og sanse interaktioner på.
4. Symbolisering: Gennem symbolisering kan en opløftet gruppe fokusere sin opmærksomhed på symboler, som kondenserer gruppefølelsen og hjælper gruppen med at huske dens særligt skelsættende begivenheder.
5. Revitalisering: Den kollektive rus er revitaliserende, da deltagerne derved får en oplevelse af ny liv og energi. Kollektiv rus er en uundværlig kraft i det sociale liv, som ansporer til, at mennesker interagerer sammen, vækker folk til handling, øger selvtillid og styrker gruppens samhørighed (Tutenges 2023).

Disse elementer giver en kompleks forståelse af, hvorfor og hvordan kollektiv effervescens er tiltrækkende. Denne særlige erfaring tilfredsstiller menneskers basale behov for menneskeligt fællesskab og forbundethed (Smith

2015). I analysen forklarer vi, hvordan den kollektive effervescens skabes, samt hvordan erfaringselementerne drager de unge mænd til at gentage de risikofyldte aktiviteter.

Undersøgelsens data og metode

Undersøgelsens data baserer sig på fokusgruppeinterviews udført med fem forskellige vennegrupper bestående af unge mænd i alderen 18-25 år. Denne metode blev valgt, da vi med fokusgruppeinterviews kan få indblik i de interaktioner, som er fundamentet for disse spændingsvenskaber. I den forbindelse kan interaktionen og dialogen mellem gruppe-medlemmerne give os en viden om og indsigt i de normer og værdier, som skabes gennem deres sociale praksisser i vennegrupperne (Demant 2006:131; Halkier 2018:10-13). Samtidig er det vigtigt at have in mente, at vi med fokusgruppeinterviews skaber kollektive data, som formes af de diskussioner, forhandlinger og argumenter, som vennegrupperne har vedrørende risikofyldte aktiviteter. Da fokusgrupperne er sammensat af deltagere, som på forhånd kender hinanden, bliver data præget af, at vi beskæftiger os med en homogen gruppe, der allerede har faste roller og forventninger til hinanden (Demant 2006). Fokusgrupperne præges af en genkendelig social kontrol, hvor det ikke er alle holdninger og meninger fra de enkelte deltagere, som nødvendigvis kommer frem (Demant 2006:131; Halkier 2018:10-13). Havde vi benyttet enkeltpersonsinterviews, ville vi i højere grad få adgang til de individuelle holdninger, hvilket muligvis havde givet indsigt i de mere mørke sider af denne form for venskabspraksis, hvor risikofyldte aktiviteter er centrale. Modsat åbner fokusgruppemetoden op for, at vi kan undersøge dette alternative fællesskab på venskabets præmisser med en metode, som reflekterer gruppens gennemgående holdninger og dynamikker.

Udvælgelsen af vennegrupper skete på baggrund af følgende kriterier: 1) at vennegrupperne bestod af mænd, 2) at de var i alderen 18-25 år, samt 3) at gruppen gentagne gange havde udført risikofyldte – Jackasslignende – aktiviteter. Det kan være aktiviteter som at slå hinanden med bælt, brændemærke hinanden, "dødsdrikke", køre beruset eller hasarderet bilkørsel eller lignende vilde handlinger (Jensen & Jensen 2022:20). Rekrutteringsprocessen var omstændelig, og vi erfarede, at sådanne vennegrupper ikke var nemme at rekruttere, hverken på Facebook eller andre sociale medier. Dette kan blandt andet skyldes, at vi rekrutterede efter ekstreme og ikke nødvendigvis 'synlige' cases. Derfor lykkedes det os kun at rekruttere gennem eget netværk, hvor vi havde en bekendt, ven eller familiemedlem, som var tovholder/mellemmand mellem os og vennegrupperne. Grundet den svære rekrutteringsproces var det ikke muligt kun at rekruttere inden for samme geografiske område. Vi kommer fra forskellige dele af Danmark, hvormed

vores netværk er geografisk spredt, hvilket fik betydning for vores rekruttering af vennegrupperne.

De deltagende vennegrupper består af mellem 5 og 22 unge mænd. To vennegrupper var lokaliseret i Nordjylland, to i hovedstadsområdet og en på Midtsjælland. I to fokusgrupper var alle medlemmer til stede under interviewet, hvorimod de resterende tre fokusgrupper blev udgjort af en mindre del af grupperne. Grundet den geografiske spredning blev to fokusgrupper afholdt online, hvilket betød, at vi ikke i samme grad som i de fysiske fokusgrupper kunne fange de nonverbale interaktioner. Vi oplevede dog, at distancen gjorde interviewsituationen mindre formel, hvilket havde en positiv effekt på mændenes vilje til at dele erfaringer og holdninger.

Undersøgelsens datamateriale blev suppleret af 15 videooptagelser, der viser vennegrupperne i færd med at lave vilde og risikofyldte aktiviteter. Videomaterialet giver os et indblik i de direkte situationer med risikofyldt adfærd, eftersom der er tale om praksisser, som kan være vanskelige at observere, når de sker. Videoerne varer mellem 6 og 31 sekunder. Gennem videoerne får vi adgang til både verbal og nonverbal kommunikation i udførelsen af de risikofyldte aktiviteter. Videoerne giver ligeledes en fornemmelse af den emotionelle tilstand og stemning, der er hos deltagerne, hvilket viser sig i form af kollektive råb, deltagernes toneleje og aktiviteternes lydniveau (Nassauer 2018:128; Nassauer & Legewie 2018:147). Gennem videomaterialet får vi således en mulighed for bedre at forstå de intime situationer, som vennegrupperne fortæller om i fokusgruppeinterviewene (Davidsen & Kjær 2018). Videomaterialet giver os adgang til vennernes rene udfoldelse af risikofyldt adfærd uden vores indblanding og påvirkning, men kan ikke erstatte oplevelsen af at være til stede (Davidsen & Kjær 2018:21). Alt datamateriale er anonymiseret.

I vores analytiske arbejde har vi en socialkonstruktivistisk tilgang og forståelse af det empiriske materiale. Vi er opmærksomme på, at de unge mænd i interviewsituationen kan forsøge at iscenesætte sig selv i forhold til os som forskere og repræsentanter for samfundet samt i forhold til hinanden og de interne dynamikker og hierarkier, som allerede findes i vennegrupperne (Alvesson 2012:82). Vi er derfor som Goffman af den overbevisning, at alle sociale situationer er præget af en vis performativitet og indtryksstyring (Goffman 2014:24f). Vi har haft en abduktiv tilgang til analysen, hvor vi undervejs har været åbne over for empiriens tematikker og retning.

Analyse

Et tæt venskab

Flere af vennegrupperne har faste traditioner og afholder sociale arrangementer som f.eks. fodboldkampe, fisketure eller svømmehalsbesøg. Grupperne er

hovedsageligt dannet tilbage i folke- og efterskoletiden, hvorfor mange fælles oplevelser og minder bidrager til et stærkt tilhørsforhold. I fokusgrupperne fremhæver vennerne, at deres dybdegående kendskab til hinanden har en stor betydning for deres venskabs tillid og åbenhed. Dette var tydeligt i den åbenhed og afslappethed, som interviewene bar præg af. De unge mænd snakkede om deres venskab med stor taknemlighed, de gav hinanden plads til at tale, og de bekræftede ofte hinandens udtalelser. Vennegruppernes fundament bygger således ikke alene på deres fælles interesse for risikofyldte aktiviteter, men på mange års traditioner, minder og interne forståelser. De opfatter hinanden som fortrolige og har tillid til, at de kan dele personlige emner med hinanden, samtidig med at de kan have det sjovt sammen. En af vennegrupperne beskriver dette som "et brødreforhold på godt og på ondt" (Jensen & Jensen 2022:44). Et venskab, hvor der er plads til dril og skænderier, men hvor de ved, at det er kammerater, som de "skal være venner med for resten af livet" (Jensen & Jensen 2022:44). Deres gensidige tillid og respekt præger måden, de interagerer med hinanden på:

Karl: Altså jeg føler ikke, at jeg har en bestemt rolle, jeg føler bare mere, at jeg er mig, end hvis jeg ville være med en anden vennegruppe, fordi jeg føler mig så komfortabel [...]. Det er sådan set bare fordi, at jeg kender dem så godt, at jeg hviler meget i mig selv og kommer med mange flere dumme kommentarer og jokes og sådan noget//

Max: Man føler sig ikke sårbar, når man sidder med den.

Karl: Nej lige præcis.
(Jensen & Jensen 2022:47)

Karl fremhæver, at det nære forhold vennerne imellem gør, at han hviler mere i sig selv, og at trygheden i vennegruppen gør, at de ikke er bange for at gøre sig selv til grin. Det tætte tilhørsforhold og kendskab til gruppens normer og dynamikker bevirker, at Karl ikke frygter, at hans *dumme kommentarer* eller adfærd går imod gruppens eller hans eget selvbillede. Ud over at Karl føler en tryghed i gruppen, bliver han også bekræftet i, at han er god nok, og at de andre værdsætter og accepterer ham, som han er. Venskabet giver hver af de unge mænd en emotionel bekræftelse og energi, og dette på trods af de drillerier og kontroverser, som kan opstå. Flere af de unge mænd fortæller derudover, at de kender hinanden så godt, at det er umuligt at "spille" en anden end den, de virkelig er. Karl fortæller ligeledes, at han ikke på samme måde kan være sig selv, når han er sammen med andre.

I flere af fokusgrupperne kommer det til udtryk, at de unge mænd ofte skelner mellem dem som gruppe og andre mennesker. Gennem udførelsen af deres kollektive og ofte risikofyldte aktiviteter har de skabt en intern forbun-

dethed og sårbarhed med hinanden, men også en distance til andre, som står uden for deres fællesskab/enhed. Dette var tydeligt i de unge mænds mange interne kommentarer, jokes og talemåder, hvor det blev klart for os, at der var mere mellem linjerne, end hvad vi kunne uddrage som udefrakommende. Dette kom blandt andet til udtryk i en interviewsituation, hvor en af de unge mænd, ude af kontekst for os, nævner ordet "donkey". Dette resulterede i stor latter og interne jokes blandt vennerne, og vi oplevede, at det virkede bekræftende for det medlem, der havde sagt det, som modtog opmærksomhed og anerkendelse gennem de andres opmuntrende latter (Jensen & Jensen 2022: 46). I interviewene oplevede vi, at de unge mænd nogle gange har en hård tone overfor hinanden, når de benytter kaldenavne eller ord som "svans" eller "idiot", som for os kunne virke negative, men for dem var en naturlig og accepteret måde at kommunikere med hinanden på.

De unge mænds venskaber består af mere end blot fælles interesser eller i at gøre hinanden tjenester. Der er således tale om komplekse fremfor enkle venskaber jf. Spencer og Pahls (2018) typologi. De unge mænd beskriver, at de hjælper hinanden og fortæller hinanden personlige ting. En af de unge mænd siger direkte, at "man kan vende det hele med hinanden" (Jensen & Jensen 2022:49). Dette eksemplificerer venskabsformen *trøstende venner*, men beskrivelsen af en dybere forståelse for hinanden gør, at størstedelen af mændenes relationer kan beskrives med Spencer og Pahls (2018) begreb om soulmates, hvor de har en følelsesmæssig åbenhed. Vennegruppernes traditioner og faste sociale arrangementer udgør fokuserede interaktionsritualer, hvilket bidrager til at etablere en følelse af at høre til i gruppen – en følelse af enhed. Denne følelse bliver forstærket og opleves mere intens, når grupperne udfører aktiviteter, som er vildere end deres fisketure og fodboldkampe. Vi vil dog argumentere for, at de unge mænds spændingsvenskaber består af flere dimensioner, end hvad vi ser i Spencer og Pahls (2018) begreb om soulmate-venskabet. Det er karakteriseret ved at være trygt og tillidsfuldt, men rummer sammenlignet med soulmatevenskabet en yderligere dimension, som består af forventningerne om, at de sammen udfordrer sig selv og hinanden i bestræbelser på ekstraordinære og vilde oplevelser. I de følgende afsnit vil vi dykke længere ned i de interaktionsritualer, som finder sted, når de unge mænd udfører risikofyldte aktiviteter sammen. Eftersom de unge mænds status og magtpositioner i grupperelationerne har betydning for, hvordan aktiviteterne udfolder sig, og hvorvidt den enkelte vælger at deltage, inddrager vi ligeledes teoretiske perspektiver om magt og status.

Sammen i overskridelse

Vennegruppernes interesse i risikofyldte aktiviteter kan ses som et omdrejningspunkt i deres venskaber. De unge mænd fortæller, at deres interesse for

risikofyldte aktiviteter og fælles forståelse for, hvad de anser for sjovt, bringer dem tættere sammen. De søger sjov og spænding, og de går langt for den ekstraordinære oplevelse og den gode historie, som kan deles med andre efterfølgende (Tutenges & Sandberg 2013). Alkohol nævnes ofte i forbindelse med de risikofyldte aktiviteter, og alkohol synes at gøre deres udfoldelser endnu vildere. De unge mænd fortæller historier om aktiviteter, som varierer i graden af risiko og alvor, hvad angår handlingens mulige konsekvenser. Flere af vennegrupperne fortæller om episoder, hvor de sammen har kørt hurtigt, påvirket eller vildt i bil, eller hvor de har affyret fyrværkeri på farlige måder.

I det analyserede videomateriale ser vi typisk, at den person, som udfører den risikofyldte aktivitet, modtager de andres opmærksomhed. Ved at bryde de vante forholdsregler for affyring af fyrværkeri opnår personen et adrenalin-kick, men også vennerne omkring gribes af en opildnet stemning med tilråb. Når de unge mænd gejler hinanden op til at udføre risikofyldte aktiviteter, ses det i videomaterialet, hvordan der skabes en fælles rytme og begejstret stemning i mændenes tilråb. Ifølge Collins (2004) er dette vigtige ingredienser til at skabe et succesfuldt interaktionsritual, som giver de unge mænd en revitaliserende følelse, en følelse af samhørighed i gruppen og emotionel energi hos den enkelte. Dette udbytte kunne ligeledes fornemmes blandt de unge mænd, når de ivrigt og intenst fortalte os om deres aktiviteter og begejstret beskrev de vilde detaljer.

Derudover indgår ild ofte som en del af vennernes risikofyldte aktiviteter, både i deres fortællinger og i det videomateriale, som vi fik adgang til. Det er aktiviteter, hvor de unge mænd smider benzin eller gasflasker på bål, sætter ild til motorhjelme eller binder brændende halmballer fast på ryggen. Ild er i sig selv fascinerende, og selv gennem optagelserne kan vi fornemme den intense effekt af at springe en gasflaske i luften på et bål. Det gælder både det brag, det giver, samt det kæmpe flammehav, som opstår og skaber en wow-følelse og et sug i maven. Det er i overskridelsen af de vante grænser som disse, at de unge mænd opnår ekstra intense følelser, som skaber et adrenalin-kick i situationen. Samtidig er det en spektakulær historie, som de unge mænd kan snakke om efterfølgende og eventuelt gense på video. Videoerne kan ligeledes ses som en symbolisering på deres venskab, da de skildrer en fælles oplevelse, som de, ved at gense videoen sammen, kan genopleve. Dette gælder ligeledes for dele af det sus, som aktiviteten gav i momentet. Nogle af de unge mænd brugte også videoerne til at fremvise deres aktiviteter for andre, og de var ikke tøvende med at dele deres videoer med os.

Mange af vennegruppernes risikofyldte aktiviteter er handlinger, som de aldrig ville udføre alene. De er således kun sjove og underholdende, fordi de udfører dem sammen, og der skabes en fælles opmærksomhed omkring handlingen. Dette gælder f.eks., når de bundet en halv flaske Små Sure, smadrer en øldåse med hovedet eller går med en brændende halmballe på ryggen. I en video så vi, hvordan én af de unge mænd går ned gennem byen med en

brændende halmballe på ryggen, mens de andre følger med og griner. Denne aktivitet ville sandsynligvis miste sin begejstrende virkning og måske være direkte pinlig, hvis de andre gruppemedlemmer ikke var til stede til at bakke op om og anerkende aktiviteten, som for de forbipasserende på gaden kan virke vanvittig. I den forbindelse bliver det individuelle adrenalin kick forstærket af den kollektive stemning i udførelsen af den risikofyldte aktivitet. Derfor er den sociale stemning og kontekst afgørende for vennernes handlinger.

De unge mænd fortæller også om lege og druklege, hvor de, som en del af legen, slår hinanden på forskellige steder af kroppen, nogle gange med forskellige genstande. Vennegruppernes risikofyldte aktiviteter kan overordnet inddeles i tre kategorier: 1) adfærd, der kan få mindre konsekvenser for den enkelte; 2) adfærd, der kan få større konsekvenser i form af varige mén, hvis uheldet er ude og; 3) adfærd, som kan få større konsekvenser for de udførende, men som også kan skade andre, som ikke er en del af gruppen. Alle tre kategorier indgår i vennegruppernes fortællinger, men den mest udbredte adfærd dækker over aktiviteter, som kan få større eller mindre konsekvenser for de unge mænd selv (Jensen & Jensen 2022:59). Selvom de vilde aktiviteter sjældent indebærer, at andre udsættes for farer, så handler alle tre kategorier om overskridelse af vante grænser (begrænsninger), hvilket kan få den enkelte til at føle, tænke og sanse anderledes sammenlignet med hverdagens commonsense-tilstand (overskridelse). De unge mænd overskrider deres egne grænser ved at udfordre sig selv, og de overskrider andres grænser ved at presse og opildne dem til at gøre vilde ting. Dertil overskrides de moralske grænser, som de selv og andre lever med til daglig, når de udfører forskellige former for regelbrud ude i det offentlige rum.

De unge mænd har risikoen og konsekvenserne af deres aktiviteter til fælles, og derved skaber de ekstraordinære oplevelser og minder, som er med til at styrke deres interne venskab og bånd. Deres fælles fokus på udførelsen af farlige aktiviteter skaber fokuserede og intense interaktionsritualer. Intensiteten skærpes yderligere gennem mændenes øgede koncentration og parathed i udførelsen af aktiviteter, som er ekstraordinært risikofyldte. En vennegruppe fortæller blandt andet om en leg, hvor de unge mænd skal hugge en dåse over med hånden:

Ask: Jamen, vi har også en leg, hvor vi skal hugge en øldåse over med hånden. Så en ad gangen. Eller en dåse.. Og så første [Ask slår med udstrakt hånd på siden af en dåse, som står på bordet] og så vender man den om, så den har den skarpe side op//

Karl: Ja, det skal være den skarpe side.

Ask: ..og så indtil.. ja indtil//

Max: Flækket//

Ask: Ja indtil den er flækket//

Max: Ham der så hugger den i to, han har vundet.

Ask: Jahr.

Moderator 2: Sådan så man faktisk kan risikere at skære sig?

Ask: Ja ikke risikere//

Max: Det gør man//

Ask: Ja, det kommer til at ske [Griner], Alle kommer til at sidde og bløde bagefter.

Karl: Jahr.. og man er meget øm i hånden dagen efter..
(Jensen & Jensen 2022:58)

Af citatet kommer det til udtryk, at vennegruppen bevidst gør legen mere risikofyldt, og at alle i gruppen er med på, at de skærer sig og ender med blødende hænder. Vennerne deler en fælles forståelse af risikoadfærd som sejt og statusgivende. Når de udfører den risikofyldte leg sammen, er det ofte den bevidste risiko og de mulige konsekvenser, som betegnes som det sjove ved aktiviteten og det, som giver dem et rus og en ekstraordinær oplevelse som gruppe. I citatet ses det, hvordan især Ask og Max skiftevis bekræfter hinanden i deres fortælling om legens praksis, og hvordan de supplerer hinanden med detaljer, som gør legens essens vildere og 'farligere'. Derudover er der en vis ivrighed og begejstring i måden, som historien deles med os på. De unge mænd afbryder hinanden og griner højlydt, som om de igen oplever/mindes noget af den rituelle energi og stemning, som de følte i selve udførelsen af legen.

Mændene forklarer, at de kun kan gøre vilde og risikofyldte ting sammen, fordi de stoler på hinanden. Deres tillid til hinanden sættes på prøve og genbekræftes i udførelsen af de risikofulde aktiviteter. Dette bekræfter Tutenges (2023) argument om, at kollektiv rus lettere opstår, fordi vennerne føler sig trygge i hinandens selskab og har en villighed til og tro på, at de sammen kan overskride almindelige normer for passende opførsel uden negative følger for dem. Det er aktiviteter, som de udelukkende kan udføre, når netop deres vennegruppe er fysisk sammen, og barrieren til folk uden for gruppen intensiverer gruppens interne stemning. Denne barriere til udefrakommende bliver tydelig i en af vennegruppernes fortællinger om en sommerhustur, hvor en

af de unge mænd inviterer én med, som normalt ikke er en del af vennegruppen. Dette resulterede i, at vennegruppen sammen beder personen om at tage hjem, da de allerede er en lukket gruppe, hvorfor han ikke på samme måde kan indgå i og forstå gruppens interne normer og historier.

Vennegruppernes risikofyldte aktiviteter/succesfulde interaktionsritualer resulterer i behagelige følelser af fællesskab og emotionel energi, hvilket forklarer, hvorfor grupperne gentager deres fælles udførelse af risikofyldte aktiviteter. Aktiviteterne giver dem en intens og ekstraordinær følelse af forbundethed samt en revitaliseret følelse af livfuldhed. Ud over en observation af enhed, overskridelse og revitalisering kan vi også iagttage, hvordan vennerne fokuserer deres opmærksomhed på symboler, som kondenserer gruppefølelsen. En sådan form for symbolisering sker som nævnt ved, at de f.eks. videooptager deres stunts og bagefter genser dem sammen. Derudover har flere vennegrupper deres egne gruppesymboler i form af slogans, t-shirts med hjemmedesignet logo og andre gimmicks, som symboliserer gruppens samhørighed både overfor dem selv og andre. Nogle af vennegrupperne finder inspiration til deres vilde aktiviteter på onlineplatforme som f.eks. YouTube eller Instagram. At grupperne samles om onlineidoler, der inspirerer deres ideer til risikofyldte aktiviteter, kan også opfattes som en symbolsk aktivitet, der forstærker deres gruppefølelse.

Graden af status betyder noget for, hvem der kan sige fra

I vennegrupperne eksisterer der uformelle roller. Flere medlemmer fortæller selv, at de har rollen som "Ja-hatten" eller "den fornuftige". Det er ofte roller, som de unge mænd selv identificerer sig med, og som vennegruppen anerkender. Derudover udpeger vennegrupperne også mere magtfulde roller blandt gruppens medlemmer. Disse betegnes som "Alfaen" eller "Høvdingen". Dette er personer, som de resterende medlemmer anerkender og respekterer, og som i højere grad kan udfordre venskabet normer og regler. I grupperne optræder også roller som "den dumme", "den sindssyge" eller "idioten". Det er ofte de personer, som er mest risikovillige, og som både udfordres til og udfordrer andre til at gøre dumme ting. Rollen som "den sindssyge" eller "idioten" er i disse vennegrupper forbundet med en høj status, da venskabet netop er centreret omkring udførelsen af risikofyldte aktiviteter. De besidder derfor i høj grad magten til at definere normerne for, hvad vennerne laver sammen. Vennegrupperne fortæller, hvordan de sammen afprøver grænser, og at aktiviteter er sjovest, når de er lige på grænsen. En af de unge mænd udtrykker dette på følgende måde: "det er jo bare, hvis man kan risikere at komme til skade, men at man egentlig ikke gør det" (Jensen & Jensen 2022:70). I flere af vennegrupperne fortæller de, hvordan de udfordrer og gejler hinanden op til at gøre noget risikofyldt såsom at smadre ting, som f.eks. plastikborde, køre over for rødt el-

ler køre vilde markræs. Dette gør de blandt andet ved at bruge kommentarer, som "så kom", " du tør ikke" og "kom nu" til at lokke hinanden til at udføre en risikofyldt aktivitet. Dette blev ligeledes tydeligt i videomaterialet, hvor de risikofyldte aktiviteter ofte blev indledt med ovenstående tilråb. Derudover var selve interviewsituationen præget af, at de løbende gejlede hinanden op til at dele vildere fortællinger med os. Der var også tilfælde, hvor mere lavtstående medlemmer af vennegruppen søgte et tilladende blik eller accept fra gruppens "alfa" eller "høvding", før historier blev delt eller udtalelser tilføjet. På den måde fik vi et indblik i gruppernes interne dynamikker og måde at kommunikere med hinanden. Derudover blev det tydeligt, at interviewsituationen var præget af en social kontrol, hvor de unge mænd prøver at afstemme internt, hvad de kan og skal sige til os som udefrakommende.

Gennem interviewene kom det til udtryk, at det var vigtigt for de unge mænd ikke at fremstå som "den, der ikke tør". Dette var blandt andet en af grundene til, at de ofte giver hurtigt efter for vilde ideer eller udfordringer. Dertil er det vigtigt for de unge mænd, at de ikke får et ry som umandig, hvilket især kom til udtryk i en af vennegrupperne:

Leif: Det er sådan noget med, at det lige tager overhånd.

Jan: "Du tør ikke", og så er man jo lige nødt til at sige: "Ved du hvad kammerat, det tør jeg godt".

Leif: Folk skal ikke rende og sige ude i byen, at man ikke tør.

Jan: Nej. Der er det virkelig, at det bliver åndssvagt, for så gør man alt muligt.

Moderator 2: Hvorfor er det, at man ikke har lyst til at være den, der ikke tør ude i byen?

Jan: Det er fordi, det er ens eget.. det er ikke sjovt.

Tejs: Man skal sgu ikke kaldes en kælling. [Der grines]
(Jensen & Jensen 2022:66f)

I citatet kommer det frem, at vennerne godt ved, at det kan tage overhånd med kommentaren "du tør ikke", fordi det får dem til at gøre farlige ting. Dog mener de, at de bliver nødt til at bevise over for de andre, at de ikke er den, der ikke tør. De skal ikke risikere at få et ry som umandig, hvilket er en betegnelse, som de tillægger stor negativ værdi. I forlængelse heraf fortæller flere vennegrupper, hvordan kommentarer som "svans" eller "kælling" ofte bliver

brugt i flæng, hvis en person skal lokkes eller overbevises til at være med i en risikofyldt aktivitet.

Ifølge sociologen Theodore Kempers (2016) relationelle status/magt-teori, så involverer menneskers interaktion altid en fortløbende forhandling af status og magt. Man modtager status i form af accept, respekt og opmærksomhed, som en person frivilligt overdrager til en anden (Kemper 2016:6). Statusoverdragelsen udføres, fordi modtageren gør noget, som opfattes som værdifuldt og derfor agtes spontant af andre, som har samme opfattelse af, hvad der er værdifuldt. Opnåelse af status er et basalt motiv, som i høj grad orienterer, hvordan personer interagerer over for hinanden (Kemper 2016:8). Hvis den enkelte modtager den status, som han/hun synes at fortjene, er personen i følelsesmæssig balance. Følelsesmæssig ubalance kan derimod opstå i form af vrede eller skamfølelse, hvis personen synes, denne får for lidt status (vrede) eller for megen status (skamroses). Får man ikke den status, som man synes, man fortjener, kan man forsøge at opnå status ved at anvende magtmæssige sanktioner, f.eks. ved at udelukke, straffe eller udskamme. Sådanne magtmæssige sanktioner lurar i eksemplerne ovenfor. Hvis gruppemedlemmerne ikke lever op til de givne statusforventninger, risikerer de magtmæssige sanktioner fra personer, som ikke føler, de får den respekt/status fra andre, som de forventer at få. Denne mulighed for at modtage sanktioner og miste status kan forklare, at gruppemedlemmer *ikke* siger fra, når risikofyldte ideer er blevet fremlagt af mere statustunge medlemmer af gruppen.

Flere af vennegrupperne fortæller dog, at det bliver accepteret, hvis en af vennerne siger nej til at deltage i en risikofyldt aktivitet, og at de ikke presser hinanden til noget, som den pågældende person virkelig ikke har lyst til. Der er dog flere eksempler på fortællinger, hvor et "nej" ikke nødvendigvis eller lige med det samme bliver respekteret. Flere af de unge mænd nævner, at de er blevet presset, indtil deres "nej" siges med stor alvor, eller at de efterfølgende har måttet høre for de sagde nej til at deltage i en aktivitet.

En vennegruppe fortæller i forlængelse af forklaringen på en leg, at det kan være svært at sige fra, især hvis man er den eneste person, som ikke har lyst til at deltage:

Ole: Ja. Men hvis folk først er med på den, så er det svært.

Alex: Jaja. Hvis han siger det, og alle er sådan: "Jaer lad os gøre det". Så sidder du der og har ikke nået at sige noget. Og alle rejser sig op for at gøre det, og du siger: "Jeg gider ikke rigtig". Det kan godt være, at drengene siger: "Fint nok", men så sidder du alligevel der, mens alle leger ik.

Ole: Ja. Og det er ikke svært at sige: "Nej". Det er bare sådan, der kommer en masse kommentarer.

[...]

Ib: Nu lyder det lidt som gruppepres, kan man sige. Men jeg tror bare sådan, at når flere er med på den, så hopper man bare automatisk med på det, uden at man vil høre for det.. det er jo ikke, fordi festen vil lukke og slukke for den person, der siger: "Nej tak".

Ole: Nej nej.

Ib: Så tænker man bare sådan, altså jeg kan lige så godt være med. Jeg dør ikke af det.

Alex: Det er på en måde også gruppepres uden at være gruppepres på en måde.

Ole og Ib: Ja.

Alex: Fordi gruppen presser dig ikke, og du får måske sådan noget: "Argh du er en svans" agtig. Men det er, hvad det er. Det er mere, hvad man selv føler. Hvis man føler, man er ude af fællesskabet i lige det moment, eller om man bare er fucking ligeglad, det er mere sådan, hvad du selv føler inde i kroppen.

(Jensen & Jensen 2022:73f)

Ifølge de unge mænd kan man godt sige nej, men det bliver vanskeligere, hvis alle de andre i gruppen går med på ideen, fordi man risikerer at få negative kommentarer på fravalget. Citatet ovenfor rummer en flertydighed. I forbindelse med udførelsen af de risikofyldte aktiviteter kan et pres opleves på forskellige måder: a) et generelt pres eller forventning om, at man deltager, som kommer til udtryk gennem direkte drillerier eller negative kommentarer, hvis man fravælger at deltage; b) de unge mænd kan føle, at de bliver nødt til at bevise over for de andre i gruppen, at de godt tør deltage. De ønsker at opretholde et selvbillede om at være sej over for de andre i gruppen. Alex pointerer ligeledes, at det ikke er de andres aktuelle pres, men derimod deres egen internalisering af gruppepresset, der får dem til at "bukke under" for de risikofyldte ideer. Det er en situation, hvor de måske godt kan sige "nej" til gruppen, men ikke til sig selv. Det er de unge mænds egen frygt for at miste status eller at føle sig udenfor og risikere negative kommentarer, der har betydning for, om de vælger ikke at deltage.

Enkelte af de unge mænd fortæller, at de mere frivilligt har tilsluttet sig vilde ideer, fordi de er blevet fremlagt af vennegruppens ledende medlemmer. De unge mænds statusposition betyder således noget for deres handlemulighe-

der i gruppens fælles aktiviteter. Personer med høj intern status kan lettere sige fra i gruppens fælles aktiviteter, hvorimod personer uden for kernen vil opleve sanktioner i form af statustab, hvis de vælger at modsige sig gruppens normer eller forventninger. En teoretisk implikation af dette fund er, at man ikke skal tænke begrebet om gruppepres som en kraft, som udøves lige stærkt over for alle, eller som virker lige stærkt i alle situationer. Følgeskab til en vild ide afhænger af, om det er en person med høj eller lav status, som foreslår ideen. Ligeledes har de unge mænds egen status betydning for, hvordan de oplever presset, og jo højere status de selv har, jo større mulighed har de for at afslå en vild aktivitet. De unge mænds status i gruppen er således dynamisk. Deres udførelse af risikofyldte aktiviteter forstærker ikke bare automatisk det eksisterende hierarki, da de løbende kan tabe og/eller vinde status, og de må hele tiden opretholde deres status- og magtposition gennem bekræftelse fra de andre. Man kan opnå mere status ved at foreslå endnu vildere ting eller ved at udfordre andre med mere status i en ny aktivitet, da det ofte er den mest risikovillige, som modtager anerkendelse fra de resterende gruppemedlemmer.

Diskussion

I dag bruger mange unge sociale medier aktivt i deres egen selviscenesættelse med inspiration fra populære online influencere som f.eks. SteveWillDoIt. Vi har kort berørt denne tendens, da nogle vennegrupper afprøver de samme ting som deres idoler, hvilket kan give dem en følelse af at være aktuelle og seje. En sådan symbolsk status kan yderligere bekræftes, når de selv uploader videoer af deres vilde aktiviteter og muligvis opnår likes og kommentarer fra andre uden for vennegruppen. Ved at dele deres videoer bliver de en del af et større (online) fællesskab. Der er dog ikke et 1:1-forhold mellem, hvad influencere gør, og hvad de unge mænd gør af vilde ting. Godt nok kan Jack-ass og lignende youtubere excellere i idiotiske og farlige ideer, men ikke alle af disse iværksættes, når det handler om de undersøgte mænds måder at lade sig inspirere på. Denne pointe er vigtig at have i mente i den offentlige debat om influencers skadelige indflydelse på unge. Der kan selvfølgelig godt være grund til bekymring, men der er ingen grund til moralsk panik, da vores undersøgelse viser, at selvom driften mod overskridelse af almindelige normer er velvoksen i disse venskabsgrupper, så opererer de ikke hinsides fornuftens moderation.

Med den stigende brug af online medieplatforme er det realistisk at tænke, at denne online prank- og challenge-kultur fremover vil vokse blandt unge. Forskning viser, at unge mennesker samles om risikobetonede udfordringer, som filmes og bagefter postes på de sociale medier (Khasawneh et al. 2021; Rasmussen & Johansen 16/06-2017). Når vi skal forstå unges venskabsformer,

er det derfor afgørende at medtænke, hvordan unge i høj grad inddrager sociale medier som f.eks. TikTok, Instagram og YouTube i deres interaktioner med hinanden både fysisk og online (Rasmussen & Johansen 16/06-2017). Unge har let adgang til sociale platforme online, og allerede i 2020 var de 15-24-årige den befolkningsgruppe i Danmark, som var mest på internettet på deres mobiler. Derudover viser undersøgelser, at 99 % af alle unge i alderen 12-18 år har mindst én profil på et socialt medie, og dette gælder for 97 % af de 19-34-årige (Kulturministeriet 2021). Når f.eks. YouTube er populært, hænger det sammen med en følelse af inddragelse og indflydelse, da de unge selv har mulighed for at skabe det indhold, som findes på platformen (Rasmussen & Johansen 16/06-2017). Sociale medier er ikke blot online underholdningsfænomener, men indgår som en central del af den måde, unge mennesker interagerer med deres venner. Det er derfor heller ikke undrende, at flere af vennegrupperne får inspiration fra online medier, hvor de også selv har mulighed for at vise verden deres risikofyldte aktiviteter.

I forlængelse af disse overvejelser vil det være relevant at udforske spændingsvenskabet som venskabsform yderligere. Vi har identificeret og nuanceret denne form for venskab og udforsket dens kvalitative karakter og dynamikker. Det vil være op til mere kvantitativt orienteret forskning at kortlægge, hvor udbredt denne venskabsform er, og hvorvidt den faktisk vokser blandt unge. Unge bliver ofte betragtet som særligt villige i forhold til at afprøve hverdagens vante grænser ved f.eks. at indtage stoffer eller større mængder af alkohol eller ved at teste grænser i deres seksuelle adfærd (Balkmar & Joelson 2014:190f). Noget forskning peger i den forbindelse på, at særligt unge mænd er draget af de risikofyldte valg (Green et al. 2000; Lois 2001; Harris & Jenkins 2006; Vind 2008). Derfor kunne det være interessant at undersøge, om denne venskabsform appellerer forskelligt til mænd og kvinder. Vores undersøgelse omhandler unge mænd, men eftersom trangen til kollektiv energi og rus er almenmenneskelig, er der ikke grund til at forstå et fænomen som spændingsvenskab som et eksklusivt maskulint fænomen. Tutenges (2023) etnografi *"Intoxication: An Ethnography of Effervescent Revelry"* viser, hvordan også unge kvinder søger den kollektive rus ved at feste vildt igennem i Sunny Beach (Tutenges 2023).

Tutenges (2023) analyse af, hvordan unge søger kollektiv effervescens i bylivet – barer, klubber, diskoteker, festivaler mv. – viser, at det kan være svært at etablere stærke rituelle processer, fordi de offentlige arenaer også i høj grad er de ufokuserede møders arena. I det offentlige rum kan det være vanskeligt at skabe fælles fokus og rituelt stærke processer, fordi mange mennesker er til stede, og ikke alle bliver grebet af de interaktionsritualer, som foregår. Anderledes er betingelserne i de venskabsgrupper, som artiklen her beskæftiger sig med. Her er møderne og udfoldelsen af aktiviteter i afsættet fokuserede, da de unge mænd er venner og ønsker samværet med hinanden. Vennerne har derudover allerede en forventning om, at udfoldelsen af risikobetonet og

fokuseret handlinger skal finde sted, hvorfor mulighederne for kollektiv rus er større sammenlignet med chancerne for kollektiv rus i det pulserende og pulveriserende bylivs forskellige arenaer.

Konklusion

Venskaber og socialt knyttede bånd til andre ligestillede er vigtige dele af unge menneskers hverdag, hvorfor det er vigtigt at forstå, hvordan forskellige venskabsformer præger unge menneskers valg og relationer. Med analysen af spændingsvenskabets særlige form og dets erfaringsmæssige attraktioner i form af oplevelsen af intens forbundethed og revitalisering har vi søgt at udfolde, hvorfor og hvordan spændingsvenskabet tiltrækker nogle unge mænd. Analysen nuancerer, hvordan frivillig risikoadfærd kan forstås som en central praksis i denne særlige form for spændingsvenskab, som mændene dyrker. De risikofyldte aktiviteter kan forstås som interaktionsritualer, hvor stemningen og rusen ved selve udførelsen af de risikofyldte aktiviteter styrker båndet og venskabet mellem de unge mænd. I forlængelse heraf er det vigtigt at forstå de unge mænds risikoadfærd som præget af gruppernes interne status- og magtrelationer.

I artiklen viser vi, hvordan vennegruppernes interne dynamikker og statusforhold har betydning for, hvorvidt de enkelte medlemmer deltager i en risikofyldt aktivitet, og hvorvidt de har en position, hvor de kan sige fra. Det er venskaber, hvor rollen som "den sindssyge" eller "idioten", modsat de normative venskaber, er behæftet med en høj grad af status. Spændingsvenskabet er et venkab, hvor medlemmerne alle har tilvalgt hinanden, og hvor de sammen oplever farefuld spænding, der giver begejstring og energi ud over hverdagens ordinære liv. For udenforstående kan spændingsvenskabet måske virke ufornuftigt, for hvorfor udsætte sig selv og andre for risici? Med artiklen har vi nuanceret forståelsen for disse spændingsvenskaber og tydeliggjort deres forskellige former for meningsindhold og emotionelle gevinster. I vennegrupperne bliver der skabt et frirum, hvor de unge mænd ikke dømmes for deres valg og adfærd, og hvor de fortsat kan udfordre hverdagslivets begrænsninger. For hvem kan ikke drømme om noget, der er mere livligt, intenst og forbundet end det, den almindelige hverdag afføder.

I forlængelse heraf har vi gennem analysen vist, hvordan de unge mænds spændingsvenskab kan udfordre og supplere Spencer og Pahls (2018) venskabstypologi. Spændingsvenskabet adskiller sig fra enklere hobbyorienterede venskaber og er præget af en gensidig tillid og respekt, hvor de føler, at de kan være sig selv. Deres tætte venkab er en forudsætning for, at de sammen kan lave vilde og risikofyldte ting. Spændingsvenskabet kan derfor i høj grad sammenlignes med Spencer og Pahls (2018) begreb om soulmatevenskabet. Det spændingsorienterede venkab indebærer dog flere modsatrettede følel-

ser og forventninger. Vennegrupperne er præget af relationer, som på den ene side er trygge og tillidsfulde og på den anden side handler om at udfordre sig selv og hinanden. Ligeledes består deres venskaber af relationer, hvor den enkeltes status i gruppen kan udfordres og ændres, dog uden frygten for at blive fuldkommen ekskluderet, også selvom man afslår en udfordring. Spændingsvenskaberne adskiller sig således fra Spencer og Pahls soulmate venskab, som ikke idealiserer en bevidst ambition om en udfordrende praksis i bestræbelser på ekstraordinære oplevelser og status i gruppen.

Som et centralt bidrag til venskabssociologien begrebsliggør artiklen en venskabsform, som er langt mere emotionelt selvudfordrende end interesse-/hobbyorienterede venskaber, men som samtidig adskiller sig fra soulmate-venskabet. Spændingsvenskabet må derfor forstås som sin egen særskilte og dynamiske form, da udfordringer og interne forhandlinger af status er fortløbende og prekære, og jagten på den kollektive energi og rus gør venskabsformen ekstra dynamisk og ekstraordinær. Desuden indfanger og beskriver artiklen en venskabsform, som har stor attraktion hos de unge mænd, vi har undersøgt. De unge mænd var meget dedikerede til deres fælles spændings-søgen, og deres fortsatte engagement i venskabet var ikke noget, som skete i mangel af andre muligheder for socialt samvær, men som et positivt tilvalg.

Referencer

- Allen, Joseph, Maryfrances R. Porter, Christy F. McFarland, Penny Marsh & Kathleen Boykin McElhaney 2005: "The two faces of adolescents' success with peers: Adolescent popularity, social adaptation, and deviant behavior". *Child Development*, 76, nr. 3, 2005: 747-760.
- Alvesson, Mats 2012: *Interpreting Interviews*. London: SAGE Publications Ltd. Chapter 5.
- Balkmar, Dag & Tanja Joelsson 2014: "The Dangerous Other? Towards a Contextual Approach to Men's Risk-Taking with Motor Vehicles", in Lander, Ingrid, Signe Ravn and Nina Jon (ed.): *Masculinities in the Criminological Field*. London: Routledge.
- Beck, Ulrich 2004: *Risikosamfundet - på vej mod en ny modernitet*. København: Hans Reitzel.
- Bengtsson, Tea Torbenfeldt & Signe Ravn 2018: *Youth, Risk, Routine. A New Perspective on Risk Taking in Young Lives*. London: Routledge.
- Collins, Randall 2004: *Interaction Ritual Chains*. Princeton: Princeton University Press.
- Davidson, Jacob & Malene Kjær 2018: "Introduktion til videoanalyse", i Davidson, Jacob & Malene Kjær (red.): *Videoanalyse af social interaktion*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Demant, Jakob 2006: "Fokusgruppen. Spørgsmål til fænomener i nuet" i Bjerg, O og Villadsen, K (red.): *Sociologiske metoder*. København: Forlaget Samfundslitteratur.
- Demant, Jakob & Margaretha Järvinen 2011: "Social capital as norms and resources: Focus groups discussing alcohol". *Addiction Research & Theory*, 19, no. 2, 2011:91-101. DOI: <https://doi.org/10.3109/16066351003725776>

- Dumas, Tara, Kathryn Graham, Matthew A Maxwell-Smith & Samantha Wells 2015: "Being cool is risky business: Young men's within-peer-group status, heavy alcohol consumption and aggression in bars". *Addiction research & theory*, 23, no. 3, 2015:213-222. DOI: 10.3109/16066359.2014.972385
- Dumas M. Tara, Jordan P. Davis & Wendy E. Ellis 2019: "Is It Good to Be Bad? A Longitudinal Analysis of Adolescent Popularity Motivations as a Predictor of Engagement in Relational Aggression and Risk Behaviors." *Youth & Society*, 51, no. 5: 659-679. DOI: <https://doi.org/10.1177/0044118X17700319>
- Engels, Rutger C.M.E. & Tom ter Bogt 2001: "Influences of Risk Behaviors on the Quality of Peer Relations in Adolescence". *Journal of Youth and Adolescence*, 30, no. 6, 2001:675-695. DOI: <https://doi.org/10.1023/A:1012277427883>
- Fynbo, Lars 2014: "Risk, control and self-identity: Young drunk drivers' experiences with driving under the influence of alcohol and drugs". *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift*, 31 no. 3, 2014: 229-243. DOI: 10.2478/nsad-2014-0019
- Fry, Marie-Louise 2011: "Seeking the pleasure zone: Understanding young adult's intoxication culture". *Australasian Marketing Journal*, 19, no. 1, 2011: 65-70. DOI: 10.1016/j.ausmj.2010.11.009
- Gardner, Margo & Laurence Steinberg 2005: "Peer Influence on Risk Taking, Risk Preference, and Risky Decision Making in Adolescence and Adulthood: An Experimental Study". *Developmental psychology*, 41, no. 4, 2005: 625-635. DOI: 10.1037/0012-1649.41.4.625
- Goffman, Erving 2014: *Hverdagslivets rollespil*. Samfundslitteratur 1. udgave.
- Green, Eileen, Wendy Mitchell & Robin Bunton 2000: "Contextualizing risk and danger: An analysis of young people's perceptions of risk". *Journal of Youth Studies*, 3, no. 2: 109-126. DOI: 10.1080/713684369
- Halkier, Bente 2018: *Fokusgrupper*. Samfundslitteratur. 3. udgave, 2. oplag.
- Harris, Christine R. & Michael Jenkins 2006: "Gender Differences in Risk Assessment: Why do Women Take Fewer Risks than Men?". *Judgment and Decision Making*, 1, no. 1:48-63. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1930297500000346>
- Hopthrow, Tim, Georgina Randsley de Moura, Rose Meleady, Dominic Abrams & Hannah J. Swift 2014: "Drinking in social groups. Does 'groupdrink' provide safety in numbers when deciding about risk?". *Addiction*, 109, no. 6, 2014:913-921. DOI:10.1111/add.12496
- Jensen, Lise Winther & Thea Hove Jensen 2022: *Loyale venner leger med ilden - Et kvalitativt studie af risikoadfærd i vennegrupper bestående af unge mænd*, Speciale, Sociologisk Institut, Københavns Universitet.
- Kalkan, H. 2023: Acting crazy: A strategy on the streets of Copenhagen. *European Journal of Criminology*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/1477370823120856>
- Kemper, Theodore, D. 2016: *Elementary Forms of Social Relations*. London: Routledge. 1st edition.
- Khasawneh et al. 2021: "An Investigation of the Portrayal of Social Media Challenges on YouTube and Twitter". *ACM Transactions on Social Computing*, 4, no. 2pp, 2021:1-23. DOI: <https://doi.org/10.1145/3444961>
- Kulturministeriet 2021: *Mediernes udvikling i Danmark. Internetbrug og sociale medier*. København: Kulturministeriet.
- Lois, Jennifer 2001: "Peaks and Valleys: The Gendered Emotional Culture of Edgework". *Gender & society*, 15, no. 3 2021:381-406 DOI: <https://doi.org/10.1177/089124301015003004>

- Lyng, Steven 1990: "Edgework: A Social Psychological Analysis of Voluntary Risk Taking". *American Journal of Sociology*, 95, no. 4, 1990:51-86. DOI: <https://doi.org/10.1086/229379>
- McGhie, Alexandra, Ioni Lewis & Melissa K. Hyde 2012: "The influence of conformity and group identity on drink walking intentions: Comparing intentions to drink walk across risky pedestrian crossing scenarios". *Accident Analysis and Prevention*, 45, 2012: 639-645. DOI: 10.1016/j.aap.2011.09.035
- Morrissey, Sean Afnan 2008: "Performing risks: catharsis, carnival and capital in the risk society". *Journal of Youth Studies*, 11, no. 4, 2008:413-427. DOI: 10.1080/13676260802139713
- Møller, Mette & Sonja Haustein 2014: "Peer influence on speeding behaviour among male drivers aged 18 and 28". *Accident Analysis and Prevention*, 64, 2014: 92-99.
- Nassauer, Anne. 2018: "How robberies succeed or fail: Analyzing crime caught on CCTV". *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 55, no. 1:125-154. DOI: <https://doi.org/10.1177/0022427817715754>
- Nassauer, Anne, & Nicolas M. Legewie 2018: "Video data analysis: A methodological frame for a novel research trend". *Sociological methods & research*, 50, no 1, 2018: 135-174. DOI: <https://doi.org/10.1177/0049124118769093>
- Pearson, Michael, Helen Sweeting, Patrick West, Robert Young, Jacki Gordon & Katrina Turner 2006: "Adolescent substance use in different social and peer contexts: A social network analysis". *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 13, no. 6, 2006:519-536. DOI: 10.1080/096876306000828912
- Powers, Katherine. E., Schaefer, Lena, Figner, Bernd, & Somerville, Leah H. 2022: "Effects of peer observation on risky decision-making in adolescence: A meta-analytic review". *Psychological Bulletin*, 148(11-12) 2022: 783-812. <https://doi.org/10.1037/bul0000382>
- Rasmussen, Anne Sofie Cramer & Stine Liv Johansen (16/06-2017): "Derfor vil unge hellere se YouTube end DR", Videnskab.dk <https://videnskab.dk/kultur-samfund/hvad-er-det-de-unge-vil-ha> (besøgt d. 15/10/2023)
- Scott, Shane & D. Mark Austin 2016: "Edgework, Fun, and Identification in a Recreational Subculture: Street BMX Riders". *Qualitative Sociology Review*, 12, no. 4, 2016:84-99. DOI: <https://doi.org/10.18778/1733-8077.12.4.05>
- Seddig, Daniel 2020: "Individual Attitudes toward Deviant Behavior and Perceived Attitudes of Friends: Self-stereotyping and Social Projection in Adolescence and Emerging Adulthood". *Journal of Youth & Adolescence*, 49, no. 3, 2020: 664-677. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10964-019-01123-x>
- Smith, Christian 2015: *To Flourish or Destruct: A Personalist Theory of Human Goods, Motivations, Failure, and Evil*. Chicago: University of Chicago Press. DOI: <https://doi.org/10.7208/9780226232003>
- Spencer, Liz & Ray Pahl 2018: *Rethinking Friendship: Hidden Solidarities Today*. Princeton: Princeton University Press.
- Steinberg, L. 2004: Risk Taking in Adolescence - What Changes, and Why? *Annals New York Academy of Sciences*. Jun. 1021: p. 51-58.
- Steinberg, L. 2007: Risk Taking in Adolescence: New Perspectives From Brain and Behavioral Science. *Current Directions in Psychological Science*, 16(2), 55-59. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2007.00475.x>
- Steinberg, L., Albert, D., Cauffman, E., Banich, M., Graham, S., & Woolard, J. 2008: *Age differences in sensation seeking and impulsivity as indexed by behavior and self-report: Evidence for a dual systems model*. *Developmental Psychology*, 44(6), 1764-1778. <https://doi.org/10.1037/a0012955>

- Tutenges, Sébastien & Sveinung Sandberg 2013: "Intoxicating stories: The characteristics, contexts and implications of drinking stories among Danish youth". *International Journal of Drug Policy*, 24, no. 6, 2013:538-544. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.drugpo.2013.03.011>
- Tutenges, Sébastien 2023: *Intoxication: An Ethnography of Effervescent Revelry*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Veeck, Ann, Karen Lancendorfer & JoAnn L. Atkin 2018: "Network ties and interaction rituals: an examination of social drinking". *Journal of marketing management*, 34, no. 9-10, 2018:775-795. DOI: <https://doi.org/10.1080/0267257X.2018.1508055>
- Vind, Leif 2008: "Unge og risikoadfærd". *STOF*, 11 2008: 51-54.
- Zuckerman, M. 2007: *Sensation seeking and risky behavior*. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/11555-000>

Abstract

Risk behavior has become a routine part of many Danish young people's everyday lives (Bengtsson & Ravn 2018). Risk behaviors have primarily been studied from psychological and health perspectives. In this article, we explore risk behaviors from a sociological perspective, where we analyze how young men, in what we describe as excitement friendships, undertake risky actions, such as setting off fireworks from the buttocks, for the sake of challenge and excitement. We explore how a prank and challenge culture is not just screen entertainment, but a practical part of some young men's friendships. The article is based on five focus group interviews with groups of friends consisting of 18-25-year-old men living in different parts of Denmark. It examines how challenging activities have a special constitutive role in the young men's friendships. We show how risky activities in friendship groups contribute to the creation of a collective effervescence by analyzing the social processes that create rush and excitement. In addition, we unfold how group members' choice or rejection of a challenging activity must be understood dynamically by considering internal group status conditions that have an impact on whether the individual has enough status to say no to a particular challenge. We explain how peer pressure does not affect all group members equally. Finally, we discuss how the concept of excitement friendship expands Spencer and Pahl's (2018) empirically based typology of friendship forms, as well as how the friendships studied here can be understood as an alternative to young people's other ways of seeking for rush and excitement in the public arenas of urban life.

Keywords: Risk, friendship, ritual, status, collective effervescence.

Essay

Alien og Ko: en sociologisk kærlighedserklæring til Roskildefestival

Bjørn Schiermer

Jeg skal starte i midten af det hele, med et kendt symbol for de fleste Roskildegængere, nemlig Alien-og-Ko-figuren.

Jeg tror at Alien og Ko *ville* mødes på den måde. Ophavsmændene havde på sin vis ingen anden mulighed, de var mere findere end opfindere. Ingen planlagde at et oppusteligt rumvæsen skulle møde en glad jordisk ko på en flagstang. Det skete bare. Men det må have føltes *så* rigtigt. Som noget der bare var bestemt til at ske. Se på dem! Klart er der både tilfældighed og nødvendighed med i spillet. Da de to badedyr først havde fundet sammen ved tilfældets nåde, måtte Alien klistres fast med et solidt greb om Kos hofter så hun gynger mod hans bækken. Stangen måtte føres op og ned så de to dyr opnår størst mulig tilfredsstillelse. Ko ser i hvert fald tilfreds ud. Selvom Alien har et mere tilknappet udtryk.

Jeg forestiller mig den umiddelbare reaktion i lejren. Udbruddene af latter, undren og overraskelse. Skabelsen af figuren har uden tvivl været båret af kollektive energier. Jeg forestiller mig hvordan muligheder og nødvendigheder er blevet prøvet af mellem ivrige samarbejdende hænder, hvordan nogle holder på dyrene mens andre klistrer, hvordan kollektivt agiterede stemmer har spejlet denne underlige blanding af tilfældighed og nødvendighed. Jeg forestiller mig hvordan forbipasserende kommer tættere på for at bevidne underet. Jeg ser for mig hvordan kollektive energier spredtes videre i en kaskade af ivrige kommentarer som alle handler om at artikulere dyrenes samvær endnu bedre. Den kollektive energi skaber både mere tilfældighed og mere nødvendighed i selve arbejdet med dyrene. Endnu mere engagement. Mere kreativitet og mere intensitet.

Følgende essay om Roskilde Festival handler om hvordan kollektive energier trænger ind i skabende processer, om hvordan kollektivitet og kultur hænger sammen. Intet sted, det er min bærende idé, er denne sammenhæng mere iagttagelig end på Roskildefestival. På den ene side forsøger jeg at skrive en hyldesttale til det fænomen som man kalder for "Roskildestemning", en kærlighedserklæring til Roskildefestival, til den eksplosion af kulturel og kollektiv energi som Roskilde *er*. På den anden side tror jeg der er noget at lære her – og ikke bare for sociologer. Noget af interesse for alle som synes at kultur er en vigtig sag, og som ønsker at forstå hvordan den produceres og nydes. Jeg tror at man, ved at gå helt tæt på de kreative processer som findes på festivalen, kan iagttage nogle fundamentale sammenhænge: Hvad gør sådanne kollektive stemninger egentlig ved de kulturelle fænomener, den kunst, vi ser, nyder eller hører *sammen*? Og hvad gør tingene, musikken, kulturen ved det sociale?

Tingenes sociale liv

Tilbage til Alien og Ko. På sin vis kunne det første møde mellem Alien og Ko kun ske på Roskildefestival. Kun her kan de forelske sig på den kødelige måde. Kun her kan de få lov til at knalde som de vil. Og få lov til at blive sam-

Bjørn Schiermer

b.s.andersen@sosgeo.uio.no

men – i hvert fald så længe festivalen varer. Det var næppe sket på samme måde på ferierejsen ved hotellets pool. Den kollektive agitation gør at tingene ændrer deres natur, kalder på andre ting de ikke normalt hører sammen med, så surreelle konstellationer opstår. Der er gaffatape overalt på Roskilde, som om tingene må klæbes sammen for at de kollektive energier der flyder igennem dem, ikke skal rive dem fra hinanden igen med det samme. Man mærker det allerede i toget på vej ud til festivalpladsen, eller når man ser de mange telte fra vinduet. En stemning af forventning spreder sig mellem kroppene i vognen. Når man træder ud af toget, føler man jorden vibrere. Man hører musikken og larmen fra de mange små lejre hvor de unge holder til. Man er lysvågen. Roskilde!

Denne intensitet er kollektiv produceret. Det er den som gør at man rives ind i det rum, hvor Alien og Ko mødte hinanden mod alle odds. Det er den som hjælper dyrene med at finde sammen og udforske hinanden. Men det er også den som skaber en god koncert. Den som gør at vi investerer os, kommer tættere på hinanden og på tingene og musikken. På en gang. Det giver ingen mening bare at se Roskilde som en eksplosion af kollektive energier, overskridelse og ekstase, uden at bemærke hvordan disse energier animerer en særpræget materiel kultur. Går man en tur ude på campingområdet, kan man danne sig et sjældent stærkt indtryk af denne vekselvirkning mellem det kollektive og det materielle. Hver "camp" har et tema som fortolkes på alternative måder gennem udsmykning. Det flyder med ting overalt. Mærkelige ting. Ting ude af kontekst. Ting som sættes sammen med andre ting i absurde kunstværker.

Materiel kultur på Roskilde

Tingenes normale funktioner spiller altså ikke den store rolle her. De har først og fremmest en social betydning: Ligesom Alien-Ko-figuren fungerer mange af disse objekter som totemobjekter. De afmærker gruppens område og hjælper med at samle den om det fælles. Man ser flag med lejrens tema, oppustelige bogstaver med lejrens navn eller andre budskaber, lyskæder og pavilloner som skaber midtpunkt i lejren, ens t-shirts med lejrens tema og andre former for uniformering, en bestemt alkoholisk drik rituelt drukket af lejrens beboere om morgenen for ligesom at kickstarte dagen sammen og synkronisere gruppen, den kollektive celebrering af et logo for et morgenmadsprodukt, en figur fra en børnebog eller en karakter fra Harry Potter. Og ikke mindst: en myriade af seksuelt suggestive, obskøne og vulgære objekter. En vildtvoksende ma-

teriel kultur gror, forgrener sig og blomstrer i alle retninger mens den både udtrykker og forstærker den kollektive intensitet. Små kollektive moder og mikro-trends opstår og forsvinder.

Andre genstande indikerer mere individuelle udtryk. Én er klædt ud som pirat med en malet papegøje i pap på skulderen, en anden går rundt med en potteplante på hovedet, en tredje med en udstoppet krage, en fjerde har badet i rød kropsmaling. Der er masser af plads til individuel hittepåsomhed – som dog ikke er mere idiosynkratisk end at også disse ideer hjælpes på vej af de fælles energier, fødes i et rum som bare varer så længe Roskilde varer. Men selvfølgelig er der også grænser for det kreative udtryk på festivalen. Roskilde er først og fremmest en fest. Og som allerede Georg Simmel så, styrer festens diskurs behændigt uden om det politiske og det personlige, uden om det alt for alvorlige eller alt for intime. Man søger jo netop den fælles grund. Det ufarlige. Det som forener snarere end splitter. Dette skal forstås ret: Der er masser af politiske arrangementer og begivenheder på Roskilde. Men de er jo bare en del af atmosfæren. De skal i reglen ikke fremkalde seriøs debat mellem de tilstedeværende. Den hører hjemme andetsteds. Og, igen, når miraklet sker, trækkes kroppe ud af deres panser. Man har tillid. Man blottes sig. Man ved man får kærlighed tilbage. Selv de hårde unge drenge tør at hilse anerkendende i stedet for at gemme sig bag konfronterende blikke og attituder. Selv de mærker stemningen og rives med. Ud af sig selv. Ud mod andre mennesker. Bidrager. Når Roskilde er bedst, opstår den spontant, al denne kærlighed mellem fremmede. Roskildestemning.

Det kollektive kunstværk

Man forstår hvorfor Durkheim så det sande arnested for menneskelig kreativitet i den agiterede masse. Der hvor mange mennesker kommer sammen, sker bare vilde ting. Det er her tingene begynder at hoppe og danse, vende nye sider til og komme med nye opfordringer. Som allerede indikeret handler Roskilde ikke bare om musik. Kulturanmelderne burde begive sig ud på lidt *sightseeing* på campingarealet og få løsnat lidt op for det stærke fokus på de store Kunstnere og på musikken. Kig igen på Alien-og-Ko-figuren. For det første illustrerer den jo med al tydelighed at det kreative aldrig har hjemme hos det ensomme geni. Faktisk har kreativitet meget lidt at gøre med noget "åndeligt" eller "indre". Det kreative mirakel sker snarere *mellem* menneske og ting i et investeret og intensivt rum hvor også tingene – eller det kunstværk som er ved at blive til – er med til at styre den skabende proces. Ingen skal fortælle mig at Alien og Ko ikke holder af hinanden. Og sådan er det jo i al kreativ skabelse: Vi giver os hen til det, vi er ved at skabe. Lader kunstværket tage kontrollen, mens vi hjælper til så godt vi kan. Det gælder enhver seriøs hobby. Og hertil kommer så de kollektive energier. Det gælder i virkelighe-

den for enhver kreativ proces at den er animeret af det kollektive fællesskab den foregår i – også selvom kunstneren sidder alene på loftsværelset. Enhver kreativ proces er animeret af fælles fascinationer, ideer og tabuer. Tidsånden er også et fællesskab. Men det er selvfølgelig langt mere intenst når fællesskabet er fysisk til stede – og det gælder jo i den grad for musikken på festivalen, for koncerten.

Når musikanmeldere og kulturjournalister tror at Roskildefestival *bare* handler om musikken – som om den kan adskilles fra de kollektive omstændigheder og omgivelser den nydes i – har vi at gøre med en borgerlig fordom. En fordom som stammer helt tilbage til slutningen af 1700-tallet og den moderne æstetiks fødsel, præget, som den var, af kropsforskrækkelse, intellektualisme og angst for det kollektive. Jeg tænker på tyske Immanuel Kant. Kant rubricerede musikken, denne sanselige kunstart med dens direkte tale til kroppen, som den laveste kunstneriske genre (bortset fra gastronomien som slet ikke kom på listen). Skulle man endelig høre musik, mente Kant, da måtte man i det mindste koncentrere sig om formen, kompositionen, det intellektuelle og forstandsmæssige og ikke om krop og intensitet. Og hvad Kant ikke ødelagde, klarede den borgerlige koncertsal med dens faste stolerækker og solide armlæn at skjule. Man gjorde i realiteten alt for at disciplinere kropene og holde dem fra hinanden. Det er i hvert fald umuligt at sparke stolene væk og tage gulvet i besiddelse. Ikke meget rock n' roll dér.

Kant var imidlertid ikke bare bange for det kropslige, men også for det kollektive. Vi ved nu at dette er helt galt. Hvis der er én ting corona-lockdown har lært os om kultur og kulturliv, så er det at publikum er medskaber af enhver koncert, enhver sportsbegivenhed, enhver teaterforestilling, ethvert offentligt kulturarrangement. Selv den vigtigste fodboldkamp bliver underligt uvirkelig hvis den foregår på et stadion med tomme og rungende lægter. Melodigrandprix uden publikum er bare antiklimaks. Og selv i det borgerlige teater og den klassiske koncertsal handler det faktisk om at nyde sammen. Selv hér er der bare én scene at kigge på sammen med andre, og en lyssætning der hjælper os med at fokusere kollektivt. Også her skabes en fortættet stemning i samværet med andre kroppe som ude i mørket er rettet mod det samme objekt. Og det er præcis denne fokuserede intensitet som det kollektive afstedkommer. Ellers kunne man jo bare blive hjemme, høre pladen på anlægget eller se kampen på TV, kommenteret og analyseret af dygtige sportsjournalister og garneret med slowmotion og nærbilleder. Der er en grund til at vi går til koncert, ligesom der er en grund til at vi går ud og ser fodbold. Der er en god grund til at stadionstrukturen som arkitektur har holdt i 2000 år. Eller teatret. Og denne grund er at publikum er med til at gøre tingene virkelige. Kollektivet højner fornemmelsen af præsens. Det kollektive aktiverer det det samles om. Det som, på sin side, aktiverer det kollektive.

Vi har brug for en ny poppens, rockens eller populærkulturens æstetik som formår at medtænke den kollektive dimension med samme grad af sofi-

stikation som når den analyserer oplevelsen af komposition og form i maleri eller film. En æstetik der virkelig forstår at kunsten er noget som medskabes af publikum. Vi skal have en publikummets æstetik. Da kunne man også udvikle et sprog til at anmelde publikum. Det er på høje tid!

I dette perspektiv er festivalkoncerten faktisk mere skrøbelig end den klassiske koncert med dens nummererede stolerækker. Hvem har ikke fået ødelagt koncertoplevelser af idioter som ikke formår at gå til koncert? Måske er det fordi vi mangler en populærmusikkens æstetik – i sidste ende et udtryk for manglende respekt for rytmisk populærkultur – at så mange ikke ved hvordan de skal opføre sig til en koncert. Vi mangler simpelthen en normativ italesættelse af hvordan man omgås populære værker, hvordan man nyder dem ordentligt. Og dette gælder specielt for festivalkoncerten som jo må konkurrere med andre, samtidige, koncerter. Unge som bare *må* op til scenekanten og kommer tilbage igen efter 10 minutter fordi flokken har bestemt sig for noget andet. Folk som skubber og møver. Folk som bare har opmærksomheden et helt andet sted. Jeg mener selvfølgelig ikke at festivalgængere bør opføre sig som på Louisiana med dæmpede stemmer og servilitet over for det hellige. Det er ikke dér vi er. Men festivalen kunne med fordel udvikle 10 bud på god koncertskik. Og hvorfor? Fordi det gør musikken bedre.

På den anden side er der ingen tvivl om at miraklet må ske spontant mellem musikere og publikum. Musikken og musikerne må hjælpe med at sætte publikumskroppen i ens svingninger, vende tusinder af ansigter mod sig og holde dem fast. Publikum må fokusere sammen. Forstærke det fælles fokus. Simmel skriver om den kollektive nydelses "demokrati" at jeg kan kun nyde det sociale samvær med andre mennesker hvis jeg mærker at de andre også nyder. Og omvendt: De andre kan ikke nyde hvis de ikke mærker at jeg nyder. Her er tvang umulig. Men hvis det sker, så sker det. Alle tilstedeværende skal suges ind i det kollektive rum som de selv skaber og presser energi ind i. Også musikerne. Tager fyren ved siden af mig mobiltelefonen frem, ødelægges denne dynamik. Jeg mærker at han ikke er fokuseret på det fælles. At han ikke vil dele verden med mig. Men kommer den selvforstærkende dynamik først i gang, og mærker musikerne det også, sker der noget mageløst. Da ophæves sondringen mellem det publikum bringer, og det som musikken skaber. Igen åbner det intensive rum sig og giver toner og rytmer ekstra kræfter. Dette er i sandhed bevidsthedsudvidende. Og ingen skal fortælle mig at det herinde i dette rum ikke handler om musikken. Faktisk er det først herinde musikken virkelig tager fat. Sammen med, uadskillelig fra, det kollektive.

Det kollektives dobbeltnatur

Mens strenge tyske – protestantiske – sociologer har set det religiøse som et forsøg på at "give lidelsen mening", udviklede Durkheim et mindre dystert

perspektiv. Dette skete i tiden omkring forrige århundredeskifte, tiden hvor de første antropologiske vidnesbyrd om de oprindelige australieres religiøse liv nåede tilbage til Europa. Specielt var Durkheim fascineret af de store rituelle sammenkomster som årligt forenede de australske stammer. Her havde australierne deres egne festivaler, og de varede ofte i ugevis. Durkheim læste australiernes religiøse forestillinger, deres myter, som et forsøg på at forstå og artikulere de kollektive energier som de oplevede i disse kollektive perioder. Den ud-af-kroppen-oplevelse som de kollektive kræfter bevirker, den energi som de skaber, og de kræfter som slippes løs, kræver forklaring og beskrivelse og bliver derfor tolket ind i et religiøst register. Riten skaber behovet for myten.

Dette perspektiv forklarer næppe alle teologiske subtiliteter. Men gælder det om at finde en vinkel til at forstå hvad der sker på Roskilde, er det uhyre brugbart. Tag for eksempel Durkheims idé om det helliges "dobbeltnatur". Efter en tur på Roskilde forstår man hvorfor de arkaiske guder og ånder var både gode og onde og uden den store vilje til selvkontrol og gode manerer. De kollektive energier har ligesom to ansigter. Det gælder også ånderne på Roskilde: På den ene side kan der, som sagt, være mere kærlighed samlet på Roskildefestival end noget andet sted på planeten. Hvis solen skinner, og alt spiller, får selv politimanden en krammer. Inklusionen er næsten altomfattende (de eneste ekskluderede er de mange flaskesamlere, som jo netop har fokus et helt andet sted). Man har fornemmelsen af at deltage i noget helt unikt, og man fornemmer at alle andre har det på samme måde: Vi er samlet hér lige nu, og vi gør sammen dette til en helt speciel begivenhed. Man giver smil, og man får smil. Alle bidrager til den gode stemning. Roskildefestival er et stort "interaktionsritual", for nu at bruge den amerikanske sociolog Randall Collins' betegnelse.

Men der findes også en anden side af det kollektive og af Roskildefestival. Et andet ansigt. Her frisættes energier som ikke altid kan tøjles igen. Jeg har som ung på Roskildefestival haft underlige mareridtssyn, oplevelser som mest minder om scenerne fra oberst Kurtz' lejr i *Apocalypse Now* i Francis Ford Coppolas berømte film. Festivalen har efterhånden fået afskaffet den natlige nedbrænding ved festivalens afslutning, men der er stadig en klangbund af noget lidt farligt og skræmmende ved Danmarks største festival. De helt blanke ansigter. Kroppe på stoffer. Skikkelser ude af kontrol. Man ser alle former for udskejelser og kropslig destruktion. Stanken af pis fra tusinder af mennesker. Enlige kroppe som sover i muddret eller sågar i andres urin. De unge punkere som konkurrerer om at drikke fra rengøringsspanden på et serveringssted. Og selvfølgelig den store katastrofe i år 2000 hvor ni personer blev mast ihjel under en koncert med den amerikanske gruppe Pearl Jam.

De kollektive kræfters dobbeltnatur kan også spores i festivalens myter, i dens "religiøse" forestillingsverden. Tag et af de mest prominente objekter på Roskilde: alkohol. Den kollektive italesættelse af drukpraksisser er bro-

lagt med ritualer: fra de besindige forholdsregler som overholdes af fornuftige unge, til de mange ølspil og alkoholcentrerede ritualer som udføres af de mindre fornuftige; fra de mange snedige udformninger af drukredskaber og øl bonger, til forsøgene på at snyde flasker med ind på festivalområdet; fra ølkanden som gruppen kan tage med sig rundt og bruge til at centrere sit samvær, til de mange historier om druk og fuldskab som udvikles og overdri- ves sammen – alt dette fungerer også som en form for kollektiv aktivering af stoffets magiske essens. Alkoholens magt og kræfter, *good and bad*, forstærkes gennem kollektiv rite- og myteudvikling som simultant forøger alkoholens virkninger samtidig med at skabe fællesskab. På Roskilde taler man ikke om mørke guder eller fortidige slægters bedrifter når man samles og fortæller historier, men om sprut og dens virkninger. Men processen er den samme. Alkoholen fungerer som et "helligt" objekt placeret i centrum af den kollektive opmærksomhed. Rusens, stoffernes, flaskens ånder er både celebrerede og frygtede, huser både god- og ondartede kræfter, og der bliver konstant talt om dem, pustet liv og energi ind i dem.

På Roskildefestival kan kollektive mekanismer som stammer fra tidernes morgen, iagttages i ren form. Så meget er der jo heller ikke sket de sidste tusind år. Dette skal selvfølgelig ikke misforstås: Det er ikke sådan at danskerne mødes en gang om året på en mark uden for Roskilde for at ryste stammen sammen. Men Roskildefestival giver en mulighed for et kig ned i et tidløst energihav, hvis bølger fortsat puster liv og intensitet ind i vores kultur og vores fælles tingsverden. Energier som her kan opleves i deres mest potente form.

Ungdomskulturen og dens forsvinden

Meget er skrevet om Roskildefestivalens opståen, om de nye kulturelle og politiske vinde fra USA sidst i 60'erne og inspirationerne fra Woodstock, om de forandringer festivalen har undergået, og – ikke mindst, selvfølgelig – om de musikalske højdepunkter gennem årene. Men et kollektivistisk blik på Roskildefestivalen giver mulighed for et mere oplevet perspektiv på ungdomskulturen og dens kollektive og materielle sider.

Ungdomsårene i de nutidige vestlige samfund er kendetegnet af to bevægelser som sker samtidigt. En kollektiv og en kulturel. På den ene side et brat skift fra et forholdsvist beskyttet socialt miljø med enkelte legekammerater og overvåget samvær, til pludselig at skulle finde sig til rette i en langt større kreds af jævnaldrende, med friere og vildere samværsformer, helt nye seksuelle og følelsesmæssige attraktioner og en voksen festkultur med alt hvad det indebærer. På den anden side er ungdommen også perioden hvor børneuniverset for alvor skiftes ud med voksen musik og kultur. Her opstår nye og ofte livsvarende kulturelle fascinationer. På sin vis *er* det at være "ung", i efter-

krigstidens vestlige version, selve denne sammenhæng mellem det kollektive og det kulturelle, at befinde sig i skæringspunktet mellem nye og spændende kollektive og kropslige resonanser og nye intensive udvekslinger med kulturelle objekter. Ingen steder er disse produktive udvekslinger mere følelige end på Roskilde. Danmarks største festival er mere end et symbol på en moderne ungdomskultur. Den er en del af dens stadige genfødsel. Kun så længe den rytmiske musik formår at samle et kollektiv omkring sig, forbliver den ung.

På den anden side er det klart at dette kollektiv er ved at ændre sin alderssammensætning – og at det samtidig ser ud til at den rytmiske musik har større og større besværligheder ved at forny sig. Kultur- og musikskribenter skælder ud på retro-kultur og savner kulturel innovation og oprør hos de unge. Men de glemmer de positive aspekter ved denne udvikling. Måske mest signifikant: Generationskløfter forsvinder. I stedet for at være det sted hvor unge artikulerer deres animositet mod forældrene – prøv at finde *The Who's My Generation* fra 1965 på YouTube – er den rytmiske musikkultur blevet et sted hvor generationer forbrødrer. Også i den forbindelse er Roskilde den bedste konkrete *case* man kunne tænke sig. Mans ser oftere og oftere forældre og unge sammen, forældre som introducerer deres teenagere til musik og koncertlivet. Dette ville have været utænkeligt i 70erne og 80erne. Den rytmiske musikkultur er i disse år i radikal forandring, og det samme gælder forholdet mellem generationerne. Også her er Roskilde en prisme hvorigennem man kan skelne nye konturer. Det bliver spændende at se om det kollektive kan sluge denne aldersmæssige diversitet fremover. Og det bliver spændende at se hvad det gør ved musikken.

Essay

“I meget høj grad” – Om udviklingen og udbredelsen af tommel- fingerregler til surveys

Jonathan Hermansen

I 2004 påpegede Henning Olsen i en artikel i *Dansk Sociologi*, at litteraturen om surveys på den tid var karakteriseret ved “common sense-regler”, der ofte var enten diffuse eller gensidigt eksklusive (Olsen 2004). Der er med andre ord gået 20 år, siden denne kritik af tommelfingerregler blev fremsat. Ønsket om at opstille tommelfingerregler for surveys er dog ikke en ny for teelse, og det er budskabet om, at det vanskeligt lader sig gøre, heller ikke (Alwin 1977, 2014). Til gengæld er der siden da sket en ændring i udbredelsen og teknologien til surveys. Det er ikke længe siden, at spørgeskemaer udsendt via internettet blev behandlet som en ny og særskilt metode. Her kunne man som læser opleve at blive advaret imod at udsende spørgeskemaer elektronisk, da det kunne opfattes som useriøst (se f.eks. Lungholt & Metelmann 2011; Madsen & Grønbæk 2010). De fleste surveys udsendes efterhånden elektronisk og med begrænset brug af personlige interviewere eller postomdeling. Spørgsmålet om, hvordan spørgeskemaer konstrueres mest hensigtsmæssigt, berøres også i mange bøger og artikler, der ikke har surveys som det primære emne. Det er ofte bøger om kvantitative metoder eller anvendt statistik mere generelt. Denne type af bøger går dog sjældent i dybden med, hvordan man konkret kan modvirke målefejl som følge af formuleringen af spørgsmål og svarkategorier. Man kan derfor undre sig over, hvorfor tommelfingerregler til surveys stadig findes.

Et dominerende paradigme

Total Survey Error (herefter forkortet TSE) er fortsat det dominerende paradigme i surveyforskningen. TSE blev udviklet som paradigme i udviklingen af surveymetodologi fra 'kunst' eller 'håndværk' til en egentlig videnskab (Joye et al. 2016). Paradigmet er stadig dominerende i dansk og international forskning om surveys (Severin et al. 2020; Weisberg 2018), og det er kendetegnet ved at have en processuel forståelse af udviklingen af spørgeskemaundersøgelse (Groves & Lyberg 2010), hvorfor målefejl kan optræde fra en lang række af omstændigheder lige fra operationalisering, design, udsendelse til efterbehandling af data, hvilket skal holdes op imod de omkostninger, der ville være forbundet med at minimere risikoen for selvsamme målefejl (Weisberg 2009).

Generelt beskrives målefejl ofte i surveylitteraturen som afstanden mellem den ideelle måling og de observerede værdier (Groves et al. 2009). Denne forståelse er givetvis grunden til, at surveys bliver beskrevet som en metode traditionelt hjemmehørende i den videnskabsteoretiske realisme eller positivisme (f.eks. Boolsen & Jacobsen 2010; Thisted 2011), selvom surveys som metodisk redskab ikke i sig selv kan siges at abonnere på et særligt erkendelsesteoretisk ståsted (se også Nottelmann 2017). Det er generelt sjældent, at videnskabsteoretiske præmisser gøres til genstand for diskussion. Dog bliver surveys også undertiden kategoriseret som et eksempel på en arketypisk kvantitativ metode, der trækker på en postpositivistisk forståelse (se f.eks. Creswell 2014). Dette skyldes naturligt nok, at der kan opstilles testbare hypoteser i surveybaserede studier, samt at de anvendte analyser ofte vil bero på statistiske udregninger. Desuden tilsiger TSE-paradigmet, at der findes 'sande' værdier, der i målesammenhæng forstyrres af tilfældige fejl eller bias (se også Groves et al. 2009). Den udbredte rubricering af surveys som et kvantitativt foretagende er ikke nødvendigvis altid formålstjenlig, eftersom man risikerer at overse og drage nytte af erfaringer fra andre metodegrene med lignende problemstillinger. I tråd med dette har nogle advokeret for, at man ser bredt på forskningsstilarter frem for enkeltmetoder (se f.eks. Brewer & Hunter 2006; Frederiksen 2013).

I en dansk sammenhæng er de epistemologiske uenigheder om, hvad der kendetegner surveys, kommet til udtryk i diskussioner om, hvorvidt idealet om ensartet spørgestimuli grundlæggende er uhensigtsmæssigt (Olsen 2005a), eller det på den anden side er en umulighed at tilpasse sig den enkelte respondents sproglige og sociale univers i surveys (Hansen & Andersen 2009). TSE som paradigme anviser ikke specifikt til bestemte måder at foretage dataindsamling på, men kan bruges til at anskueliggøre eventuelle afvejninger mellem hensynet til datakvalitet over for omkostninger. De manglende anvisninger kan være årsag til, at man i surveylitteraturen sjældent definerer, hvori forskellen består mellem mere eller mindre standardiserede interviewformer

Jonathan Hermansen

Lektor, ph.d.
Forvaltning,
Organisation og Skat
Ledelse, Organisation og
Forvaltning
Videreuddannelse

johe@kp.dk

(se også Olson et al. 2020). Derfor er der også blevet rejst en kritik af, at den lineære og processuelle forståelse af surveys, som TSE repræsenterer, ikke tager større hensyn til de kontekstuelle forhold (se også Smith 2011).

De mange udbredte tommelfingerregler

TSE-paradigmets processuelle forståelse af surveys lægger op til, at man anskuer udarbejdelsen af spørgeskemaer som en overvejende standardiseret metode. På dette punkt adskiller spørgeskemaer sig fra de fleste andre gængse metoder i samfundsvidenskaberne. Selvom tommelfingerregler i sigens natur bør have en almen karakter for at kunne være anvendelige, så er der en betydelig variation i antallet og detaljegraden af de tommelfingerregler. Der er dog en række anbefalinger, der tilsyneladende går igen. Tabellen sammenfatter en række af de mest udbredte tommelfingerregler omhandlende henholdsvis spørgsmålsformuleringer og svarkategorier.

Udbredte tommelfingerregler	
Udbredte tommelfingerregler om spørgsmålsformulering	Udbredte tommelfingerregler om svarkategorier
Undgå tvetydige spørgsmål	Svarkategorier skal være balancerede
Undgå ledende spørgsmål	Svarkategorier skal være udtømmende
Undgå abstrakte spørgsmål	Overvej brugen af midterkategori
Undgå lange spørgsmål	Overvej brugen af ‘ved ikke’-svarmulighed
Undgå hukommelseskrevende spørgsmål	Gensidigt udelukkende – hvis kun ét svar er tilladt

(Note: egen sammenfatning af tommelfingerregler på baggrund af (Ahrenkiel 2020; Albrechtsen & Jakobsen 2018; Andersen 2013; Boolsen 2008; Clement 2017; K. M. Hansen 2012; Johansen & Friis 2013; Larsen 2010; Launsø et al. 2017; Lungholt & Metelmann 2011; B. S. Madsen 2021; M. L. Madsen & Grønbæk 2010; P. Nielsen 2021; Rosenmeier & Jeppesen 2008)

Overordnet set minder anbefalingerne en del om de tilsvarende fra engelsksproget surveylitteratur (f.eks. Krosnick & Presser 2010), om end der sjældent henvises til anden eller international litteratur ved fremsætningen af de gode råd. Ofte lader der til at være enighed om, at svarmulighederne skal være balancerede (ved bipolære svarskalaer) og udtømmende (ved lukkede spørgsmål). Til gengæld kan man støde på argumenter både for og imod brugen af 'ved ikke' -svarmuligheder og brugen af neutrale midterkategorier til holdningsspørgsmål.

Overordnet betragtet fremstår alle de mest udbredte tommelfingerregler som intuitivt fornuftige råd. Det er nok de færreste, der vil mene, at abstrakte eller tvetydige spørgsmål er at foretrække. Man kan dog muligvis som læser blive efterladt med følelsen af, at rådene er lettere sagt end gjort, når det eksempelvis opsummeres med en opfordring til at gøre "det simpelt" (Madsen 2021:84).

Hvorvidt et spørgsmål er abstrakt eller letforståeligt, afhænger i høj grad af sammenhængen og målgruppen for den pågældende survey, hvilket udfordrer selve præmissen for at opsætte tommelfingerregler. I lighed kan det være svært at fastslå, hvorvidt et spørgsmål er for langt, om end 20 ord bliver opstillet som et bud (Ahrenkiel 2020), og man kan finde opfordringer til at begrænse spørgeskemaets længde til eksempelvis 20 (Albrechtsen & Jakobsen 2018) eller 30 spørgsmål (Andersen 2013), hvilket nok kan være fornuftigt, men der angives sjældent noget belæg for denne type af konkrete anbefalinger om antallet. Tilsvarende er det indlysende, at det kan være problematisk at stille spørgsmål, der stiller urealistiske krav til respondentens hukommelse. Det er en problematik, der længe har været kendt i surveylitteraturen (se f.eks. Sudman & Bradburn 1973).

Begrundelserne for opstillingen af tommelfingerregler er forskellige, men de beskrives eksempelvis som tjek, man bør foretage (Johansen & Friis 2013) eller "what not to do" (Boolsen 2008). Det er påfaldende, at de gode råd i store træk er de samme, uagtet om de er fremsat ved årtusindskiftet eller i løbet af de seneste år. Man kunne forestille sig, at der var behov for at ændre anbefalingerne, set i lyset af at der er sket en markant ændring, idet langt flere surveys i dag bliver indsamlet online og besvaret ved hjælp af mobiltelefoner (se også Couper 2013). Dette kan skyldes, at der i forskningen ikke er identificeret nogen nævneværdig betydning af overgangen til nye teknologier for respondenternes besvarelser endnu (Clement & Shamshiri-Petersen 2015; Toninelli & Revilla 2016; Tourangeau et al. 2017), men det er vanskeligt at vide, når der sjældent henvises til forskningsresultater til at underbygge de gode råd.

Alternativer til TSE og de gængse tommelfingerregler

I tillæg til tommelfingerreglerne findes en række evalueringsværktøjer, der forsøger at sætte kvaliteten af spørgeskemaspørgsmål på formel. De kan bruges til at undersøge læsevenligheden af spørgsmål, eller hvorvidt begreber bliver forstået på ensartet måde på tværs af målgrupper eller sprog (se f.eks. Holesch 2021). Nogle onlineværktøjer til at evaluere spørgeskemaspørgsmål kan bruges inden udsendelsen af surveys til at forudsige kvaliteten af spørgsmålene gennem metaanalyser på baggrund af eksperimenter (såsom Survey Quality Predictor – se også Saris & Gallhofer 2007) eller ved at trække på en database af ord til at identificere komplicerede formuleringer (såsom QUAID – se også Graesser et al. 2006). I tillæg hertil kunne man anføre, at udviklingen i sprogmodeller kan gøre dem til en udbredt assistent i udarbejdelsen af surveys.

Dette kunne i princippet reducere behovet for tommelfingerregler. Det er dog en udfordring, at de forskellige programmer og værktøjer identificerer forskellige problemer ved de samme spørgsmål (Stenger et al. 2022), hvilket betyder, at man i så fald bør benytte sig af flere forskellige og supplerende værktøjer. Dette vil dog i mange tilfælde ikke være praktisk muligt. Et nyere forskningsfelt, der potentielt kunne reducere målefejl, er brugen af paradata til at undersøge datakvaliteten efter indsamlingen (McClain et al. 2019). Efter som de fleste surveys i dag bliver indsamlet online, vil man ofte kunne finde oplysninger om eksempelvis respondentens tidsforbrug, afbrydelser eller redigering i svarafgivelse. Antallet af studier med og om paradata i surveys er dog fortsat relativt begrænset.

En anden tradition, der fokuserer på de kognitive aspekter, bliver ofte forkortet som CASM (fra eng. Cognitive Aspects of Survey Methodology), og den er blevet beskrevet som et paradigmeskifte, der fra 1980'erne ændrede fokus fra effekterne af målefejl til årsagen af målefejl (Tourangeau 2003). Om end den grundlæggende ikke ændrede ved den processuelle forståelse af surveys udvikling og den traditionelle optagethed af at undgå målefejl, der kendetegner TSE. Ikke desto mindre har studier i kognitive aspekter af spørgeskemabesvarelse bidraget til en større forståelse af respondenteres hukkommelse og sprogforståelse (Schwarz 2007). Eksempelvis påpegningsen i det problematiske ved at anvende negationer eller sågar dobbelt negationer i spørgsmålsformuleringer, da det er mere kognitivt belastende for respondenteren (se f.eks. Baumgartner et al. 2018). CASM er også blevet beskrevet som en brobygning mellem statistisk orienteret surveyforskning, lingvistik og psykologi, der har bevirket, at surveyforskningen er mere blevet tværvideenskabelig (Olsen 2005b). Således er gennemførelse og analyser af kognitive interviews som pilottest af spørgeskemaer efterhånden blevet en selvstændig disciplin (se også Willis 2015).

Den fortsatte tomten for surveys

Tommelfingerreglerne er ofte formuleret i overskriftsform, hvilket tilsiger, at man skal have en vis ekspertise for at vide, hvordan de konkrete anbefalinger skal bringes i anvendelse eller oversættes til et konkret survey. Man kunne derfor lettere polemisk indvende, at tommelfingerregler burde være forbeholdt eksperter, men hvilken gavn har de så?

Det kan virke omsonst at forholde sig til tommelfingerreglers troværdighed, når selv dem, der kritiserer det manglende forskningsmæssige belæg, erkender, at en del tommelfingerregler rejser flere problemer, end de løser (se også Olsen 2006:28). Det kan derfor være gavnligt at huske på, at Schuman og Presser fremhævede, at det i studier om surveys sjældent gav mening at skelne mellem konklusioner og hypoteser, da konklusioner i vid udstrækning blot er hypoteser for fremtidig forskning (Schuman & Presser 1996:297). Det samme gælder formentlig de udbredte tommelfingerregler. De kan med tiden blive afvist, men indtil da har de vist sig brugbare.

En perspektivrig distinktion, der dog endnu fylder relativt lidt, er spørgsmålet om, hvilke antagelser der ligger til grund for idéen om tommelfingerregler til surveys. Willis (2020) skelner mellem hhv. et absolutistisk og et relativistisk udgangspunkt til spørgeskemadesign. Hvor førstnævnte synspunkt er, at man meningsfuldt kan skelne mellem grundlæggende gode og dårlige spørgeskemaspørgsmål, og hvor de kvalitetsmæssige egenskaber går på tværs af tid og kontekst. Det er denne tankegang, som særligt de standardiserede evalueringsværktøjer afspejler. Heroverfor kan man anlægge en relativistisk forståelse af spørgeskemadesign, hvor kvaliteten af et spørgeskemaspørgsmål og dets medfølgende svarkategorier altid skal ses i lyset af undersøgelsens formål og sociokulturelle kontekst. Dette standpunkt finder man repræsenteret i dele af CASM-forskningen – og i dansk sammenhæng i særdeleshed fremført af Henning Olsen.

En rigid udlægning og anvendelse af TSE kunne tilsige, at dette paradigme lægger op til et absolutistisk syn på datakvalitet. Som det dog også påpeges, så kan TSE også forstås som en ramme, der tillader og inkluderer en flertydighed i forståelsen af validitet i survey sammenhæng (Sturgis et al. 2020). Det er således i sidste ende tolkningen og anvendelsen af TSE-paradigmet, der er afgørende for, hvordan man kan evaluere datakvaliteten i en survey. Hvad angår tommelfingerregler, er det dog rimeligt at hævde, at de altovervejende anlægger et absolutistisk synspunkt på udformningen af spørgsmålsformuleringer og svarkategorier.

Olsen skriver afslutningsvis i sin bog om holdningsbegreber og holdningsmålinger, hvilket spørgeskemaer ofte har til formål at undersøge, at surveys sjældent er uproblematisk, hvorfor det er nødvendigt at afprøve dem; i hans optik helst ved hjælp af laboratorieinterview (Olsen 2008:161). Dette råd er ikke overraskende med tanke på det relativistiske udgangspunkt, men her er

det måske værd at tage hensyn til den enkelte surveys formål og de ressourcer, der er til rådighed. Videnskabelige surveys bør forventeligt gøre sig den ulempe at afprøve og kvalitetssikre spørgeskemaet. Ydermere kan man, som Willis (2020) fremfører, foretage pilottest med såvel et absolutistisk som et relativistisk udgangspunkt.

Tommelfingerreglerne er næppe universelt gyldige, men det forhold, at de stadig findes og i vid udstrækning er uforandrede, indikerer, at de har en værdi. Et relevant argument imod tommelfingerregler er, at de ikke tager hensyn til konteksten. Der er i de seneste år kommet yderligere fokus på, hvordan forskellige aspekter af surveys kan tilpasses, så de i højere grad tager hensyn til direkte konkrete omstændigheder (Lynn 2017). I litteraturen og i praksis lader det dog til, at den absolutistiske, standardiserede og lineære forståelse af surveys fortsat er den dominerende. Derfor er der grund til at tro, at de mest udbredte tommelfingerregler også fremover vil forblive de samme.

Referencer

- Ahrenkiel, L. (2020). *Spørgeskema*. 2. udgave. Hentet den 26. april 2022 på: www.laeremiddel.dk/viden-og-vaerktoejer/videnskabsteori/videnskabelige-metoder/spoergeskema/
- Albrechtsen, C., & Jakobsen, I. C. R. (2018). *Spørgeskemaer der virker* (C. Albrechtsen & I. C. R. Jakobsen, Eds.; 1.). Frydenlund.
- Alwin, D. (1977). Making errors in surveys: An overview. *Sociological Methods & Research*, 6(2), 131–150.
- Alwin, D. (2014). Investigating response errors in survey data. *Sociological Methods & Research*, 43(1), 3–14.
- Andersen, I. (2013). *Den skinbarlige virkelighed. Vidensproduktion i samfundsvidenskaberne* (I. Andersen, Ed.; 5.). Samfundslitteratur.
- Baumgartner, H., Weijters, B., & Pieters, R. (2018). Misresponse to survey questions: A conceptual framework and empirical test of the effects of reversals, negations, and polar opposite core concepts. *Journal of Marketing Research*, 55(6), 869–883.
- Boolsen, M. W. (2008). *Spørgeskemaundersøgelser. Fra konstruktion af spørgsmål til analyse af svarene*. Hans Reitzels Forlag.
- Boolsen, M. W., & Jacobsen, M. H. (2010). Positivism. In M. H. Jacobsen, K. Lippert-Rasmussen, & P. Nedergaard (Eds.), *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning* (1.). Hans Reitzels Forlag.
- Brewer, J., & Hunter, A. (2006). *Foundations of multimethod research: Synthesizing styles*. Sage.
- Clement, S. L. (2017). Formulering af surveyspørgsmål. In M. Frederiksen, P. Gundelach, & R. S. Nielsen (Eds.), *Survey. Design, stikprøve, spørgeskema, analyse* (1st ed., pp. 115–136). Hans Reitzels Forlag.
- Clement, S. L., & Shamshiri-Petersen, D. (2015). Web versus papir: En sammenligning af kvalitet i surveydata. *Metode & Forskningsdesign*, 2(2).

- Couper, M. P. (2013). Is the Sky Falling? New Technology, Changing Media, and the Future of Surveys. *Survey Research Methods*, 7(3), 145–156.
- Creswell, J. W. (2014). *Research Design. Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. (4.). SAGE.
- Frederiksen, M. (2013). Integration i mixed methods' forskning: Metode eller design? *Metode & Forskningsdesign*, 1(1).
- Graesser, A. C., Cai, Z., Louwerse, M. M., & Daniel, F. (2006). Question Understanding Aid (QUAID): A web facility that tests question comprehensibility. *Public Opinion Quarterly*, 70, 3–22.
- Groves, R., & L Lyberg. (2010). Total survey error: Past, present, and future. *Public Opinion Quarterly*, 74(5), 849–879. <https://doi.org/10.1093/poq/nfq065>
- Groves, R. M., Fowler, F. J., Couper, M. P., Lepkowski, J. M., Singer, E., & Tourangeau, R. (2009). *Survey Methodology* (Second). Wiley.
- Hansen, E. J., & Andersen, B. H. (2009). *Et sociologik værktøj. Introduktion til den kvantitative metode*. (2nd ed., Vol. 1). Hans Reitzels Forlag.
- Hansen, K. M. (2012). Spørgeskemadesign. In L. B. Andersen, K. M. Hansen, & R. Klemmensen (Eds.), *Metoder i statskundskab* (2., pp. 302–323). Hans Reitzels Forlag.
- Holesch, A. (2021). Measuring solidarity: towards a survey question on fiscal solidarity in the European Union. *Acta Politica*, 56(2), 376–394. <https://doi.org/10.1057/S41269-021-00198-4>
- Johansen, K. R., & Friis, L. (2013). *En ny undersøgelse viser - eller gør den?* (Second). Forlaget Ajour.
- Joye, D., Wolf, C., Smith, T., & Fu, Y. (2016). Survey methodology: challenges and principles. In D. Joye, C. Wolf, T. Smith, & Y. Fu (Eds.), *The SAGE handbook of survey methodology* (pp. 3–15). SAGE Publications.
- Krosnick, J. A., & Presser, S. (2010). Question and Questionnaire Design. In P. v. Marsden & J. D. Wright (Eds.), *Handbook of Survey Research* (2., pp. 263–312). Emerald Publishing.
- Larsen, A. K. (2010). *En enklere metode. Vejledning i samfundsvidenskabelig forskningsmetode*. Akademisk Forlag.
- Launsø, L., Rieper, O., & Olsen, L. (2017). *Forskning om og med mennesker : Vol. 2.K* (7.). Munksgaard.
- Lungholt, H., & Metelmann, P. (2011). *Hvem spiser boller i karry? En introduktion til samfundsvidenskabelig metode i teori og praksis* (First). COK - Center for Offentlig Kompetenceudvikling.
- Lynn, P. (2017). From standardised to targeted survey procedures for tackling non-response and attrition. *Survey Research Methods*, 11(1), 93–103.
- Madsen, B. S. (2021). *Statistik for ikke-statistikere* (3.). Samfundslitteratur.
- Madsen, M. L., & Grønbaek, M. (2010). E-surveys. In L. Fuglsang, P. Hagedorn-Rasmussen, & P. B. Olsen (Eds.), *Teknikker i samfundsvidenskaberne: Vol. 3*. (1., pp. 83–102). Roskilde Universitetsforlag.
- McClain, C. A., Couper, M. P., Hupp, A. L., Keusch, F., Peterson, G., Piskorowski, A. D., & West, B. T. (2019). A typology of web survey paradata for assessing total survey error. *Social Science Computer Review*, 37(2), 196–213. <https://doi.org/10.1177/0894439318759670>
- Nielsen, P. (2021). *Produktion af viden. En praktisk guide til samfundsvidenskabelig metode.: Vol. 4*. (1.). Praxis.

- Nottelmann, N. (2017). Om positivisme og objektivisme i samfundsvidenskaberne. *Dansk Sociologi*, 28(3), 9–39.
- Olsen, H. (2004). De plukkes ikke som blomster på en mark: Tendenser i kvantitativ metodelitteratur vedr. konstruktion og kvalitetssikring af surveydata. *Dansk Sociologi*, 15(1), 65–95.
- Olsen, H. (2005a). *Fra spørgsmål til svar. Konstruktion og kvalitetssikring af spørgeskemadata*. Akademisk Forlag.
- Olsen, H. (2005b). Tværvidenskabelig spørgeskemakonstruktion. *Sociologisk Forskning*, 42(1), 45–70.
- Olsen, H. (2006). *Guide til gode spørgeskemaer : Vol. 06:11*. Socialforskningsinstituttet.
- Olsen, H. (2008). *Holder holdninger? Holdningsbegreber og holdningsmålinger*. Akademisk Forlag.
- Olson, K., Smyth, J. D., Dykema, J., Holbrook, A. L., Kreuter, F., & West, B. T. (2020). The past, present, and future of research on interviewer effects. In *Interviewer effects from a total survey error perspective* (pp. 3–16). Chapman and Hall/CRC.
- Rosenmeier, S. L., & Jeppesen, D. S. (2008). Spørgeskemaets spørgsmål. In N.-H. M. Hansen, B. Marckmann, & E. Nørregård-Nielsen (Eds.), *Spørgeskemaer i virkeligheden* (1st ed., pp. 71–93). Forlaget Samfundslitteratur.
- Saris, W. E., & Gallhofer, I. N. (2007). *Design, evaluation, and analysis of questionnaires for survey research*. John Wiley & Sons.
- Schuman, H., & Presser, S. (1996). *Questions & Answers in Attitude Surveys*. Sage Publications.
- Schwarz, N. (2007). Cognitive aspects of survey methodology. *Applied Cognitive Psychology: The Official Journal of the Society for Applied Research in Memory and Cognition*, 21(2), 277–287.
- Severin, M. C., Clement, S. L., & Shamshiri-Petersen, D. (2020). Device-effekter i web surveys: Har variationer i brugen af PC, smartphone og tablet betydning for surveykvaliteten? *Metode & Forskningsdesign*, 3(3), 56–82.
- Smith, T. W. (2011). Refining the total survey error perspective. *International Journal of Public Opinion Research*, 23(4), 464–484. <https://academic.oup.com/ijpor/article-abstract/23/4/464/707060>
- Stenger, R., Olson, K., & Smyth, J. D. (2022). Comparing Readability Measures and Computer-assisted Question Evaluation Tools for Self-administered Survey Questions. *Field Methods*, 1–16. <https://doi.org/10.1177/1525822X221124469>
- Sturgis, P., Brunton-Smith, I., & Jackson, J. (2020). Regression-Based Response Probing for Assessing the Validity of Survey Questions. In P. C. Beatty, D. Collins, L. Kaye, J. Padilla, G. B. Willis, & A. Wilmot (Eds.), *Advances in Questionnaire Design, Development, Evaluation and Testing* (1st ed., pp. 573–612). Wiley.
- Sudman, S., & Bradburn, N. M. (1973). Effects of time and memory factors on response in surveys. *Journal of the American Statistical Association*, 68(344), 805–815.
- Thisted, J. (2011). *Forskningsmetoder i praksis: Vol. 2. (1.)*. Munksgaard Danmark.
- Toninelli, D., & Revilla, M. (2016). Smartphones vs PCs: Does the Device Affect the Web Survey Experience and the Measurement Error for Sensitive Topics? - A Replication of the Mavletova & Couper's 2013 Experiment. *Survey Research Methods*, 10(2), 153–169.

- Tourangeau, R. (2003). Cognitive aspects of survey measurement and mismeasurement. *International Journal of Public Opinion Research*, 15(1), 3–7.
- Tourangeau, R., Maitland, A., Rivero, G., Sun, H., Williams, D., & Yan, T. (2017). Web Surveys by Smartphone and Tablets: Effects on Survey Responses. *Public Opinion Quarterly*, 81(4), 896–929.
- Weisberg, H. (2009). *The total survey error approach: A guide to the new science of survey research*. The University of Chicago Press.
- Weisberg, H. F. (2018). Total Survey Error. In L. R. Atkeson & R. M. Alvarez (Eds.), *The Oxford Handbook of Polling and Survey Methods* (pp. 13–27). Oxford University Press.
- Willis, G. B. (2015). *Analysis of the cognitive interview in questionnaire design* (1.). Oxford University Press.
- Willis, G. B. (2020). Questionnaire Design, Development, Evaluation, and Testing: Where Are We, and Where Are We Headed? In P. C. Beatty, D. Collins, L. Kaye, J. Padilla, G. B. Willis, & A. Wilmot (Eds.), *Advances in Questionnaire Design, Development, Evaluation, and Testing* (1., pp. 1–23). Wiley.

Ph.d. -omtaler

Dietary Change Toward Less Meat Consumption

A qualitative investigation of dietary change in everyday food practices

Afhandlingen blev forsvaret d. 31/3 2023

Morten Wendler Jørgensen

Cand.scient.soc., ph.d. i sociologi fra Sociologisk Institut på Københavns Universitet

Danskere spiser over et kilo kød om ugen, og kødet står for en stor del af vores CO₂-udledninger. Dette er en stor udfordring for den grønne omstilling, og der er brug for en substantiel reduktion af det gennemsnitlige kødforbrug, før dansk madkultur bliver klimavenlig. På trods af større opmærksomhed på emnet og begyndende politiske tiltag går udviklingen i Danmark langsomt, og flere aktører kalder på mere omfattende understøttelse af grønnere kostmønstre. Med udgangspunkt i ovenstående problematik undersøger denne afhandling forskellige aspekter af vilkårene for kostændringer mod mindre kødforbrug i hverdagens madpraksisser. Formålet er at forstå, hvilke udfordringer forbrugerne møder i omlægningen mod et mindre kødforbrug, og at bruge resultaterne til at pege på, hvordan man kan understøtte en grønnere dansk madkultur. Afhandlingen tager udgangspunkt i følgende forskningsspørgsmål: Hvordan former organiseringen af hverdagens madpraksisser (madforsyning, madlavning og spisning) betingelserne for kostændringer mod mindre kødforbrug?

Med udgangspunkt i 27 semistrukturerede interviews og tre dages fotodagbøger med unge danskere, der har reduceret deres kødforbrug, såvel som i fire netværksfokusgrupper, analyserer jeg de tre hverdagspraksisser madforsyning, madlavning og spisning. Afhandlingen trækker på praksisteori og

bidrager til den eksisterende litteratur inden for mad- og hverdagssociologien ved at sætte fokus på og empirisk undersøge et hidtidigt underteoretiseret og underbelyst emne, nemlig sociale dynamikker mellem madpraktikere.

Afhandlingen indeholder tre videnskabelige artikler. Den første artikel undersøger, hvad omlægningsprocesser mod et reduceret kødforbrug indebærer for praktikerne. Den anden artikel undersøger, hvordan kødets rolle i madpraksisser bliver forhandlet og etableret gennem sociale interaktioner mellem praktikere. Den tredje artikel undersøger, hvordan madpraksisser bliver formet af deres koblinger til andre hverdagspraksisser. Artikel 1 viser, på baggrund af en analyse af interviewdata, hvordan omlægningsprocesser kræver *arbejde* af praktikerne. Dels i form af, at praktikerne skal udvikle nye måder at købe ind, lave mad og spise på, dels i form af, at de skal genforhandle den sociale koordination af madaktiviteter med deres familie og venner. Artikel 2 trækker på både fokusgruppe og interviewdata og viser, hvordan arrangementer af sociale interaktioner kan inducere og præfigurere særlige typer madperformances ved at gøre kostomlægning mod mindre kødforbrug enten mere eller mindre socialt acceptabelt og udfordrende. Artikel 3 analyserer interviewdata og viser, hvordan madperformances er både rumligt-temporalt og socialt forankrede i konfigurationer af andre hverdagspraksisser, hvilket påvirker vilkårene for kostomlægning mod et reduceret kødforbrug.

Baseret på de overordnede resultater af artiklerne konkluderer afhandlingen, at organisationen af hverdagens madpraksisser (forsyning, madlavning og spisning) former vilkårene for kostændring mod mindre kødforbrug på mindst tre måder. For det første former spredningen og tilgængeligheden af praksiselementer, der understøtter plantebaseret spisning, hvor meget praktisk og socialt koordinationsarbejde kostændring kræver af forbrugeren. Som følge heraf kan den begrænsede spredning og tilgængelighed af sådanne elementer i forbrugernes hverdagsliv være en mulig forklaring på, hvorfor danske madvaner forbliver kødcentrerede. For det andet former sociale interaktioner mellem madpraktikere, hvilke forståelser, engagementer og procedurer madpraktikere binder til kød og andre animalske produkter. En yderligere udfordring ved kostændring mod mindre kød kan derfor være, at forbrugerne skal navigere i sociale interaktioner med andre, hvis madpraksisser har kødet i centrum. For det tredje er den individuelle forbrugers madaktiviteter forankret i og formet af andre aktiviteter i hverdagen og af deres nærmestes hverdagsaktiviteter. Dette sætter begrænsninger for den individuelle forbrugers intentionelle forsøg på at begrænse sit kødforbrug. For at opsummere kan alt det ovenstående siges at deltage i reproduktionen af kødcentrerede madpraksisser. Eller sagt mere optimistisk peger alt det ovenstående på potentielle måder, man kunne forbedre vilkårene for kostændringer mod et

mindre kødforbrug. Afhandlingen diskuterer disse potentialer og tilgange til at understøtte en mere klimavenlig madkultur.

Afhandlingen og artiklerne

Wendler, Morten (2023): The social challenges of not eating meat: how social interactions shape the role of meat in everyday food practices. *Consumption and Society* 2(1): 24-41. <https://doi.org/10.1332/HJWX1794>

Wendler, Morten and Halkier, Bente (2023): Dietary transition requires work: exploring the practice-transition processes of young Danish meat reducers. *Food, Culture & Society*: 1-19. <https://doi.org/10.1080/15528014.2023.2193501>

Wendler, Morten (under review): The entrenchment of food practices and how it affects dietary change towards less meat, under review in *Food and Foodways*. (Se selve afhandlingen).

Selve afhandlingen kan tilgås via Det Kongelige Biblioteks hjemmeside (scan QR-koden) eller ved at skrive til forfatteren på morten.wendler@gmail.com.

Ph.d. -omtaler

Social retfærdighed med kinesiske kendetegn

En kvalitativ udforskning af de kulturelle ressourcer i kineseres vurderinger af social retfærdighed

Afhandlingen blev forsvaret d. 31/8 2023

Andreas Michael Østerby-Jørgensen

Cand.scient.pol., ph.d., Institut for Sociologi og Socialt Arbejde, Aalborg Universitet

Afhandlingen kan tilgås via dette link: <https://vbn.aau.dk/en/publications/social-justice-with-chinese-characteristics-a-qualitative-explora>

Kinas distributive orden (dvs. fordelingen af goder, muligheder, velfærdsrettigheder, arbejde og indkomst blandt samfundets medlemmer) har flere gange ændret sig drastisk siden etableringen af Folkerepublikken i 1949. Kinesere har følgelig oplevet meget forskellige distributive ordner. Men hvordan vurderer de graden af retfærdighed i den nuværende distributive orden? Eller med lidt andre ord: Hvordan vurderer kinesere social retfærdighed i Kina i dag? Dette spørgsmål har jeg arbejdet med ved at udforske, hvilke kulturelle ressourcer (fx idéer og overbevisninger) kinesere har i deres vurderinger af social retfærdighed. Kulturelle ressourcer gør det muligt for folk at fortolke fænomener i deres omgivelser og handle på baggrund deraf (Swidler 1986, 2001). En kortlægning af tilgængelige kulturelle ressourcer giver os derfor et indblik i, hvordan kinesere kan fortolke fænomener relateret til den distributive orden, og dermed hvordan de kan vurdere social retfærdighed i Kina i dag.

Min ph.d.-afhandling har været en del af *Just Worlds*-projektet ledet af professor Morten Frederiksen, som undersøger og sammenligner opfattelser og begrundelser for social retfærdighed i Kina, Skandinavien og USA. Jeg har været ansvarlig for den kinesiske del af dette projekt. Empirisk er min afhandling baseret på 76 kvalitative interviews med kinesere, der arbejder i Beijing. Kvalitative interviews gav respondenterne en chance for at formulere deres synspunkter ved hjælp af deres egne ord. Det gav dermed mulighed for en udforskning af de idéer og overbevisninger (altså de kulturelle ressourcer), som interviewpersonerne trak på i deres vurderinger af social retfærdighed (Swidler 2001). Det relativt store antal interviewpersoner gjorde det muligt at identificere mønstre i, hvad interviewpersonerne talte om (Frederiksen 2018).

Min afhandling er baseret på fire artikler. I hver af de fire artikler fokuserede jeg på forskellige aspekter af den kinesiske distributive orden og interviewpersonernes vurderinger deraf. "Deserving Hukou: An Exploration of How Chinese People Evaluate Migrants' Welfare Deservingness" udforsker, hvordan kinesere vurderer kinesiske intranationale migranternes velfærds-deservingness (Østerby-Jørgensen 2024). I "There is High, and There is Low: A Qualitative Examination of Framings of Inequality that Chinese People Apply" undersøger jeg, hvordan kinesere beskriver økonomisk ulighed (Østerby-Jørgensen 2023). "Evaluating Chinese Welfare: Exploring the Cultural Resources Behind China's Unemployment Policies" udforsker kineseres vurderinger af de centrale karakteristika ved det kinesiske velfærdssystem. I "No One Has an Obligation to Help You: Chinese People's Belongingness and Allocations of Welfare Responsibilities" undersøger jeg, hvilke forestillinger om tilhørsforhold kinesere anvender i deres ræsonnementer om, hvem der skal være ansvarlig for folks velfærd.

Selvom artiklerne fokuserer på forskellige aspekter af den distributive orden, er der en tæt sammenhæng mellem de identificerede kulturelle ressourcer på tværs af de fire artikler. Generelt blev de kulturelle ressourcer, jeg identificerede i interviewpersonernes vurderinger af social retfærdighed, brugt til at retfærdiggøre uligheder i den nuværende distributive orden frem for at problematisere dem.

For det første betød flere forskellige forestillinger om tilhørsforhold (*belongingness*), at det at høre til nationen (Anderson 1983) og være en statsborger (Marshall 1950) opfattedes som relativt mindre vigtigt for den distributive orden, hvorimod især det at tilhøre ens familie blev anset for mere definerende for den distributive orden. Mennesker har ulige udgangspunkter i livet, fordi forskellige familier kan give forskellige fordele til deres familiemedlemmer, og det bliver ikke oplevet som uretfærdigt. Uligheder i den distributive orden er derfor uundgåelige. Denne måde at evaluere social retfærdighed på står i kontrast til idéer, der understreger, at muligheder for advancement skal fordeles ligeligt, før det kan siges, at uligheder er retfærdige (Rawls 1971). Denne kinesiske måde at evaluere social retfærdighed på erkender, at muligheder

ikke kan fordeles ligeligt, fordi folk hører til i deres familier. Derfor når vi undersøger, hvordan mennesker vurderer social retfærdighed, er vi også nødt til at undersøge, hvilke forestillinger om tilhørsforhold de har i deres kulturelle repertoarer.

For det andet var der blandt mange af interviewpersonerne en antagelse om, at menneskelig natur er egeninteresseret (Bentham 1789). Denne antagelse indebærer, at omfordelingen i samfundet skal være minimal; ellers vil folk vælge ikke at arbejde. For det tredje blev meritokrati brugt til at retfærdiggøre uligheder i den kinesiske distributive orden; forskelle i goder, muligheder, velfærdsrettigheder, arbejde og indkomst blev set som et resultat af forskelle i merit. Denne idé blev dog også brugt til at problematisere aspekter af den distributive orden, som ikke blev opfattet som afspejlende forskelle i merit. Der var forskellige former for merit på spil i interviewpersonernes vurderinger af social retfærdighed, og de vurderede aspekter af den distributive orden forskelligt afhængigt af, hvilken form for merit de lagde vægt på. Så når vi undersøger, hvordan idéer om meritokrati bruges til at retfærdiggøre eller problematisere aspekter af den distributive orden, er vi også nødt til at undersøge, hvad respondenter forstår som merit.

For det fjerde blev idéen om, at økonomisk udvikling og økonomisk ulighed hænger sammen, også brugt til at retfærdiggøre ulighed. Her ses økonomisk ulighed som en nødvendig og uundgåelig omkostning ved økonomisk udvikling. Den kinesiske levestandard er forbedret markant i de sidste fire årtier, så selvom de samtidigt har oplevet en stigning i den økonomiske ulighed, er det ikke så vigtigt for dem. I stedet ser de økonomisk ulighed som en nødvendig og uundgåelig omkostning ved økonomisk udvikling.

For det femte betyder troen på, at beboere i landdistrikterne ikke er kommodificeret (dvs. afhængige af at sælge deres arbejdskraft) på grund af deres adgang til landbrugsjord, at kinesere kan retfærdiggøre et lavere niveau af offentlig velfærd til dem. Den institutionelle struktur på det kinesiske husholdningsregistreringssystem (*hukou*) betyder, at beboere i landdistrikterne har adgang til landbrugsjord i modsætning til dem i bydistrikterne. Det har fremmet idéen om, at beboere på landet ikke er afhængige af at sælge deres arbejdskraft, fordi de kan dyrke deres egen mad.

Til sidst er der statens rolle i at forme den distributive orden. Nogle vestlige perspektiver understreger, at staten bør spille en så lille rolle som muligt i fordelingen af goder, muligheder, velfærdsrettigheder, arbejde og indkomst. I stedet bør markedet fordele (Hayek 1976; Nozick 1974). Selvom nogle interviewpersoner var enige i dette perspektiv, støttede mange en aktiv stat, der griber ind i markedet og markedets fordeling. Disse interviewpersoner trak på idéen om staten som paternalistisk, hvilket vil sige, at staten bliver set som en forælder, der både viser omsorg for og disciplinerer folket – for folkets eget bedste. Idéen om en paternalistisk stat retfærdiggør, at staten former den distributive orden, for eksempel ved at påvirke arbejdsmarkedet.

De kulturelle ressourcer, som jeg identificerede i interviewpersonernes vurderinger af social retfærdighed, gjorde dem primært i stand til at retfærdiggøre den nuværende distributive orden i Kina, og det er, selvom de i en ikke alt for fjern fortid har været udsat for og kendt til andre slags distributive ordner. Men nogle interviewpersoner havde dog også kulturelle ressourcer, som blev brugt til at problematisere nogle af ulighederne i den distributive orden. Der findes altså også kulturelle ressourcer, som potentielt kan bruges til mere kritiske vurderinger af social retfærdighed i Kina. Dette er værd at være opmærksom på i fremtidig forskning, og det indikerer, at der potentielt godt kan være et kulturelt grundlag for socialpolitiske reformer, som kan ændre Kinas distributive orden.

Min afhandling bidrager for det første med en dybere forståelse for, hvordan kinesere forstår og vurderer social retfærdighed og velfærd. For det andet belyser afhandlingen potentialet for mulige socialpolitiske reformer i Kina ved at kortlægge det kulturelle grundlag for sådanne reformer. For det tredje har afhandlingen demonstreret en kulturel tilgang til at forstå dannelsen af velfærdspolitiske holdninger, herunder en nuancering af, hvordan mennesker anvender *deservingness*-kriterier.

Referencer

- Anderson, B. (1983), *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London: Verso Books.
- Bentham, J. (1789), *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, New York: Dover Publications.
- Frederiksen, M. (2018), 'Varieties of Scandinavian universalism: a comparative study of welfare justifications', *Acta Sociologica*, 61, 1, 3–16.
- Hayek, F. A. (1976), *Law, Legislation and Liberty, Volume 2: The Mirage of Social Justice*, Chicago: University of Chicago Press.
- Marshall, T. H. ([1950] 1992), 'Citizenship and social class', in T. H. Marshall and T. Bottomore (eds.), *Citizenship and Social Class*, London: Pluto Press, 1–52.
- Nozick, R. (1974), *Anarchy, State, and Utopia*, New York: Basic Books.
- Rawls, J. (1971), *A Theory of Justice*, Cambridge: Harvard University Press.
- Swidler, A. (1986), 'Culture in action: symbols and strategies', *American Sociological Review*, 51, 2, 273–286.
- Swidler, A. (2001), *Talk of Love: How Culture Matters*, Chicago: University of Chicago Press.
- Østerby-Jørgensen, A. M. (2023), 'There is high, and there is low: a qualitative examination of framings of inequality that Chinese people apply', *Socio-Economic Review*, 21, 2, 1083–1101.
- Østerby-Jørgensen, A. M. (2024), 'Deserving Hukou: An Exploration of How Chinese People Evaluate Migrants' Welfare Deservingness'. *Journal of Social Policy*, 53, 1, 129–147.

Anmeldelser

Sine Plambeck: 'Global sex. Hvad sexarbejdere ved om kærlighed og kapitalisme'. Hans Reitzels Forlag/Gyldendal. 250 sider. 300 kroner

Karl Marx beskrev den moderne kapitalisme som et globaliserende økonomisk system, og siden Marx' tid har de økonomiske transaktioner i stigende grad foregået på kryds og tværs kloden rundt. Vi tænker ikke nærmere over det, men det bliver tydeligt for os, når containerskibene sidder fast i Suezkanalen eller må sejle syd om Afrika. Vi fra det Rige Nord vil have vores varer fra Østen frem – om det så skal koste krudt og kugler. Vi vil også have omsorg, rengøring og sex, så arbejdskraft, som vil løfte disse opgaver, kommer inviteret eller ikke til vores lande. Globalisering bliver også tydelig, når vi følger pengestrømme knyttet til salget af varen sex. I 2001 udgav Chicago Universitetsforlag bogen *Global Sex* af sociologi professor Dennis Altman. Som en af de første bøger analyserede den globaliseringen af seksualitet og undersøgte måderne, hvorpå lyst og begær – såvel som ideer om køn, politisk magt og folkesundhed – formes og vareliggøres i og af en global økonomi. Altman pointerede, hvordan transport, massemedier, emigration, multinationale selskaber og nye informationsteknologier bidrager til en global forbrugerkultur. Globalisering handler ikke bare om økonomiske transaktioner, men indvirker på vores kønsrelationer, politik, folkesundhed og migration. Altman skrev om tematikker såsom forholdet mellem sex og politik, globaliseringens forskellige ansigter, sex og politisk økonomi og flere andre begrebslige

tematikker. Et par årtier senere udkommer antropolog Sine Plambecks meget roste bog, som ikke blot deler titel med Altmans bog, men behandler tilsvarende problemstillinger. Plambeck beskriver på baggrund af årtiers etnografisk udforskning af immigration, globalisering og sexarbejde, detaljeret de migrerende sexarbejders hverdagsliv, som samtidig indflettes i betragtninger om den globale kontekst af økonomiske og politiske magtforhold og uligheder.

Hun har talt med hundredvis af kvinder og beskriver på baggrund heraf deres rejser og deres liv i de lande, hvor de arbejder, og ikke mindst deres engagement i deres efterladte familier.

Bogens indsigter om migration, sexarbejdernes dobbelte bidrag, hvad angår reproduktionsarbejde, formidles ved at zoome ind på bogens fire hovedpersoner Sommai, Lom, Becky og Vivian og deres historier, som drejer sig om at rejse til Sydkorea, Malaysia, Danmark, Italien, England, Libyen og Dubai for at arbejde. Disse rejsemål er valgt, efter hvor det var muligt at komme ind, og hvor der kunne tjenes penge i et omfang, som gjorde det muligt at sende penge hjem til deres forladte familier. Kvinderne møder massive vanskeligheder og megen modgang, men bogens styrke er at beskrive, hvordan disse kvinder er andet og mere end ofre for tvang, vold, trafficking, mænd, racisme og fattigdom. De er nemlig også viljestærke problemløsere, der ihærdigt søger at forbedre deres egen og familiens livssituation økonomisk. Kærlighedsdrevne fungerer de som 'små velfærdsstater', der sikrer basale fornødenheder, børns skolegang og hjælp til forældrene,

som ikke længere kan arbejde, og som kan have brug for økonomisk bekostelig lægehjælp. Sexarbejdsmigranterne sender betydelige summer hjem, ikke blot til egne børn og forældre, men også til søskende og søskendes børn.

Bogen er gribende og let læst med dens mange korte afsnit, som formidler pointer på slagkraftig vis. F.eks. afsnittet "Europa er ægte", hvori afdøde Becky fra Nigeria fortæller: "Alt i Nigeria er uægte. Jeg elsker også de sko, min tante i Italien sender til mig. De er ægte. Det er derfor jeg elsker Europa. Europa er ægte" (s. 96). Eller: "Min far elsker mig nu", hvori Lom fortæller: "Min far og jeg har det godt nu. Det ændrede sig først, da jeg blev skilt, min mor døde, og jeg rejste her til Dubai og kunne sende mange penge hjem. Han kan endda finde på at ringe og sige, at han er bekymret for mig, hvis jeg ikke lige har taget telefonen. Da jeg fik covid, var han så nervøs og ringede hele tiden. Han ser mig som en voksen kvinde nu" (s. 219). Eller afsnittet "My tomorrow must be greater than today", hvori Vivian spørger Sine, om hun ikke kan finde en rar mand til hende, og Vivian siger: "Hvis jeg ikke snart finder en mand, lader jeg mig smugle i bagagerummet på en bil gennem bjergene til Frankrig. Der skulle være mere arbejde der" (s. 190). Kvindernes liv er kendetegnet ved et drive til at forbedre deres liv, men dybest af alt ligger afhængigheden af forhold, de ikke har indflydelse på og kun kan være afmægtige i forhold til. Lige som usikkerhed er et grundvilkår – om Lom ikke kan arbejde mere, er det ikke bare hende, men også hendes familie, der ryger på røven.

Sine Plambeck er også en hovedperson i bogen – hvad giver det?

I stedet for at objektivere andre mennesker fra et antaget neutralt guds-øje-perspektiv, som socialvidenskaben har for vane, så inddrager Sine Plambeck også sit eget liv. Hun fortæller også om skilsmisse, gæld, børn, abort og forholdet til sin afdøde mor, og på den måde er der

mange fællestræk og identifikationspunkter med de kvinders liv, som hun studerer. At hun gør det, gør jo forskellene mellem et privilegeret (ulighedsbaseret) liv i Nord og kvindeliv i Syd meget konkrete. At få børn eller abort kan ses som almenmenneskelige erfaringer – men hvor trygt disse erfaringer etableres, afhænger af, om man er født i Nord eller Syd. Ved vi det jo godt – men det står tydeligere frem – og verdens uretfærdighed står skærende frem, når en af kvinderne, som ikke har set sine egne børn i årevis, krammer Sines børn, der ofte er med på hendes feltstudier. At Sine lægger sit eget liv til skue, gør ikke bare beretningen gribende at læse – men får også frem, hvordan der er mange lighedspunkter mellem, hvad hendes liv er gået ud på, og hvad de sexarbejdendes liv går ud på, nemlig at skabe gode kår for ens børn og nærmeste.

Plambeck skriver, at hun har tøvet med denne involvering af sig selv i bogen. For nogle kunne jo synes, at teksten bliver uvidenskabelig, og andre kunne beklage sig over, at hun tog for megen plads som hvid privilegeret forsker. Jeg synes, det er godt, at hun har gjort, som hun har gjort. For begge indvendinger er jo fjollete. Det at skjule ens selvinvolvering i at skrive videnskabelige tekster gør jo ikke involveringen mindre. At være eksplicit omkring den er derfor mere redeligt. Som forsker er det nu engang en selv, der skriver – so oder so – teksten. Man giver forskellige subjekter stemmer og må begrunde sine valg herfor. Jeg synes også, det er perspektivrigt, når Sine som et slags metodologisk credo skriver: "Jeg tror, vi skal være mere hudløse. Jeg tror, vi skal længere ind, mere ærligt, mere rodet, mere solidarisk, mere modigt. Vi må være villige til at afprøve, fejle og undersøge forskellige greb, sætte os selv på spil fra det mere personlige som forældreskab, tab, sorg, kærlighed og gæld, til hvordan vi er forbundet med kolonisme, slaveri og udnyttelse. At åbne for den skrøbelighed og skam har betydning for vores empati, indlevelse og tolk-

ning" (s. 12). Særligt den sidste sætning om skammens betydning for vores empati synes jeg er vigtig og interessant. For kan bogen hjælpe os med at se vores egen skamfulde deltagelse i opretholdelsen af ulighederne og uretfærdighederne mere direkte i øjnene? Jeg håber, den kan.

Oprørere eller afmægtige?

Flere af bogens anmeldelser fremhæver sexarbejderne som stærke kvinder, som kæmper for det, de har kært. En af dem taler ligefrem om dem som "handlekraftige oprørere" (se POV:<https://pov.international/global-sex-sine-plambeck/>), og det er godt, at Plambeck ikke beskriver dem som rene stakler, når de nu er så entreprenante, ihærdige og stærke, som de er. Men det skal ikke få os til at glemme, at de er afmægtige i forhold til de ulighedsskabende økonomiske og politiske strukturer, som jo har gjort deres liv tiltagende vanskeligt. At se dem som "handlekraftige oprørere" hjælper måske privilegerede personer med at dulme skamfuldheden. For vi ved godt, at der ikke er nogen legitim grund til, at disse kærlige mennesker ikke skulle have de samme trygge livsvilkår som os. At de ikke har det, er jo ikke udtryk for naturlove eller guds vilje, men bare en omstændighed ved basale ulighedsforhold, som vi med menneskerettighederne siger, at vi ønsker væk, men som vi reproducerer dag ud og dag ind. For er der egentlig nogen, som vil gøre op med ulighedsskabende økonomisk tankegang og livet i hedonistiske trædemøller, hvor velfærdsdanskeren tumler med ferieovervejelser a la: "Hvor skal vi nu flyve på ferie? Bali? Nej, jeg er træt af Bali – lad os prøve noget andet". Hvad skal vi gøre med den større forståelse af disse kvinder, som dobbeltbidrager til den sociale reproduktion hos os og i hjemlandene? Vi, som sidder empatisk på flæsket i Fort Europa og kan synes, det er synd, at emigrantarbejderne er så langt væk fra deres børn, samtidig med at vi gerne vil have au pairs og immigranter til at arbejde i syge- og ældreplejesektoren.

Det er jo det store spørgsmål, og retningen af svaret herpå går mere i retning af global retfærdighed fremfor kriminalisering af sexarbejde. Disse kvinder er jo rigeligt belastet med skam og stigma i forvejen både hjemme og ude. Global retfærdighed forstået som omfordeling af økonomiske ressourcer, så *alle* mennesker kan leve et materielt trygt liv med basale fornødenheder og uddannelsesmuligheder, er faktisk eneste vej frem. For så ville kvinderne ikke være tvunget til at rejse for at sikre økonomisk trygge liv for sig selv og deres familier. Hvad Plambeck nærmere mener om dette spørgsmål, siger bogen ikke noget om, hvilket er fair nok. Sigtet er jo at formidle en kompleks forståelse af de migrerende kvinders levede liv, og det sigte realiserer bogen på fornemste facon.

Poul Poder, Sociologisk Institut, Københavns Universitet

Mindeord for Jeff Smidt

Jeff Smidt døde i efteråret 2023 efter mange år med tilbagevendende kræftsygdom. Det er et tab af en kæmpe kapacitet i undervisning i sociologisk teori.

Vi er generationer af studerende, der er dybt taknemmelige for de unikke perspektiver, Jeff har givet os. Gennem sin lange karriere som underviser lærte Jeff utallige studerende kritisk akademisk tænkning. Han bidrog til en grundlæggende sociologisk viden, der kom til at fungere som et afgørende fagligt fundament for vores videre uddannelse.

Det skinnede igennem i Jeffs undervisning, at han tog alle teoritraditioner alvorligt og forholdt sig nysgerrigt til, hvordan de hver især kunne bidrage til at forstå det omkringliggende samfund. Jeff var utroligt grundig, ydmyg og vedholdende i sit arbejde med at få indsigt i samfundsteorier. Hans indstilling kom til udtryk i undervisningen, når han fremlagde og underlagde teorier kritisk analyse på en konsekvent fordomsfri, respektfuld og nuanceret måde. Også selvom han tydeligvis havde sine egne favoritter.

Jeff var af den overbevisning, at samfundsvidenskab skal bruges til at forstå samfundet, så vi kan forandre det. Derfor fastholdt han klasseperspektivet og den marxistiske teori i sin forskning og undervisning. Dette på trods af, at den marxistiske teoritradition havde trange kår på universitetet i flere af de år, hvor Jeff underviste og forskede. At Jeff alligevel holdt fast pga. sine faglige argumenter og samfundskritiske indstilling, vidner om netop den underviser, vi mødte: en kritisk, fagligt funderet og nysgerrig underviser.

På trods af, at Jeff var en erfaren underviser, blev han ved med at udvikle sin undervisning, så den blev mere pædagogisk og relevant. Derudover mødte han os studerende med respekt og gjorde sig altid umage for at give udførlige svar på de spørgsmål, der blev stillet i undervisningen. Han var i det hele taget i øjenhøjde med de studerende og var konsekvent nysgerrig på, hvordan livet så ud for de nye generationer af studerende. Nysgerrighed, empati og stor indlevelsesevne er sjældne egenskaber, der karakteriserede Jeff. Det er et stort tab for Sociologisk Institut og for samfundsvidenskaben i særdeleshed, at Jeff ikke længere er med os.

Æret være hans minde.

Sanja Loncarevic
Magnus Skovrind
Andreas Mulvad
Rikke Bechmann Truelsen

Flere end 250 af Jeffs tidligere studerende har skrevet under på mindeordet.

Den samlede liste kan ses på dette link:

https://docs.google.com/spreadsheets/d/1FIaLbct5wTrRH_a5PsUD-fy0zckWfTkyr9-gDnb9WT4M/edit#gid=0

Mindeord for Jeff Smidt

Jeff Smidt døde i efteråret 2023 efter nogle år med tilbagevendende kræftsygdom. Dansk sociologi mistede her en af sine helt store undervisningskapaciteter i klassisk og nyere sociologisk teori og samtidsdiagnose.

Jeff var en venlig, afholdt og respekteret kollega. Han var ikke en person, der gjorde meget væsen af sig, men hans dybt kompetente og dedikerede undervisning og vejledning på Sociologisk Institut (både det gamle og det nye), RUC (Socialvidenskab), CBS, Statskundskab og Folkeuniversitetet skabte i næsten fire årtier begejstring og respekt – både blandt de studerende og kollegaer. Derfor har Jeff været en vigtig skikkelse i udvikling og forankring af sociologisk tænkning. Han formåede som få at træne og engagere de studerende i sociologisk teori og refleksion på et højt niveau.

Jeffs tilgang til undervisning var præget af et ønske om at aktualisere de sociologiske teorier. Ofte mødte Jeff op til forelæsninger med avisen under armen, fordi der var en artikel om en aktuel begivenhed eller problemstilling, som han mente med fordel kunne belyses ud fra det teoretiske perspektiv, som var på dagens program. På den måde gik teori i Jeffs undervisning fra at være abstraktioner på skrift til at blive vedkommende redskaber til at begribe omverdenen.

Dette ønske om at gøre teorien aktuel og vedkommende kom de studerende til gode, da finanskrisen ramte i 2008. Her var Jeff den centrale aktør i at udvikle et undervisningsudbud, der kunne imødekomme de studerendes store efterspørgsel efter sociologiske perspektiver og forklaringer på krisens sociale, politiske og økonomiske årsager og konsekvenser. Her blev Jeffs ekspertise i marxistisk og kritisk teori sat i spil både i de velbesøgte valgfag, han udbød, og de mange projekter, han vejledte.

I det hele taget var Jeff en underviser, som var optaget af, hvad der rørte sig blandt de studerende. Hans lydhørhed overfor, hvad de studerende efterspurgte, kom f.eks. også til udtryk, da han på kraftig opfordring fra sine studerende og øvelseslærere introducerede Judith Butlers kønsteori i den obligatoriske undervisning på den sociologiske bacheloruddannelse; og det til trods for, at man, i hvert fald indledende, fornemmede en vis skepsis overfor Butlers tænkning hos Jeff.

Det eksemplificerer ikke desto mindre, hvad det var, der bl.a. gjorde Jeff til en favorit blandt hans studerende: For ligesom Jeff påvirkede sine studerende, lod Jeff sig også selv påvirke af dem. Det var ikke kun hans levende passion og interesse i sociologisk teori, men også hans genuine engagement i sine studerende, der gjorde Jeff til en værdsat underviser, man husker, og som på afgørende vis formede sine studerendes sociologiske udsyn.

I hans seneste år på Sociologisk Institut underviste han i en årrække i kurserne Almen Sociologi 1 og 2 sammen med forskellige kollegaer, som opfattede Jeff som en meget fagligt dedikeret og behagelig kollega.

Jeff var magister i idéhistorie fra 1982. Fra 1978 til 1992 var han ekstern lektor på Sociologisk Institut ved Københavns Universitet, ligesom han i en længere årrække var ekstern lektor i sociologi ved Institut for Statskundskab ved Københavns Universitet, hvor han også på inspirerende vis bidrog til den løbende udvikling af sociologiundervisningen. Jeff vendte tilbage til Sociologisk Institut i 2002, hvor han var ansat frem til 2021.

Jeff tog en socialvidenskabelig ph.d.-grad på RUC i 2000, hvor han også var ansat en årrække. Afhandlingen *Sociale og kulturelle forandringer i efterkrigstiden* (hvor Herman Smidt var vejleder, og Curt Sørensen indgik i bedømmelsesudvalget) handlede om værdimæssige og sociale opbrud og orienteringer i efterkrigstidens kapitalisme fortolket gennem især Parsons' og Gramscis teoretiske optikker. Et andet vigtigt bidrag fra denne periode var Jeffs bidrag "Solidaritet og social orden hos Durkheim" til antologien *Sociologien om velfærd – gensyn med Émile Durkheim* (red. Anni Greve).

Igennem en længere årrække blev fritiden tilbragt i sommerhuset i Havnsø, hvor Jeff sammen med sin partner igennem mange år, Elsebeth Hofmeister, var faste deltagere ved den årlige jazzfestival. I de senere år var det kolonihaven i Amager Strandpark, der udgjorde sommerresidensen.

Ære være hans minde.

John Andersen, Professor Emeritus, Roskilde Universitet. Var mangeårig kollega med Jeff på Socialvidenskab, RUC.

Jonas Toubøl, lektor, Københavns Universitet, Sociologisk Institut. Var Jeffs studerende, øvelseslærer og sidenhen kollega på Sociologisk Institut.

Poul Poder, lektor, Københavns Universitet, Sociologisk Institut. Varetog i en længere årrække undervisning i Almen Sociologi og Faghistorie og sociologisk teori sammen med Jeff.

Klaus Rasborg, lektor emeritus, Roskilde Universitet. Kollega med Jeff dels ved Institut for Statskundskab, KU, dels ved Socialvidenskab, RUC.

Tak til bedømmere i 2023

Anne Lene Sand, lektor, DSKS – Designskolen Kolding

Sébastien Tutenges, professor Lund Universitet

Anders LaCour, professor, CBS – Copenhagen Business School

Tine Fristrup, lektor, DPU – Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse, Aarhus Universitet

Ditte Andersen, professor, VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

Karen Margrethe Dahl, chefanalytiker, VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

Helge Hviid, professor, RUC – Roskilde Universitet

Karen Christensen, professor, RUC – Roskilde Universitet

Troels F. Hedegaard, lektor, AAU – Aalborg Universitet

Liv Bjerre, adjunkt, AU – Aarhus Universitet

Anika Liversage, professor, VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

Cecilie K. Moesby-Jensen, docent, Professionshøjskolen Absalon

Bjørn Schiermer, professor – Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo

Annette Michelsen La Cour, lektor, SDU – Syddansk Universitet

Jens Fyhn Lykke Sørensen, lektor, SDU – Syddansk Universitet

Gunvor Christensen, analysechef, FOB Boligselskab

Gorm Harste, professor emeritus, AU – Aarhus Universitet

Sarah Alminde, postdoc, RUC – Roskilde Universitet

Tine Ravn, seniorforsker, Center for Forskningsanalyse, Statskundskab, Aarhus Universitet

Anne Olsgaard Obling, lektor, Forsvarsakademiet

Frederik Thuesen, seniorforsker, VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

Trine Pernille Larsen, professor, IER – University of Warwick

Kunstnerpræsentation

Island Made of Sand and Clay

Andreas Korsgaard Rasmussen

Island Made of Sand and Clay er Andreas Korsgaard Rasmussens (f. 1987) enkeltmandsvirksomhed, som er specialiseret i grafisk design til især kultur- og musikformidling. Han er uddannet fra Det Kongelige Danske Kunstakademis Arkitektskole og har arbejdet professionelt med musik som grafiker, booker og festivalleder på blandt andet Jazzhouse, ALICE og Gong Tomorrow. Han har været selvstændig grafisk designer siden slutningen af 2022 og har i 2023 modtaget Statens Kunstfonds arbejdslegat for kunsthåndværk og design.

Andreas' arbejde tager udgangspunkt i arkitektfaglige arbejdsmetoder og analyseredskaber, en tydelig modernistisk kunsthistorisk referenceramme og en æstetisk fornemmelse og åben tilgang hentet i den eksperimenterende musik. Han arbejder med reaktualisering af open source-arkivmateriale og fundne objekter og blander digitale collager med tegning, 3D-rendering og AI-genererede materialer.

Island Made of Sand and Clay laver alt fra komplette visuelle identiteter og hjemmesider til trykte plakater, flyers, magasiner og pladecovers, såvel som design målrettet digitale kanaler.

Andreas bor og arbejder på Ærø.

Kildematerialet til collagerne i denne udgave af Dansk Sociologisk Tidsskrift er fra Nationalmuseets online samlinger (www.samlinger.natmus.dk), Biodiversity Heritage Library (www.flickr.com/photos/biodivlibrary) og genereret ved hjælp af AI i Adobe Photoshop Beta.

www.sandandclay.dk

www.instagram.com/islandmadeofsandandclay